

Studiestödet 2021: En uppföljning av studie- stödet utveckling och effekter

Studiestödet 2021

En uppföljning av studiestödets utveckling och effekter

Centrala studiestödsnämnden (CSN)

Producent CSN, Kunskap om studiestödet
851 82 Sundsvall
060-18 60 00

Kontaktperson Jennie Nilsson
060-13 50 99
jennie.nilsson@csn.se

Webbsida www.csn.se/om-csn/statistik-och-rapporter.html

Sammanfattning

Det är fler som studerar med studiemedel än någonsin tidigare. Antalet studerande med studiemedel i Sverige ökar på samtliga utbildningsnivåer. Det är även fler som studerar med studiestartsstöd och antalet studerande med studiehjälp för gymnasiestudier ökar. Däremot fortsätter en flerårig minskning av antalet studerande med studiemedel för studier utomlands.

Utbetalningarna under året uppgick till sammanlagt 45,2 miljarder kronor. Låntagarna med studielån blir fler och det inbetalda beloppet ökar. Totalt betalade låntagarna in 92,6 procent av det debiterade årsbeloppet, vilket är en liten ökning.

Studiehjälp

Fler studerar med studiehjälp

Under 2021 fick 441 800 ungdomar studiehjälp, lärlingsersättning eller Rg-bidrag för gymnasiala studier i Sverige eller utomlands. Av dem hade 440 500 studiebidrag. Antalet som fick studiebidrag ökade därmed för femte året i rad. Att antalet studerande med studiebidrag ökar beror på att de ungdomskullar som studerar i gymnasieskolan har blivit större. Under året betalades det ut 4,3 miljarder kronor i studiehjälp.

Något fler får inackorderingstillägg

Under 2021 fick 7 400 studerande inackorderingstillägg, varav 7 100 fick tillägget för studier i Sverige. Det innebär en liten ökning jämfört med föregående år. Utbetalningarna av inackorderingstillägg uppgick till 70 miljoner kronor.

Färre får extra tillägg

Extra tillägg, som ges till personer från mycket inkomstsvaga hushåll, gavs till 15 900 studerande, vilket är en minskning med 27 procent jämfört med 2020. En förklaring till minskningen är att många som kommit till Sverige som ensamkommande barn under 2015 nu börjar bli för gamla för att vara berättigade till studiehjälp. Av mottagarna av extra tillägg var 59 procent män. Under året betalades det ut 92 miljoner kronor i extra tillägg.

Lärlingsersättningen fortsätter att öka

Det var 20 400 personer som fick lärlingsersättning under året. Antalet studerande med lärlingsersättning har ökat varje år sedan ersättningen infördes.

Färre återkrav av studiehjälp

Under 2021 fick 12 900 personer minst ett beslut om återkrav av studiehjälp. Det är en minskning med 7 procent. Precis som tidigare år är ogiltig frånvaro det vanligaste skälet till återkrav av studiehjälp.

Studiemedel

Fortsatt ökning av antalet studerande med studiemedel

Under 2021 studerade 588 700 personer med studiemedel, vilket innebär en ökning med 5 procent jämfört med föregående år. Det är en stor ökning, även om den inte är lika stor som under covid-19-pandemins första år (2020), då ökningen var 11 procent.

Den fortsatta ökningen av antalet studiemedelstagare kan bland annat förklaras av att fler väljer studier när konjunkturen viker och arbetslösheten stiger. En annan förklaring är de satsningar som gjordes på utbildningsområdet till följd av pandemin, bland annat att inkomstprövningen vid ansökan om studiemedel tillfälligt slopades.

Antalet vuxenstuderande på högre utbildningsnivåer ökar mest

Antalet studerande med studiemedel i Sverige ökar på samtliga utbildningsnivåer. Ökningen är störst på gymnasienivå och eftergymnasial nivå, där antalet studerande ökar med 6 procent på respektive nivå.

På högskola och universitet i Sverige blev antalet studerande med studiemedel för eftergymnasiala studier 4 procent fler och vid yrkeshögskolan ökade antalet med 13 procent. Antalet studerande på grundskolenivå ökade med 2 procent.

Antalet utlandsstuderande fortsätter att minska

Totalt studerade 21 600 personer utomlands med svenska studiemedel för utlandsstudier under 2021. De flesta av dem studerar på eftergymnasial nivå. Antalet utlandsstuderande minskade under året med 260 personer på gymnasienivå och med 1 100 personer på eftergymnasial nivå.

Antalet studerande på utbytesprogram minskade med 15 procent och antalet free-movers med 2 procent. En förklaring till att antalet utbytesstuderande minskade mer är att vissa planerade utbyten ställdes in på grund av covid-19-pandemin.

Fortsatt ökning av antalet deltidsstuderande

Antalet deltidsstuderande ökade med 13 procent under 2021, medan antalet som studerande på heltid ökade med 4 procent. Deltidsstuderande tar förhållandevis sällan studiemedel och arbetar ofta vid sidan av studierna. Därför kan ökningen delvis förklaras av att inkomstprövningen var tillfälligt avskaffad.

En av tio studiemedelstagare får det högre bidraget

Under 2021 erhöll 11 procent av studiemedelstagarna det högre bidraget. Antalet studerande med generellt bidrag ökade med 5 procent (till 536 200 personer). Antalet som studerade med högre bidrag ökade med 9 procent (till 62 100 personer).

Det finns fyra urvalsgrupper för högre bidrag och antalet studerande ökade i samtliga grupper. Den största ökningen skedde bland studerande som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens, och de utgör också den största gruppen som får högre bidrag.

Fler föräldrar får tilläggsbidrag

En femtedel av alla studerande med studiemedel får tilläggsbidrag för barn. En klar majoritet av dessa är kvinnor. Under 2021 fick 124 600 studerande tilläggsbidrag. Det innebär en ökning med 10 procent jämfört med 2020.

Precis som tidigare år är det stor skillnad på andelen med tilläggsbidrag mellan de olika utbildningsnivåerna. Av dem som studerade på eftergymnasial nivå under 2021 hade 17 procent tilläggsbidrag. Motsvarande andelar på grundskole- och gymnasienivå var 50 respektive 29 procent.

Liten ökning i lånebenägenhet

Antalet studerande som tog studiemedlens lånedel var 430 400. Det är en ökning med 6 procent jämfört med 2020. Studiemedelstagarnas benägenhet att ta lån har kontinuerligt ökat sedan 2012. Under 2021 valde 73,1 procent att ta studiemedlens lånedel. Det är en ökning med 0,6 procentenheter sedan 2020 och med 6,2 procentenheter sedan 2011, då lånebenägenheten var som lägst. Män har en högre lånebenägenhet än kvinnor.

Antalet studerande som tog tilläggslån var 77 100, vilket är en ökning med 25 procent. Av samtliga studiemedelstagare tog 13 procent tilläggslån.

Antalet studerande som tog merkostnadslån var 32 200. Andelen med merkostnadslån har minskat, vilket kan förklaras av att antalet utlandsstuderande blivit färre. Merkostnadslån är betydligt vanligare bland utlandsstuderande än bland studerande i Sverige.

Marginell ökning av skulden för nya återbetalare

Den 1 januari 2022 blev 101 800 personer återbetalningsskyldiga för sina lån. Den genomsnittliga skulden i denna grupp var 166 000 kronor, vilket är en marginell ökning jämfört med 2021.

Fler får återkrav av studiemedel

Under 2021 fick 41 500 personer återkrav av studiemedel. Det är en ökning med 13 procent jämfört med året dessförinnan. Totalt återkrävdes 611 miljoner kronor, vilket är en ökning med 18 procent. Det genomsnittliga återkravsbeloppet var 14 700 kronor.

Det vanligaste skälet till återkrav är att inkomster över inkomstgränsen upptäcks i samband med den efterkontroll av inkomst som genomförs två år efter studierna. Under 2021 ökade antalet personer som fick helt eller delvis avslag på grund av att de tidigare haft för hög inkomst med 7 procent. Även avbrott i studierna och minskad studieomfattning hör till de vanligaste skälen till återkrav av studiemedel.

Studiestartsstöd

Stor ökning av använt medel och antal studerande med studiestartsstöd

Det var 7 900 personer som fick studiestartsstöd under 2021. Det är en ökning med 34 procent jämfört med 2020. Kvinnor utgör fortfarande en majoritet, 69 procent, av de som studerar med studiestartsstöd. Utländska medborgare utgör 63 procent, vilket är en minskning med 8 procentenheter från föregående år.

Det var 420 miljoner kronor som betalades ut i studiestartsstöd under året, vilket var 77 procent av de medel som anslagits. Av Sveriges 290 kommuner är 286 anslutna till studiestartsstödet.

Andelen som läser en yrkesutbildning ökar

Av samtliga som fick studiestartsstöd studerade 55 procent på en yrkesutbildning. Den vanligaste inriktningen är vård och omsorg. Andelen män som studerar på en yrkesutbildning är högre än andelen kvinnor.

Många av de som fick studiestartsstöd under 2021 studerar fortfarande med stödet. Av dem som studerar med studiestartsstöd går normalt lite mer än hälften vidare till studier med studiemedel.

Fler får återkrav av studiestartsstöd

Under 2021 var det 789 personer som fick minst ett beslut om återkrav av studiestartsstöd, vilket var klart fler än de 449 som fick minst ett återkrav 2020. De vanligaste orsakerna till återkrav bland studerande med studiestartsstöd är studieavbrott och minskad studieomfattning.

Studiestöd till utländska medborgare

Något färre utländska medborgare studerar med svenskt studiestöd

Under 2021 fick 100 700 utländska medborgare svenskt studiestöd, vilket är en minskning med 5 procent från föregående år. Gruppen män står för hela denna minskning. Antalet kvinnor med studiestöd som är utländska medborgare ökar.

Färre får studiehjälp och studiemedel

Antalet utländska medborgare med studiehjälp minskade med 19 procent under 2021. Detta innebär att 27 100 utländska medborgare studerade med studiehjälp.

Samtidigt studerade 73 900 utländska medborgare med studiemedel, vilket är en minskning med 3 procent. De flesta av de utländska medborgare som studerar med studiemedel läser på gymnasienivå.

Betalning av återkrav

Större inbetalningar av återkrav

Den utestående fordran på återkrav var 1,2 miljarder kronor den 31 december 2021. Fordran ökade med 4 procent jämfört med 2020. Återkravsskulderna var fördelade på 60 500 personer, vilket var 400 personer fler än året innan. Antalet personer med återkrav har därmed ökat för första gången på flera år. Av dem som hade en återkravsskuld 2021 var 48 procent kvinnor och 52 procent män.

Under 2021 betalade personer med återkrav in 578 miljoner kronor på sina återkrav, vilket är 44 miljoner kronor mer än under 2020. Erfarenheten visar att de som avbryter sina studier ofta får problem med att betala sina återkrav direkt. De som får återkrav på grund av inkomst över inkomstgränsen betalar däremot ofta sina återkrav omedelbart.

Återbetalning av lån

Antalet låntagare och den totala studieskulden ökar

Den 31 december 2021 fanns det 1,7 miljoner låntagare med en studieskuld, vilket är en rekordhög siffra. Antalet låntagare med en studieskuld ökade med 46 200 personer.

Den utestående fordran var 253,3 miljarder kronor för de tre lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån, inklusive uppsagda lån, lån under skuldsanering, avgifter och äldre lån. Fordran ökade med 5 procent under 2021.

Skulderna ökar för dem med annuitetslån

Den 1 januari 2022 var den genomsnittliga skulden för alla låntagare 148 700 kronor, vilket är 2 800 kronor högre än vad den genomsnittliga skulden var den 1 januari 2021. Den genomsnittliga skulden för den största låntagargruppen, de som har annuitetslån, uppgick till 149 800 kronor vid ingången av året. Kvinnor har i genomsnitt en något högre skuld för annuitetslån än män.

Inbetalningarna ökar

Den 1 januari 2021 var 1,4 miljoner låntagare återbetalningsskyldiga. I jämförelse med föregående år ökade antalet återbetalningsskyldiga med 14 900 personer. Totalt är 84 procent av låntagarna återbetalningsskyldiga.

Efter ändringar under året var det årsbelopp som CSN slutligen debiterade låntagarna 2021 totalt 12,5 miljarder kronor. Av det debiterade årsbeloppet betalade låntagarna totalt in 11,6 miljarder kronor.

Samtliga inbetalningar av lån, vilket inkluderar förtida inbetalningar, motsvarade 13,6 miljarder kronor. Det är en ökning med 188 miljoner kronor jämfört med 2020.

Under 2021 ökade de förtida inbetalningarna med 51 miljoner kronor, till 882 miljoner kronor.

Förbättrad återbetalningsgrad

Totalt betalade låntagarna in 92,6 procent av det debiterade årsbeloppet under 2021, vilket är en ökning med 0,2 procentenheter jämfört med 2020.

För låntagare bosatta i Sverige ökade andelen inbetalt av debiterat belopp från 94,3 procent till 94,4 procent. För låntagare bosatta utomlands ökade andelen inbetalt från 78,2 procent till 80,0 procent.

Under 2021 var 66 700 låntagare bosatta utomlands, vilket är en liten ökning jämfört med 2020.

Andelen som får nedsättning ökar

Vid utgången av 2021 hade 192 500 låntagare hel eller delvis nedsättning av sina årsbelopp för 2021, vilket är en ökning med 7 300 personer jämfört med 2020. Andelen av samtliga låntagare som fick nedsättning ökade också. Det nedsatta beloppet ökade 7 procent till 1,7 miljarder kronor under året. Nedsättning med hänsyn till studier är den enda typ av nedsättning som har ökat, medan nedsättning med hänsyn till synnerliga skäl och inkomst har minskat.

Den totala ökningen av andelen låntagare som fick nedsättning var ungefär lika stor bland kvinnor som bland män. Av alla låntagare som hade nedsättning av årsbeloppet var 61 procent kvinnor och 39 procent män. Eftersom 58 procent av alla återbetalningsskyldiga är kvinnor innebär det att kvinnor var något överrepresenterade bland dem som fick nedsatt årsbelopp. Det beror på att det är en högre andel av kvinnorna än av männen som har nedsättning med hänsyn till studier.

Minskning av avskrivna belopp

Under 2021 skrev CSN av låneskulder exklusive avgifter till ett värde av 582 miljoner kronor, vilket är en minskning med 134 miljoner kronor jämfört med föregående år. Att det blev en minskning beror till stor del på att prövningen av avskrivning på grund av behörighetsgivande studier flyttats fram. Anledningen till detta är att CSN prioriterade utbetalning av studiemedel på grund av den väsentligt ökade efterfrågan under covid-19-pandemin. Avskrivning gavs till totalt 20 000 personer, vilket är en minskning med 43 procent jämfört med 2020.

Den vanligaste orsaken till att lån skrevs av var att låntagarna nådde åldern för rätt till avskrivning.

Färre låntagare hos Kronofogden

Under 2021 överlämnades obetalda belopp för 78 900 låntagare till Kronofogden. Det är en minskning med 4 procent jämfört med 2020. De överlämnade kravbeloppen uppgick till 867 miljoner kronor. Sammanlagt hade 70 190 låntagare skulder hos Kronofogden vid utgången av 2021, vilket är 3 400 personer färre än året innan.

Fler får skuldsanering

För svårt skuldsatta personer kan det finnas möjlighet att ansöka om skuldsanering via Kronofogden. Antalet personer som får skuldsanering har ökat under flera år. Vid

utgången av 2021 hade 15 100 personer en pågående skuldsanering där det ingick någon form av studielåneskuld. Den totala fordran för de lån som omfattas av skuldsaneringsbeslut uppgick vid årsskiftet till 570 miljoner kronor, vilket är en ökning med 53 miljoner kronor jämfört med år 2020.

Lägre låneförluster väntas

Vid varje årsskifte beräknar CSN storleken på reserveringar för låneförluster för samtliga lånetyper och återkrav. De belopp som reserveras utgår från låntagarnas betalningsbenägenhet, risken för dödsfall och de trygghetsregler som finns i återbetalningsregelverket.

I årsbokslutet för 2021 reserverades 24,0 miljarder kronor, vilket är en minskning med 0,4 miljarder kronor jämfört med 2020. För lånetypen studiemedel har 59 procent av fordran reserverats, för studielån 39 procent och för annuitetslån har 6 procent reserverats.

Studiestödets måluppfyllelse

Studiestödet ska verka rekryterande för både kvinnor och män och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning. Studiestödet ska vidare utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och i och med det bidra till ökad social rättvisa. Studiestödet ska också ha en god effekt på samhällsekonomin över tiden.

För att följa utvecklingen mot dessa mål används här de indikatorer som finns angivna i regeringens budgetproposition. I tabellerna nedan presenteras indikatorerna för de olika målen, tillsammans med kortfattade bedömningar av utfallet 2021.

Det rekryterande målet

Indikator	Utfall
Andel vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå med studiemedel av det totala antalet studerande på dessa nivåer, även fördelat efter kön.	Uppgifter för att kunna bedöma utfallet för denna indikator redovisas senast den 20 augusti 2022.
Andel studerande med studiemedel av det totala antalet studerande på eftergymnasial nivå, även fördelat efter kön.	Uppgifter för att kunna bedöma utfallet för denna indikator redovisas senast den 20 augusti 2022.
Andelen studerande utomlands med studiemedel på gymnasial och eftergymnasial nivå av samtliga studerande med studiemedel på dessa nivåer, även fördelat efter kön.	Andelen som får studiemedel för studier utomlands är oförändrad jämfört med 2020 på samtliga utbildningsnivåer och oavsett kön.

Indikator	Utfall
Studiemedlens allmänna köpkraft i en jämförelse med konsumentprisindex.	Köpkraften var marginellt lägre än under föregående år, då köpkraften nådde en ny högsta nivå.
Antal studerande som tog studielån i förhållande till antal studerande med studiebidrag (s.k. lånebenägenhet) på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå, även fördelat efter kön.	Lånebenägenheten minskade bland män som studerar på grundskolenivå och ökade bland kvinnor på samma nivå. På gymnasienivå och eftergymnasial nivå ökade lånebenägenheten bland både kvinnor och män.
Andel studerande med tillägsslån av det totala antalet studerande med studiemedel på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå.	Andelen studerande med tillägsslån ökar på samtliga utbildningsnivåer.

Det utjämnande målet

Indikator	Utfall
Andel studerande med inackorderingstillägg och extra tillägg.	Oförändrad andel får inackorderings-tillägg. Andelen med extra tillägg minskar.
Antal vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå med studiestartsstöd, även fördelat efter kön.	Fler studerade med studiestartsstöd. Ökningen skedde på både grundskole- och gymnasienivå och bland både kvinnor och män.
Andel studerande med den högre bidragsnivån av det totala antalet studerande med studiemedel på grundläggande och gymnasial nivå.	Andelen som har högre bidrag ökar på grundskolenivå oavsett kön. På gymnasienivå är andelen med högre bidrag i stort sett oförändrad.
Andelen studerande med tilläggsbidrag på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå av det totala antalet studerande med studiemedel på dessa nivåer.	Andelen som får tilläggsbidrag ökar på samtliga nivåer. Ökningen var störst på grundskole- och gymnasienivå.

God effekt för samhällsekonomin

Indikator	Utfall
Andel inbetalt årsbelopp för samtliga låntagare, fördelat efter bosättning.	Andelen inbetalt årsbelopp ökar, både för låntagare som bor i Sverige och för låntagare bosatta utomlands.
Andel av låntagarna som har beviljats nedsättning av årsbeloppet vid årets slut av samtliga återbetalningsskyldiga låntagare och totalt värde på nedsättningen.	Andelen låntagare som beviljas nedsättning ökar, liksom det totala värdet på nedsättningen. Det beror på att fler fick nedsättning på grund av studier.
Antal beviljade avskrivningsärenden fördelat på skäl och totalt avskrivet belopp.	Antalet beviljade avskrivningsärenden och totalt avskrivet belopp minskade. Det förklaras dock till stor del av att CSN skjutit fram prövningen av avskrivning på grund av behörighetsgivande studier.
Andel förväntade förluster, tidigare benämnt osäkra fordringar, av den totala studieskulden.	Andelen förväntade förluster av den totala studieskulden minskar.
Total fordran på utomlands bosatta återbetalare, varav andel reserveringar för låneförluster, tidigare kallade osäkra fordringar.	Fordran på återbetalare bosatta utomlands ökar något, medan andelen reserverat belopp minskar.

Innehåll

Sammanfattning	3
Innehåll	12
1. Inledning	14
1.1. Uppdraget	14
1.2. Faktaunderlag	14
1.3. Avgränsningar m.m.	14
2. Regler och mål för studiestödet	15
2.1. Studiestödet i korthet	15
2.2. Indikatorer för studiestödets måluppfyllelse	17
3. Övergripande utveckling	19
3.1. Antal studiestödstagare och låntagare	19
3.2. Utbetalningar och inbetalningar	20
4. Studiehjälp, lärlingsersättning och Rg-bidrag	25
4.1. Studiestöd till unga studerande på gymnasienivå	25
4.2. Studiehjälp för studier i Sverige	26
4.3. Studiehjälp för studier utomlands	32
4.4. Lärlingsersättning	34
4.5. Rg-bidrag	35
4.6. Återkrav av studiehjälp	37
4.7. Utvecklingen för indikatorerna inom studiehjälsområdet	38
5. Studiemedel	40
5.1. Studiestöd till vuxna studerande	40
5.2. Antal studiemedelstagare och utbetalda belopp	40
5.3. Studiebidrag	55
5.4. Studielån	62
5.5. Antal använda studiemedelsveckor och studieskuld bland nya återbetalare	68
5.6. Studiemedlens köpkraft	73
5.7. Nyttjande av studiemedel	74
5.8. Prövning av ansökan om studiemedel	75
5.9. Återkrav av studiemedel	84
5.10. Utvecklingen för indikatorerna inom studiemedelsområdet	86
6. Studiestartsstöd	90
6.1. De studerande	90
6.2. Studierna	93
6.3. Studiemedel efter studierna med studiestartsstöd	94
6.4. Återkrav	94
6.5. Kommuner och medelstilldelning	96
6.6. Utveckling av indikatorn för studiestartsstöd	97
7. Studiestöd för utländska medborgare	99
7.1. Utländska medborgares rätt till studiestöd	99
7.2. Utländska medborgare med svenskt studiestöd	99

8. Återbetalning	105
8.1. Återbetalningsregler.....	105
8.2. Låntagare och fordran	107
8.3. Debitering och inbetalning	110
8.4. Nedsatta årsbelopp.....	117
8.5. Avskrivning av lån.....	120
8.6. Låntagare som inte betalar i tid.....	123
8.7. Reserveringar för låneförluster	127
8.8. Låntagare bosatta utomlands	130
8.9. Låntagare som saknar känd adress.....	133
8.10. Ränteutveckling	134
8.11. Återbetalning av återkrav	135
8.12. Utvecklingen för indikatorerna inom återbetalningsområdet	138
9. Studiestödets måluppfyllelse.....	141
9.1. Att mäta måluppfyllelsen genom indikatorer	141
9.2. Studiestödet ska rekrytera till studier	141
9.3. Studiestödet ska utjämna skillnader	142
9.4. Studiestödet ska ha en god effekt på samhällsekonomin	144
Referenser.....	146

1. Inledning

1.1. Uppdraget

Ett av CSN:s uppdrag är att följa och analysera studiestödets utveckling och effekter och att senast den 20 april varje år presentera detta för Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet). Uppföljningen och analysen ska öka kunskapen om hur studiestödet har utvecklats i förhållande till målen för studiestödet. I redogörelsen ska långsiktiga och kortsiktiga förändringar som enligt myndigheten är väsentliga redovisas särskilt. I uppföljnings- och analysarbetet ska kvinnors och mäns villkor särskilt beaktas (7 § förordningen [2017:1114] med instruktion för Centrala studiestödsnämnden).

1.2. Faktaunderlag

Underlaget till denna rapport utgörs av registerdata. Uppgifterna kommer ursprungligen från CSN:s system för handläggning av studiestöd samt från myndighetens ekonomisystem.

En stor del av uppgifterna i rapporten baseras på officiell statistik inom området studiestöd. Den officiella statistiken publiceras på csn.se i en för ändamålet upprättad databas.¹ Statistik som avser föregående kalenderår publiceras i februari varje år.

1.3. Avgränsningar m.m.

Denna rapport avser studiestödstagarna och studiestödet, samt låntagarna och återbetalningen av studielån under 2021.² Studerande med så kallad TUFF-ersättning³ omfattas inte och inte heller körkortslån eller hemutrustningslån. Samtliga beloppsuppgifter och regler som redovisas avser 2021, om inget annat anges.

Administrationn av studiestöden behandlas inte i rapporten. För information om CSN:s service och handläggning hänvisas till CSN:s årsredovisning.⁴

Statistik om utbetalningar och antal studerande redovisas utifrån året för utbetalning, förutom när statistiken avser utlandstudier. Statistik om utlandsstuderande redovisas istället utifrån studieåret om inte något annat nämns. Det beror på att utbetalningar för utlandsstudier kan ske i förtid, vilket innebär att data som fördelas efter utbetalningstidpunkt kan bli felaktig.

I de siffror som redovisas i löptext i denna rapport förekommer det avrundningar.

¹ CSN.se, Officiell statistik om studiestöd, 2022

² I vissa fall blir redovisning av uppgifter fördelade per kalenderår missvisande. I en del fall förekommer det därför att statistik presenteras efter en annan tidsperiod, t.ex. läsår.

³ Ersättning vid teckenspråksutbildning för föräldrar med barn som är beroende av teckenspråk för att kommunicera.

⁴ CSN (2022).

2. Regler och mål för studiestödet

2.1. Studiestödet i korthet

Studiestöd ges som bidrag eller lån och är avsett att finansiera studerandes levnadsomkostnader under studietiden. Målet för studiestödet är bland annat att verka rekryterande för både kvinnor och män och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning. Det ska utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och i och med det bidra till ökad social rättvisa. Målet är också att studiestödet ska ha en god effekt på samhällsekonomin över tiden.⁵

Studiestödssystemet ska vara effektivt, sammanhållet, flexibelt och rättssäkert. Det ska också vara enhetligt och överblickbart för den enskilde. De utbetalningar som görs från systemet ska vara korrekta, och den del av studiestödet som utgörs av lån ska återbetalas fullt ut.⁶

De olika typer av studiestöd som CSN administrerar är studiehjälp, kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning och lärlingsliknande utbildning inom introduktionsprogram, Rg-bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan, studiestartsstöd och studiemedel.⁷

Studiehjälp består av olika bidrag som lämnas till heltidsstuderande mellan 16 och 20 år⁸, framför allt i gymnasieskolan. Studiebidraget ges till alla studerande medan extra tillägg kan lämnas till studerande från inkomstsvaga hushåll. Det finns även ett inackorderingstillägg, som kan lämnas till vissa studerande som måste bo inackorderade på skolorten.

Vi redovisar uppgifter om kostnadsersättning till lärlingar som ges till studerande inom gymnasial lärlingsutbildning, i rapporten kallad lärlingsersättning. Ersättningen ges även till studerande inom lärlingsliknande utbildningar inom gymnasieskolans introduktionsprogram, om den studerande genomför minst hälften av utbildningen på en arbetsplats.⁹ Rg-bidrag lämnas för kostnader vid viss gymnasieutbildning för döva

⁵ Målen för studiestödet slogs fast i samband med studiestödsreformen 2001 (prop. 1999/2000:10, bet. 1999/2000:UbU7, rskr. 1999/2000:96) och förtydligades i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16:UbU2, rskr. 2015/2016:58).

⁶ Ibid.

⁷ Bestämmelser om studiehjälp och studiemedel och om återbetalning av studielån återfinns i studiestödslagen (1999:1395), studiestödsförordningen (2000:655), Centrala studiestödsnämndens föreskrifter och allmänna råd (CSNFS 2001:6) om studiehjälp och i Centrala studiestödsnämndens föreskrifter och allmänna råd (CSNFS 2001:1) om beviljning av studiemedel. Bestämmelser om studiestartsstöd återfinns i lagen (2017:527) om studiestartsstöd, förordningen (2017:532) om studiestartsstöd, samt i CSN:s föreskrifter och allmänna råd (CSNFS 2017:1) om beviljning av studiestartsstöd.

⁸ Studiebidrag lämnas från och med kvartalet efter det kvartal den studerande fyllt 16 år och kan lämnas till och med första halvåret det år den studerande fyller 20 år.

⁹ Lämnas enligt förordningen (2013:1121) om kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning.

och hörselskadade studerande vid riksgymnasierna samt till svårt rörelsehindrade studerande i särskilt anpassad utbildning.¹⁰ Studerande med Rg-bidrag kan även få bidrag för dagliga resor.¹¹

Studiemedel ges till vuxna studerande på grundskole- och gymnasienivå samt till studerande på eftergymnasiala utbildningar. Studiemedel lämnas även till studerande utomlands. Studiemedlen består av en bidragsdel och en frivillig lånedel. I vissa fall kan en studerande med studiemedel även få tilläggsbidrag, tillägglån och merkostnadslån. Tilläggsbidrag lämnas till studerande med barn, medan tillägglån kan lämnas till studerande som är 25 år eller äldre och som har haft en arbetsinkomst över en viss nivå före studierna. Merkostnadslån kan lämnas för merkostnader som den studerande har i samband med sina studier, exempelvis för resor och undervisningsavgifter.

Studiestartsstöd är ett bidrag som riktar sig till den som har en kort tidigare utbildning och ett stort behov av utbildning på grundläggande eller gymnasial nivå för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Stödet får lämnas till vissa personer som är arbetsökande och från och med det kalenderår den studerande fyller 25 år.

Under 2020 och 2021 fick studerande behålla beviljade studiemedel och studiestartsstöd när undervisning ställdes in på grund av covid-19-pandemin.¹² Under 2020 slopades också tillfälligt den behovsprövning gentemot studerandes inkomster som normalt finns i både studiemedelssystemet och i studiestartsstödet. För studerande med studiemedel gällde det tillfälliga slopandet av inkomstprövningen även under 2021.¹³

Studerande som har fått studiestöd felaktigt utbetalt kan genom ett återkrav bli skyldig att betala tillbaka det som betalats ut för mycket.

De lån som ges vid studier ska återbetalas när studierna med studiemedel är avslutade. CSN administrerar återbetalningen av tre olika typer av lån¹⁴ för studier:

- studiemedel (lån tagna före den 1 januari 1989)
- studielån (lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001)
- annuitetslån (lån tagna efter den 30 juni 2001).

Det nuvarande annuitetslånet betalas normalt tillbaka på 25 år. Räntan på lånet beräknas med utgångspunkt i statens upplåningskostnad under de senaste tre åren. Det finns trygghetsregler för de olika låntyperna som gör att en låntagare har möjlighet att få nedsättning av det årsbelopp som ska betalas eller i vissa fall skuldavskrivning.

¹⁰ Lämnas enligt förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan.

¹¹ Bestämmelser finns i förordningen om bidrag till utlandsstuderande för dagliga resor (CSNFS 1983:17).

¹² Förordning (2020:201) om studiestöd vid spridning av viss smitta.

¹³ Det avskaffade fribeloppet för studiemedel gäller även för perioden 1 januari till 30 juni 2022.

¹⁴ CSN kommer att administrera fyra typer av lån för studier från och med den 1 januari 2022, då en ny typ av annuitetslån införs. Detta utifrån att åldersgränserna inom studiestödssystemet höjs och att vissa åldersgränser som rör återbetalningen höjs på motsvarande sätt. Se propositionen 2020/21:122 Bättre studiestöd högre upp i åldrarna. Eftersom det nya lånet betalas ut först under 2022 ingår det inte i redovisningarna i denna rapport.

2.2. Indikatorer för studiestödets måluppfyllelse

I CSN:s uppdrag ingår bland annat att öka kunskapen om hur studiestödet har utvecklats i förhållande till målen för studiestödet.¹⁵ Det finns en nära koppling mellan det rekryterande och det utjämnande målet på så sätt att båda målen handlar om att studiestödet ska bidra till att personer som inte annars skulle ha börjat studera gör det. Det rekryterande målet är dock av mer generell karaktär och innebär att studiestödet ska rekrytera bredare grupper till studier. Det utjämnande målet i sin tur är mer selektivt rekryterande och innebär att studiestödet ska vara utformat på ett sådant sätt att det rekryterar särskilda grupper till studier. När det gäller att studiestödet ska ha en god effekt på samhällsekonomin över tiden har fokus lagts på att den del av studiestödet som utgörs av lån ska återbetalas fullt ut.

2.2.1. Indikatorer för att mäta den rekryterande effekten

De fastslagna indikatorerna för att mäta studiestödets rekryterande effekt är

- andel vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå med studiemedel av det totala antalet studerande på dessa nivåer, även fördelat efter kön
- andel studerande med studiemedel av det totala antalet studerande på eftergymnasial nivå, även fördelat efter kön
- andelen studerande utomlands med studiemedel på gymnasial och eftergymnasial nivå av samtliga studerande med studiemedel på dessa nivåer, även fördelat efter kön
- studiemedlens allmänna köpkraft i en jämförelse med konsumentprisindex
- antal studerande som tog studielån i förhållande till antal studerande med studiebidrag (s.k. lånebenägenhet) på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå, även fördelat efter kön och
- andel studerande med tillägglån av det totala antalet studerande med studiemedel på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå.

2.2.2. Indikatorer för att mäta den utjämnande effekten

De indikatorer som används för att mäta den utjämnande effekten av studiestödet är

- andel studerande med inackorderingstillägg och extra tillägg
- antal vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå med studiestartsstöd, även fördelat efter kön

¹⁵ Målen för studiestödet slogs fast i samband med studiestödsreformen 2001 (prop. 1999/2000:10, bet. 1999/2000:UbU7, rskr. 1999/2000:96) och förtydligades i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16:UbU2, rskr. 2015/2016:58).

- andel studerande med den högre bidragsnivån av det totala antalet studerande med studiemedel på grundläggande och gymnasial nivå och
- andelen studerande med tilläggsbidrag på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå av det totala antalet studerande med studiemedel på dessa nivåer.

2.2.3. Indikatorer för att mäta den goda effekten på samhällsekonomin

De indikatorer som används för att mäta den goda effekten på samhällsekonomin är

- andel förväntade förluster, tidigare benämnt osäkra fordringar, av den totala studieskulden
- andel inbetalt årsbelopp för samtliga låntagare, fördelat efter bosättning
- andel av låntagarna som har beviljats nedsättning av årsbeloppet vid årets slut av samtliga återbetalningsskyldiga låntagare och totalt värde på nedsättningen
- antal beviljade avskrivningsärenden fördelat på skäl och totalt avskrivet belopp och
- total fordran på utomlands bosatta återbetalare, varav andel reserveringar för låneförluster, tidigare kallade osäkra fordringar.

3. Övergripande utveckling

I detta kapitel presenteras utvecklingen av antalet studerande med studiestöd, samt uppgifter om storleken på studiestödsutbetalningar och på inbetalningar av studielån. Presentationen sker på en övergripande nivå. Uppgifterna beskrivs och förklaras mer ingående senare i rapporten.

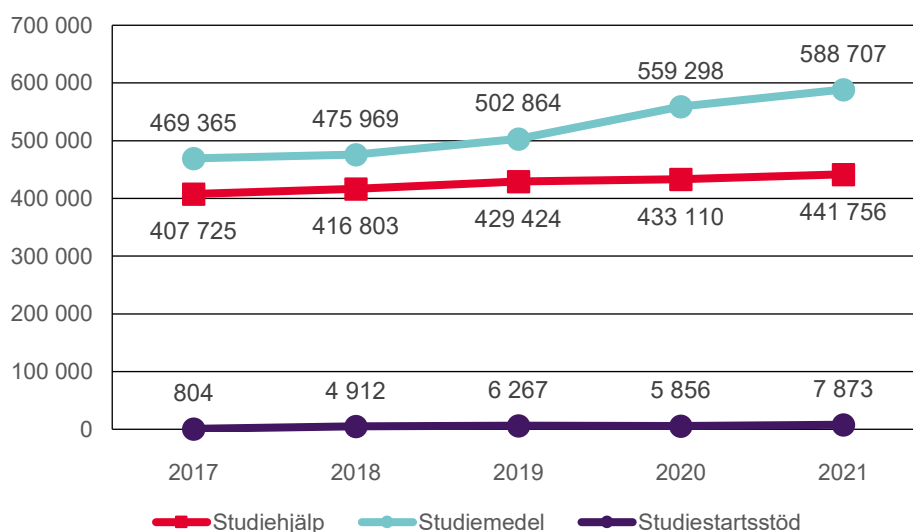
3.1. Antal studiestödstagare och låntagare

Under 2021 ökade antalet studerande med studiemedel med 29 400 personer, vilket innebär att det under året fanns fler studerande med studiemedel än någonsin tidigare. Ökningen de två senaste åren är till stor del en effekt av covid-19-pandemin. Under dessa år ser vi samtidigt en minskning av antalet studerande med studiebidrag för utlandsstudier.

Antalet studerande med studiehjälp för gymnasiestudier ökar för femte året i rad. Här hänger ökningen samman med storleken på årskullarna i åldrarna 16–20 år. Antalet som fick studiehjälp ökade under året med 8 600 personer. En trend inom studiehjälpsområdet är att antalet studerande med extra tillägg minskar, en annan är att antalet studerande med lärlingsersättning ökar.

Studiestartsstöd betalades ut till 7 900 personer, vilket är en ökning med drygt 2 000 personer jämfört med föregående år. Den nedgång av antalet utbetalade studiestartsstöd som syntes 2020 blev därmed tillfällig.

Diagram 3.1 Antal studerande med studiestöd 2017–2021
Fördelat på studiehjälp¹, studiemedel och studiestartsstöd

¹ Studerande med studiehjälp inkluderar här studerande med lärlingsersättning och Rg-bidrag.

Den 31 december 2021 hade 1,7 miljoner låntagare en studieskuld.¹⁶ Antalet låntagare hade ökat med 46 200 personer jämfört med samma tidpunkt 2020.

3.2. Utbetalningar och inbetalningar

3.2.1. Samtliga ut- och inbetalningar

Utbetalningar av studiestöd och inbetalningar av studielån utgör årligen mycket stora belopp. Tabellen nedan visar utbetalt studiestöd, inbetalda studielån och återkrav de tre senaste kalenderåren.

Tabell 3.1 Utbetalningar av studiestöd och inbetalningar av studielån och återkrav
Miljoner kronor

		2019	2020	2021
Utbetalningar av studiestöd	Studiehjälp ¹	4 244	4 275	4 340
	Studiestartsstöd	325	294	420
	Studiemedel – bidrag ²	12 568	14 336	15 090
	Studiemedel – lån	20 273	23 171	25 391
	Summa utbetalt	37 410	42 075	45 241
Inbetalningar³	Studiemedel (lån tagna före 1989)	225	178	142
	Studielån (lån tagna 1989-30 juni 2001)	4 151	3 607	3 225
	Annuitetslån (lån tagna fr.o.m. 1 juli 2001)	9 208	9 637	10 242
	Återkrav	530	534	578
	Summa inbetalt	14 114	13 955	14 187

¹ Uppgiften inkluderar lärlingsersättning, men inte utbetalningar för Rg-bidrag. Under 2021 betalades 36 miljoner kronor ut i Rg-bidrag.

² Exklusive pensionsavgifter.

³ Inklusiva ränta och avgifter. Beloppen inkluderar även förtida inbetalningar och inbetalningar på lån som sagts upp till omedelbar betalning. Äldre lån och lån under skuldsanering ingår inte.

Utbetalningarna av studiehjälp, studiemedel och studiestartsstöd uppgick under 2021 till sammanlagt 45,2 miljarder kronor, varav 19,8 miljarder utgjordes av bidrag och 25,4 miljarder av lån. Utbetalningarna ökade med 8 procent eller 3,2 miljarder kronor jämfört med 2020. Ökningen kan framför allt hänföras till större studerandevolymer.

Det utbetalda studiehjälpsbeloppet ökade med 65 miljoner kronor jämfört med 2020. Ökningen beror på att fler studerande får studiehjälp.

¹⁶ Av dessa var 1,4 miljoner återbetalningsskyldiga (1 januari 2021).

Inom studiemedelssystemet ökade såväl utbetalningarna av bidrag som utbetalningarna av lån. Utbetalningarna av bidrag ökade med 5 procent och utbetalningarna av lån ökade med 10 procent. Bidragsökningen beror framför allt på ökade studerandevolymer, på det höjda prisbasbeloppet och på att fler studerande fick både högre bidrag och tilläggsbidrag. Ökningen av låneutbetalningarna beror främst på ökade volymer, vilket i sin tur beror både på fler studerande med studiemedel och till viss del på att en något högre andel av dessa tar lån. Ökningen förklaras också av att fler får tilläggs lån och av att prisbasbeloppet höjdes.

Utbetalningarna av studiestartsstöd ökade med 126 miljoner kronor.

De sammanlagda inbetalningarna för alla lånetyper ökade med 188 miljoner kronor. Inbetalningarna av annuitetslån ökade med 605 miljoner kronor, eller 6 procent.

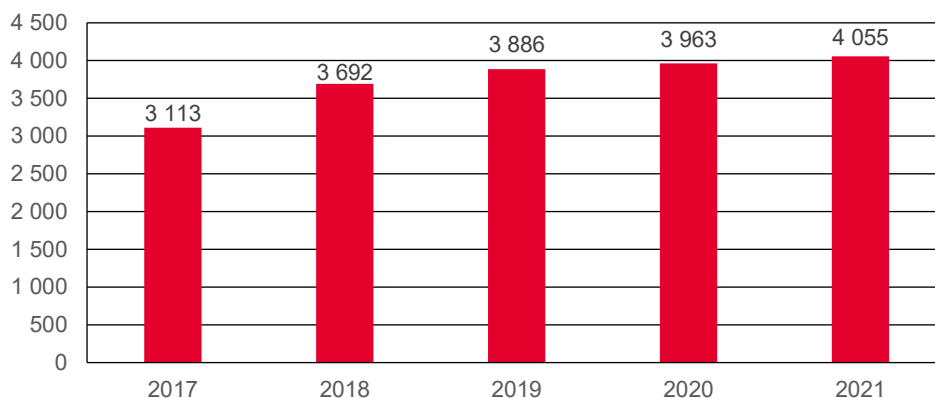
Inbetalningarna av återkrav ökade med 44 miljoner kronor.

3.2.2. Studiehjälp

Studiestöd till ungdomar på gymnasienivå ges i olika former av studiehjälp. Den vanligaste formen, som kallas studiebidrag, är ett generellt bidrag för heltidsstudier. Sammanlagt 440 500 personer fick studiebidrag under 2021. Det utbetalade studiebidragsbeloppet uppgick till knappt 4,1 miljarder kronor. I jämförelse med 2020 ökade utbetalningarna med 92 miljoner kronor, eller 2 procent.

Diagram 3.2 Utbetalda studiebidrag 2017–2021

Miljoner kronor

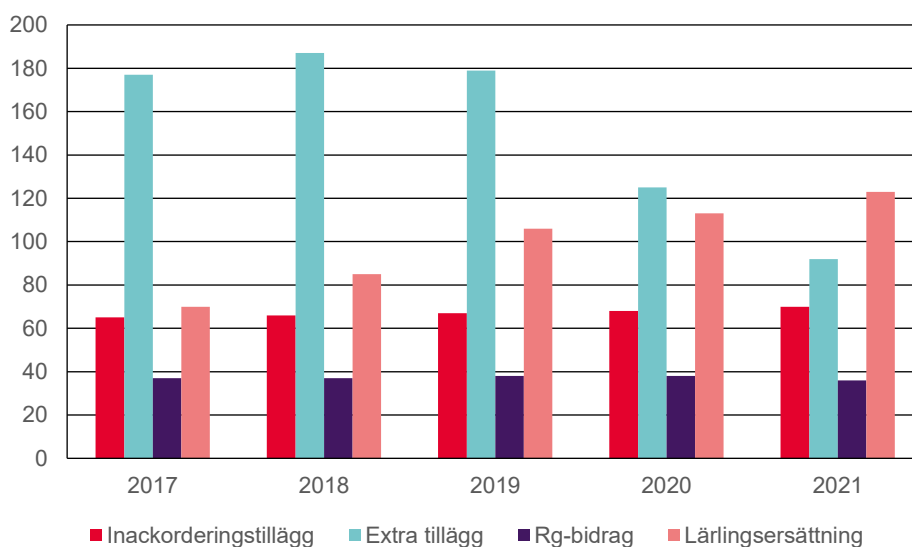
Antalet studerande som fick extra tillägg har minskat kraftigt. Under 2021 minskade utbetalningarna med 32 miljoner kronor till 92 miljoner kronor. Sedan 2019 har utbetalningarna av extra tillägg nästan halverats. En förklaring till minskningen är att många av de som kom till Sverige som ensamkommande barn under 2015–2016 nu börjar bli för gamla för att kunna få studiehjälp.

Lärlingsersättningen ökade under året med 10 miljoner kronor till 123 miljoner. De utbetalda beloppen för lärlingsersättning har ökat varje år sedan införandet 2014.

Utbetalningarna av studiehjälp i form av inackorderingstillägg ökade med 2 miljoner kronor och landade på 70 miljoner. Utbetalningarna av Rg-bidrag uppgick till 36 miljoner kronor, vilket innebär en minskning med 2 miljoner i jämförelse med 2020.

Diagram 3.3 Utbetalningar av studiehjälp m.m. 2017–2021

Fördelat på inackorderingstillägg, extra tillägg, Rg-bidrag och lärlingsersättning, miljoner kronor

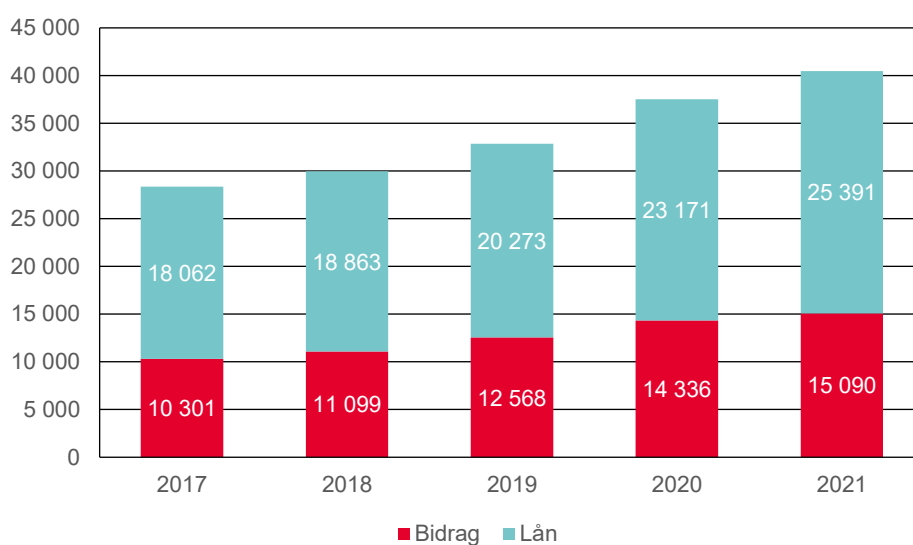

3.2.3. Studiemedel

Under 2021 betalade CSN ut studiemedel, bidrag och lån, till ett sammanlagt värde av 40,5 miljarder kronor. Bidragsutbetalningarna, som uppgick till 15,1 miljarder kronor, ökade med drygt 5 procent. Utbetalningarna av lån uppgick till 25,4 miljarder kronor, vilket innebär en ökning med knappt 10 procent jämfört med föregående år.

Att utbetalningarna ökat kraftigt hänger framför allt samman med ett växande antal studerande med studiemedel. Antalet har ökat under flera år och är idag högre än någonsin tidigare. Det var 588 700 personer som studerade med studiemedel 2021. Detta är en ökning med 5 procent eller 29 400 personer jämfört med 2020, då ökningen i förhållande till föregående år var ännu större.

Diagram 3.4 Utbetalda studiemedel 2017–2021
Fördelat efter bidrag och lån, miljoner kronor

3.2.4. Studiestartsstöd

Under 2021 var 286 av Sveriges kommuner anslutna till studiestartsstödet. De kommuner som anmält sig tilldelades sammanlagt 542 miljoner kronor. Av de tilldelade medlen användes 420 miljoner, vilket motsvarar 77 procent. Det är en ökning med 24 procentenheter jämfört med 2020, då 53 procent av budgeten utnyttjades.

Majoriteten av de 7 900 personer som fick studiestartsstöd 2021 studerade på komvux.

3.2.5. Återbetalning av lån

Den utestående fordran på lån uppgick 2021 till 253,3 miljarder kronor.¹⁷ CSN debiterade låntagarna totalt 12,5 miljarder kronor i årsbelopp för 2021.¹⁸ Av de debiterade årsbeloppen betalade låntagarna under året in totalt 11,6 miljarder kronor, exklusive avgifter och förtida inbetalningar.¹⁹

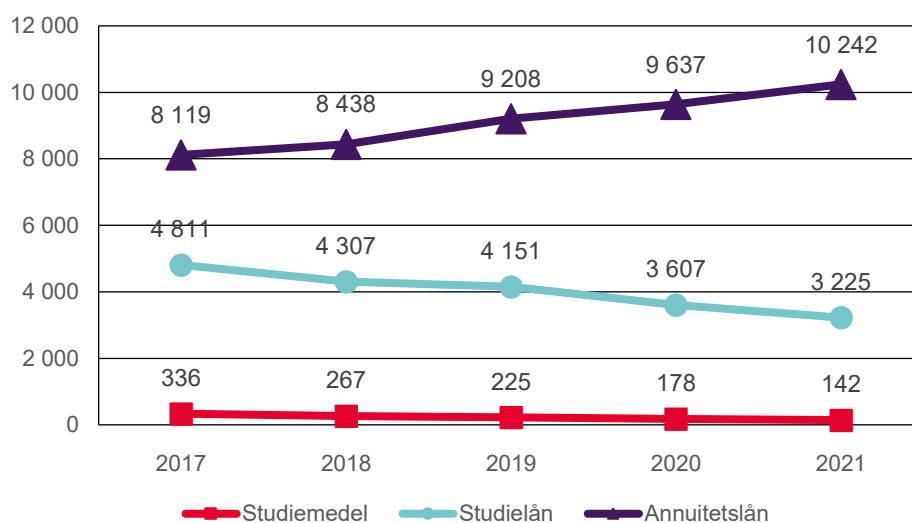
Det totala inbetalda beloppet, för samtliga låntagare oavsett betalningsår, var 13,6 miljarder kronor. Det är en ökning med 188 miljoner kronor jämfört med 2020.

¹⁷ Per december för lånetyperna annuitetslån, studielån, studiemedel, uppsagda lån och äldre lån. Även lån under skuldsanering ingår. Inklusive kapitaliserad ränta och avgifter.

¹⁸ Med hänsyn till förändringar under året.

¹⁹ Debiterat belopp avser debitering per den 31 december 2021, efter beslut om exempelvis nedsättning. Inbetalt belopp inkluderar inte inbetalningar som avser obetalda årsbelopp och avgifter från tidigare betalningsår.

Diagram 3.5 Inbetalningar på lån¹ 2017–2021
Fördelat efter typ av lån, miljoner kronor

¹ Inklusiv ränta, avgifter, förtida inbetalningar och lån som sagt upp till omedelbar betalning. Äldre lån och lån under skuldsanering ingår ej.

I takt med att fler låntagare slutbetalar de båda äldre låntyperna minskar de sammanlagda inbetalningarna av dessa lån. Inbetalningarna av låntypen annuitetslån ökar däremot, eftersom allt fler låntagare blir återbetalningsskyldiga.

De förtida inbetalningarna uppgick till 882 miljoner kronor, vilket är en ökning med 51 miljoner kronor jämfört med året innan.

4. Studiehjälp, lärlingsersättning och Rg-bidrag

4.1. Studiestöd till unga studerande på gymnasienivå

Studiestöd till ungdomar som studerar på gymnasienivå ges i form av studiehjälp, lärlingsersättning, Rg-bidrag och bidrag till utlandsstuderande för dagliga resor.

Syftet med studiehjälpen är att ge ekonomiska förutsättningar för gymnasiala studier och erbjuda alla lika möjligheter att studera, oberoende av bostadsort eller social och ekonomisk bakgrund. I linje med de politiska målen för studiestödet i sin helhet ska studiehjälpen därmed verka rekryterande och utjämnande.

Studiehjälpen består av studiebidrag, inackorderingstillägg och extra tillägg. Samtliga dessa stöd kan ges till ungdomar som studerar i Sverige eller utomlands. Studiebidrag är ett generellt stöd på 1 250 kronor i månaden, extra tillägg ges till studerande i inkomstsvaga hushåll, medan inackorderingstillägg under vissa förutsättningar ges till studerande som inte kan gå sin utbildning på hemorten. Utöver de som får studiehjälp i enlighet med det svenska regelverket finns även studerande som får studiestöd inom ramen för EU:s förordningar om samordning av familjeförmåner, vilka berör studiebidrag och det extra tillägget inom studiehjälpen.

Lärlingsersättning betalas ut till studerande som har rätt till studiehjälp och som deltar i en gymnasial lärlingsutbildning eller en lärlingsliknande utbildning inom ett introduktionsprogram.²⁰ Lärlingsersättningen ska täcka den studerandes kostnader för resor och måltider under den tid som utbildningen är förlagd till en arbetsplats.

Rg-bidrag ges till studerande vid riksgymnasierna för döva och hörselskadade i Örebro, vid riksgymnasierna för rörelsehindrade i Göteborg, Kristianstad, Stockholm och Umeå, samt till döva och hörselskadade elever som läser en för dem särskild vidareutbildning i form av ett fjärde tekniskt år. Bidraget syftar till att täcka skäligena kostnader för resor, kost, logi och annan service i samband med boendet, samt andra skäligena kostnader i samband med studierna som är merkostnader på grund av funktionshindret. Bidraget ges endast till studerande som inte kan bo kvar på hemorten under studietiden.²¹

²⁰ Lärlingsersättning lämnas enligt förordningen (2013:1121) om kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning. Sedan 1 augusti 2018 lämnas lärlingsersättning även för lärlingsliknande utbildning inom gymnasieskolans introduktionsprogram.

²¹ Rg-bidrag lämnas enligt förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan.

Den som studerar utanför Sverige och som har rätt till studiehjälp kan i vissa fall få bidrag för dagliga resor. Bidraget gäller kostnader för dagliga resor mellan föräldrahemmet och skolan, om den studerande har en färdväg till skolan som uppgår till minst sex kilometer.²²

4.1.1. Studiehjälp i Sverige och utomlands

Under 2021 fick totalt 441 800 ungdomar i Sverige eller utomlands studiehjälp, lärlingsersättning, Rg-bidrag, eller bidrag för dagliga resor för gymnasiestudier. Antalet som fick studiehjälp uppgick till 441 100. Av dem hade 440 500 studiebidrag, 7 400 inackorderingstillägg och 15 900 extra tillägg.

Lärlingsersättning betalades ut till 20 400 personer, antalet studerande som fick Rg-bidrag uppgick till 300 personer och ett femtiotal utlandsstuderande fick bidrag för dagliga resor.

Till det totala antalet som fick studiestöd för gymnasiestudier tillkommer även 500 personer som fått studiehjälp utbetalt via rekvisition från Försäkringskassan med hänvisning till EU:s samordningsförfordningar.²³ En majoritet av dessa studerade utomlands.

Studiehjälp betalades ut till ett sammanlagt belopp av 4,3 miljarder kronor.²⁴ Merparten betalades ut i form av studiebidrag. Utbetalningar av inackorderingstillägg och extra tillägg uppgick till 70 respektive 92 miljoner kronor. Motsvarande belopp för lärlingsersättning, Rg-bidrag och bidrag för dagliga resor var 120 respektive 36 och 0,2 miljoner kronor. De utbetalningar av studiehjälp som gjordes via Försäkringskassan uppgick till 5,3 miljoner kronor.²⁵

4.2. Studiehjälp för studier i Sverige

4.2.1. Studiebidrag

Studiehjälp ges normalt för heltidsstudier på gymnasieskolor, folkhögskolor och inom komvux. De allra flesta studerande får studiehjälp endast i form av studiebidrag.

Studiebidragets syfte är att minska de ekonomiska hindren för gymnasiestudier. Dessutom ingår bidraget i den ekonomiska familjepolitiken. Reglerna har sedan studiebidragets tillkomst 1957 varit nära knutna till det allmänna barnbidraget. Studiebidraget höjdes senast i mars 2018 och uppgår sedan dess till 1 250 kronor per månad.²⁶

Studiebidrag lämnas från och med kvartalet efter att en studerande fyller 16 år och som längst till och med vårterminen det år hen fyller 20 år. Så länge den studerande är

²² Bidrag för dagliga resor lämnas enligt förordningen (1983:17) om bidrag till utlandsstuderande för dagliga resor.

²³ Uppgifterna avser enbart personer för vilka Sverige är primärt utbetalningsland. För de personer där Sverige är sekundärt utbetalningsland finns inga uppgifter tillgängliga.

²⁴ Uppgiften avser studiehjälp inklusive lärlingsersättning, men exklusive Rg-bidrag.

²⁵ Avser enbart utbetalningar där Sverige är primärt utbetalningsland.

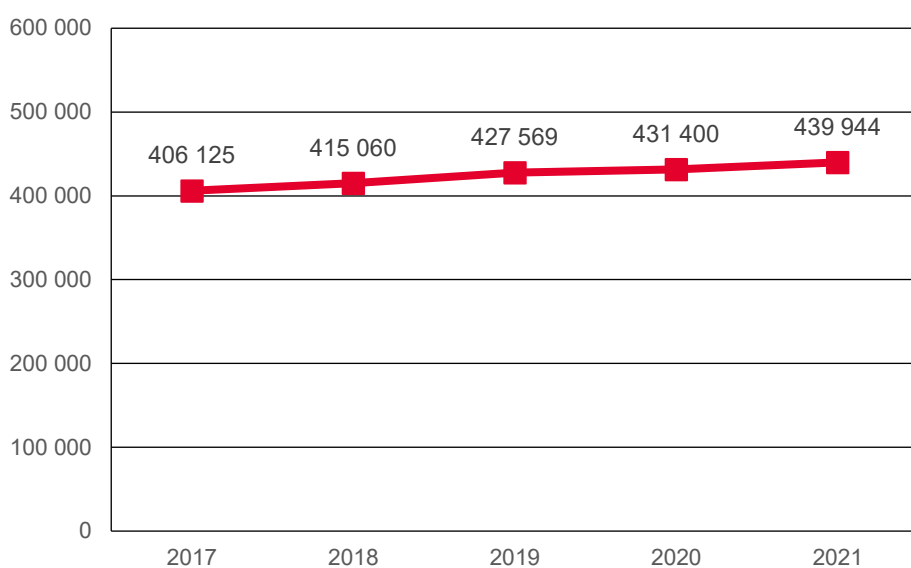
²⁶ Proposition 2017/18:1 Utgiftsområde 15 Studiestöd.

omyndig betalas studiebidraget ut till den studerandes vårdnadshavare. Den som studerar ett normalt läsår på nio månader kan få studiebidrag i tio månader. Vanligtvis ges studiebidrag endast för heltidsstudier.

Antalet studerande med studiebidrag ökar

Antalet studerande med studiebidrag ökar för femte året i rad. Under 2021 uppgick antalet studerande med studiehjälp i form av studiebidrag till 439 900. Detta innebar en ökning med 8 000 personer, eller 2 procent, i jämförelse med 2020. Ökningen beror framför allt på storleken på de ungdomskullar som studerar på gymnasial nivå.

Diagram 4.1 Antal studerande med studiebidrag för studier i Sverige 2017–2021

Av den totala mängden studerande med studiebidrag utgör folkhögskoleeleverna omkring 1 procent och komvuxeleverna omkring 1,5 procent. De allra flesta som får studiehjälp i form av studiebidrag går alltså i gymnasieskolan. Ökningen av antalet studerande med studiebidrag var något större på de fristående gymnasieskolorna än på de kommunala.

Även vid folkhögskola och på komvux ökade antalet studerande med studiebidrag. Inom folkhögskolan ökade antalet studerande som fick studiebidrag med omkring 3 procent jämfört med 2020. På komvux ökade antalet studiebidragstagare med 7 procent. Sedan 2019 har antalet studerande med studiebidrag på komvux ökat med 34 procent.

Andelen studiebidragstagare är nu nästan helt jämnt fördelad mellan könen, efter att andelen män under en tid varit något högre än andelen kvinnor.²⁷ Fler kvinnor än män får dock studiebidrag för studier på komvux²⁸ och folkhögskola²⁹.

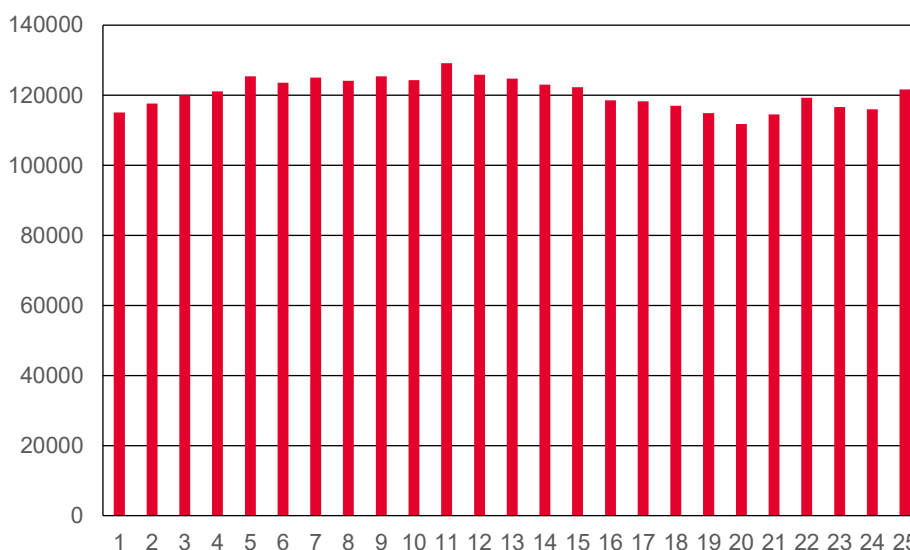
²⁷ Av de studerande med studiebidrag 2021 var 214 219 kvinnor och 225 744 män. Att andelen män är högre beror dels på att det föds fler män än kvinnor, dels på ett manligt överskott bland nyanlända och ensamkommande barn.

²⁸ Studiebidrag för studier på komvux (2021): 3947 kvinnor, 3008 män.

²⁹ Studiebidrag för studier på folkhögskola (2021): 3015 kvinnor, 2077 män.

Mot bakgrund av tillgänglig befolkningsstatistik väntas antalet studerande med studie-
hjälp fortsätta att öka under de kommande åren.

Diagram 4.2 Sveriges befolkning i åldern 1–25 år¹ den 31 december 2021
Fördelade efter ålder och antal personer

¹ Statistiska centralbyrån, Tabell: *Folkmängd efter ålder, år och kön 2021*.

Ogiltig frånvaro kan påverka rätten till studiehjälp

Studiebidrag ges, precis som inackorderingstillägg och extra tillägg, i normalfallet endast för heltidsstudier. De olika typerna av stöd kan därför dras in om den studerande är frånvarande utan giltigt skäl i sådan omfattning att heltidsstudier inte längre bedrivs. Vi redovisar här siffror per läsår. Det beror på att statistiken över indragen studiehjälp på grund av ogiltig frånvaro blir säkrare om den redovisas per läsår än per kalenderår.

Läsåret 2020/2021 skedde en förhållandevis kraftig minskning av antalet elever som fick studiehjälpen indragen till följd av ogiltig frånvaro. Under läsåret fick 22 300 elever sin studiehjälp indragen. Det var 5 200 elever färre än året innan. Andelen elever med indragen studiehjälp sjönk från 8 till drygt 6 procent.³⁰

Minskningen är sannolikt en följd av covid-19-pandemin, som inte bara inneburit en del distansundervisning, utan troligen också påverkat skolornas rapportering. Under elva år i rad, fram till läsåret 2019/2020, ökade andelen elever med indragen studiehjälp till följd av ogiltig frånvaro.

4.2.2. Inackorderingstillägg

Inackorderingstillägget utgör ett ekonomiskt stöd till gymnasiestuderande som läser på annan ort än hemorten. Det syftar till att undanröja geografiska hinder för gymnasieutbildning. En studerande anses behöva inackordering om den utbildning som hen ska gå inte finns på hemorten och om skolan ligger på ett sådant avstånd att det inte är

³⁰ CSN, Tabell *Indragen studiehjälp till följd av ogiltig frånvaro, 2022*

möjligt att resa varje dag. Inackorderingstillägget kan anses vara utjämnande, genom att det bidrar till att ge de studerande likvärdiga förutsättningar, oavsett var de bor. Andelen studerande med inackorderingstillägg av samtliga som har studiehjälp används därför som en indikator i regeringens uppföljning av studiestödet.

CSN administrerar inackorderingstillägg för studerande på fristående gymnasieskolor³¹ och folkhögskolor, medan kommunerna ansvarar för stöd till inackordering för studerande vid skolor med offentlig huvudman. En statlig utredning har 2020 utrett ett förslag om att CSN ska få det samlade ansvaret för stöd till inackordering vid gymnasial utbildning.³² Något beslut i frågan har dock ännu inte fattats.

Inackorderingsbeloppet bestäms av avståndet mellan hemmet och skolan. Det finns nio olika avstånds- och beloppklasser. Om avståndet från hemmet till skolan är upp till 44 kilometer får en inackorderad elev 1 190 kronor per månad i inackorderingsstillägg. Detta är det lägsta beloppet. Det högsta beloppet är 2 350 kronor per månad. Det betalas ut när avståndet till skolan är längre än 1 300 kilometer. Beloppen har inte ändrats sedan 1995, vilket innebär att deras relativa värde minskat i förhållande till prisbasbeloppet.

Till skillnad från studiebidrag betalas inackorderingstillägg ut under nio månader per år, det vill säga under den faktiska studietiden. Ytterligare en skillnad i jämförelse med studiebidraget är att inackorderingstillägg kan ges till studerande som ännu inte fyllt 16 år.

Något fler studerande med inackorderingstillägg

Under 2021 fick 7 100 studerande inackorderingstillägg för studier i Sverige, vilket är något fler än 2020.³³ Andelen som hade inackorderingstillägg av dem som fick studiehjälp var oförändrad och uppgick till knappt 2 procent.

Andelen kvinnor av de som fick inackorderingstillägg var 59 procent, vilket antyder att kvinnor är överrepresenterade när det gäller att studera på en annan ort än hemorten. Kvinnors större benägenhet att flytta för utbildning³⁴ är tydlig redan under gymnasietiden och blir än tydligare i samband med övergången till högskola och annan eftergymnasial utbildning.

Utbetalningarna av inackorderingstillägg för studier i Sverige uppgick till 67 miljoner kronor, vilket var en ökning med tre miljoner kronor jämfört med 2020.

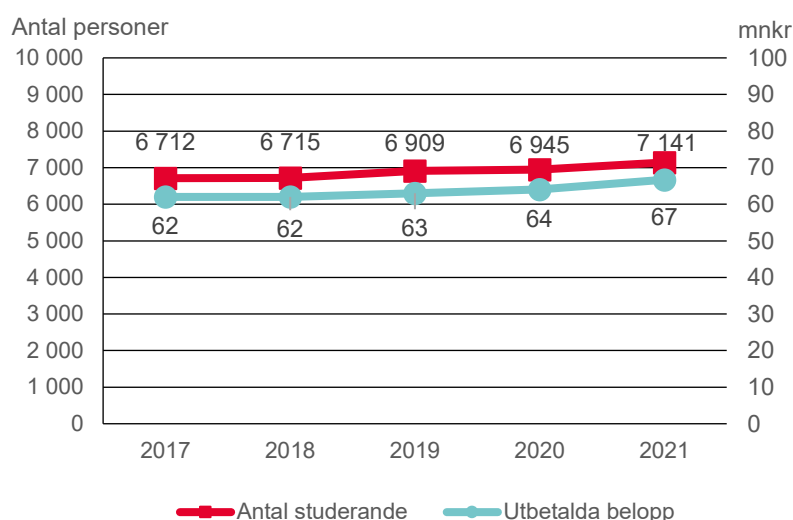
³¹ Sedan 1 juli 2013 ges inackorderingstillägg även till studerande på fristående gymnasieskolor. Inackorderingstillägg kan under vissa förutsättningar även lämnas för andra skolformer än fristående gymnasieskolor, t.ex. om den studerandes föräldrar bor utomlands.

³² *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning* (SOU 2020:33).

³³ Gäller de skolformer för vilka CSN administrerar inackorderingstillägg.

³⁴ Ungdomsstyrelsen (2013).

Diagram 4.3 Studerande med inackorderingstillägg för studier i Sverige 2017–2021
Fördelade efter antal studerande och utbetalt belopp, miljoner kronor.

Det genomsnittliga inackorderingsbeloppet för studier i Sverige ökade marginellt jämfört med året innan. För 2021 var det genomsnittliga utbetalda beloppet per studerande 9 300 kronor. Utvecklingen av de genomsnittliga beloppen har inte följt någon tydlig trend de senaste åren. Hur mycket en studerande får i inackorderings-tillägg beror dels på avståndet från hemmet till skolan, dels på hur många månader under året den studerande får inackorderingstillägg. Dessa faktorer medför att de totala utbetalningarna varierar från år till år.

Omkring 5 000 personer som gick fristående gymnasieskola och 2 000 som gick folkhögskola erhöll inackorderingstillägg 2021. En tidigare nedåtgående trend som gällde antalet folkhögskolestuderande med inackorderingstillägg är nu definitivt bruten, i och med att antalet ökade för tredje året i rad.

4.2.3. Extra tillägg

Det extra tillägget är ett studiestöd som ska undanröja sociala hinder för utbildning, genom att förbättra studiemöjligheterna för ungdomar i mycket inkomstsvaga hushåll. Tillägget bidrar därmed till att utjämna skillnader mellan individer och befolkningsgrupper.

Det extra tillägget varierar mellan 285 och 855 kronor i månaden beroende på familjens ekonomi. Vårdnadshavarnas och den studerandes inkomst samt en del av deras eventuella förmögenhet ligger till grund för beräkningen av ett ekonomiskt underlag. Extra tillägg beviljas endast om det ekonomiska underlaget understiger 125 000 kronor under det aktuella läsåret. Till skillnad från studiebidraget kan extra tillägg även ges till studerande som inte fyllt 16 år. Beloppen och inkomstgränserna har inte ändrats sedan 1994. Sedan 2003 betalas tillägget ut under 10 månader per läsår.

Fortsatt minskning av antalet studerande som får extra tillägg

Antalet studerande som får extra tillägg för studier i Sverige har minskat kraftigt de två senaste åren. Under 2021 erhöll 15 900 studerande extra tillägg, vilket var 6 000 färre

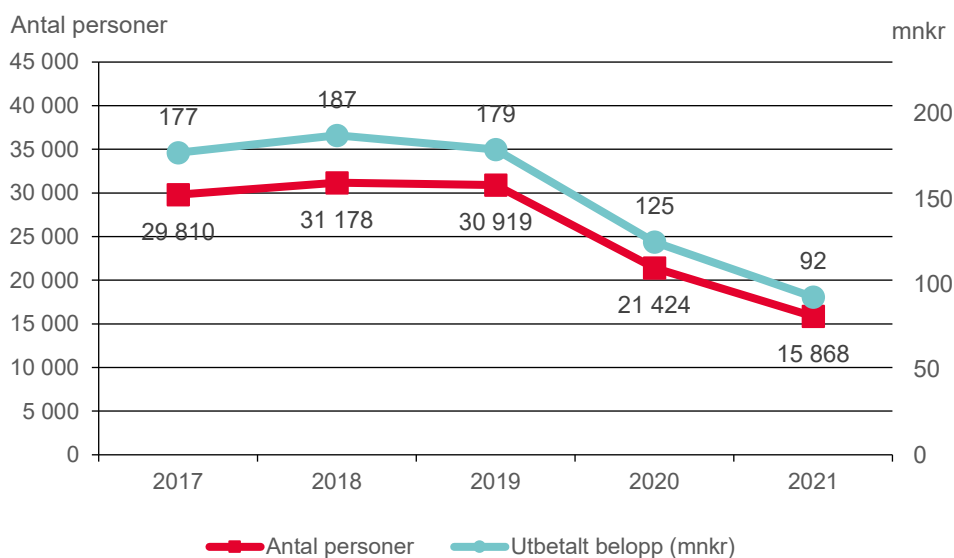
än 2020. Antalet studerande som får extra tillägg har nästan halverats sedan 2019. I förhållande till det totala antalet som får studiehjälp ligger den andel som får extra tillägg nu på knappt 4 procent. Denna andel har halverats sedan 2019.

Vilka som får extra tillägg har förändrats mycket över tid. Ursprungligen var det främst studerande i familjer bestående av ensamstående mödrar med barn som fick extra tillägg. På senare år har gruppen i allt högre utsträckning kommit att utgöras av studerande i nyanlända familjer eller ensamkommande flyktingbarn.³⁵ Minskningen av antalet studerande med extra tillägg hänger därför i hög grad samman med en minskning av antalet utländska medborgare med studiehjälp. Under 2021 minskade antalet utländska medborgare med extra tillägg med 5 700 personer (Se även kapitel 7.2.2 - ”Färre utländska medborgare fick studiehjälp”).

Av de som fick extra tillägg för studier i Sverige var 6 500 kvinnor och 9 300 män. Manliga studerande och deras familjer är alltså överrepresenterade som mottagare av stödet. Antalet män med extra tillägg har dock mer än halverats sedan 2019. Av mottagarna av extra tillägg 2021 var 59 procent män. Tidigare år har könsfördelningen varit ännu skevare. Detta beror på att många ensamkommande flyktingbarn till Sverige varit pojkar. Nu har många från denna grupp hunnit bli för gamla för att fortsatt vara berättigade till extra tillägg.³⁶

En annan förklaring till att antalet studerande med extra tillägg minskat över tid är att inkomstgränserna för att få tillägget inte har förändrats sedan mitten på 1990-talet. Detta medför att betydligt färre studerande nu är berättigade till denna form av stöd.

Diagram 4.4 Studerande med extra tillägg för studier i Sverige 2017–2021
Fördelade efter antal studerande och utbetalda belopp, miljoner kronor

De totala utbetalda beloppen för extra tillägg har minskat i takt med antalet mottagare. Utbetalningarna av extra tillägg för studier i Sverige minskade 2021 med 26 procent, till 92 miljoner kronor. Sedan 2019 har det utbetalade beloppet nästan halverats. Det genomsnittligt utbetalda beloppet per studerande är 5 800 kronor.

³⁵ CSN (2012), *Studerande med extra tillägg – en grupp i förändring*.

³⁶ Migrationsverket, Tabell *Asylsökande ensamkommande barn till Sverige under 2000–2021*.

Utbetalningar av extra tillägg är vanligast till familjer med inkomster i den nedre delen av det inkomstintervall som berättigar till stödet. Allra vanligast är utbetalningar av extra tillägg till mottagare som redovisat 0 kronor i ekonomiskt underlag. Av alla mottagare av extra tillägg 2021 redovisade 63 procent 0 kronor i ekonomiskt underlag.

4.3. Studiehjälp för studier utomlands

4.3.1. Förutsättningar för att få studiehjälp för studier utomlands

De allra flesta som får studiehjälp studerar i Sverige, men under vissa förutsättningar går det att få studiehjälp för gymnasiestudier utomlands. Till skillnad från vad som gäller i Sverige måste den studerande ansöka om studiebidrag vid utlandsstudier. Förutom studiebidrag går det även att få inackorderingstillägg, extra tillägg och bidrag för dagliga resor vid studier utomlands.

Såväl svenska som utländska medborgare har möjlighet att få studiehjälp för gymnasiestudier utomlands, dock under olika förutsättningar. Förutsättningarna att få studiehjälp för utlandsstudier skiljer sig även åt beroende på om studierna bedrivs inom eller utanför EU/EES-området och Schweiz.

Utöver de som får studiehjälp för utlandsstudier i enlighet med det svenska regelverket finns studerande som får studiestöd inom ramen för EU:s förordningar om samordning av familjeförmåner.

4.3.2. Studerande med studiebidrag för utlandsstudier

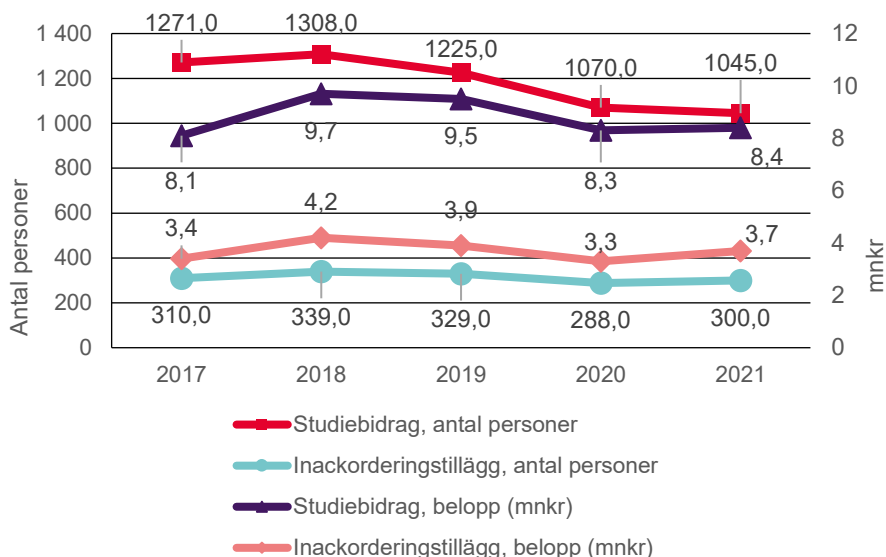
Antalet studerande som får studiehjälp för utlandsstudier är mycket litet i förhållande till det totala antalet studiehjälpstagare. Studiebidrag och inackorderingstillägg är de vanligaste typerna av studiehjälp som ges för studier utomlands.

Under 2021 fick 1 100 studerande studiehjälp för utlandsstudier. Av dessa var det 1 000 studerande som fick studiebidrag och 300 som fick inackorderingstillägg. Endast ett tiotal studerande hade stöd i form av extra tillägg och ett femtiotal fick bidrag för dagliga resor. Antalet studerande med studiehjälp för utlandsstudier var i princip oförändrat i jämförelse med föregående år.

Andelen kvinnor av de utlandsstuderande som fick studiehjälp var 61 procent.

Diagram 4.5 Studerande med studiebidrag och inackorderingstillägg för studier utomlands 2017–2021

Fördelade efter antal studerande samt utbetalda belopp, miljoner kronor

Under 2021 betalade CSN totalt ut drygt 12 miljoner kronor i studiehjälp för utlandsstudier. Studiebidraget stod för drygt 8 miljoner kronor och inackorderingstillägget för knappt 4 miljoner kronor.³⁷

Utöver de studerande som får studiehjälp för utlandsstudier utbetalt direkt från CSN får ett antal studerande studiehjälp via Försäkringskassan, utifrån bestämmelserna i EU:s förordningar om samordning av familjeförmåner. Det är stödformerna studiebidrag och extra tillägg som faller inom ramen för detta regelverk. Uppgifter om utbetalning av studiehjälp från Försäkringskassan finns dock endast tillgängliga för de studerande där Sverige är så kallat primärt utbetalningsland.³⁸ I denna grupp är studerande som får studiehjälp för studier utomlands utbetalt via Försäkringskassan. De utbetalda beloppen för denna grupp uppgick till drygt 5 miljoner kronor.

De som får studiehjälp för studier utomlands kan antingen studera på en gymnasieskola eller på andra skolor som har utbildningar på gymnasienivå i någon form. Under 2021 läste 83 procent av de studerande som fick studiehjälp för utlandsstudier på en gymnasieskola.

³⁷ Utbetalningarna för dagliga resor uppgick till 216 900 kronor och för extra tillägg till 66 800 kronor.

³⁸ För de studerande där Sverige är s.k. sekundärt utbetalningsland finns inga tillförlitliga uppgifter tillgängliga.

4.4. Lärlingsersättning

4.4.1. Ett studiestöd för studerande i gymnasial lärlingsutbildning

Den 1 januari 2014 infördes en kostnadsersättning till lärlingar i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Lärlingsersättningen syftar till att öka attraktionskraften för berörda utbildningar genom att ge ett ekonomiskt bidrag för att täcka extra kostnader i form av mat och resor som en lärlingsutbildning kan medföra. Avsikten är att ingen ska behöva välja bort en lärlingsutbildning av ekonomiska skäl.

Lärlingsersättningen uppgår till 1 000 kronor per studiemånad och kan lämnas till elever på en gymnasial lärlingsutbildning där delar av utbildningen bedrivs på en arbetsplats. Sedan den 1 augusti 2018 kan lärlingsersättning även lämnas för studier på en lärlingsliknande utbildning vid ett introduktionsprogram.³⁹ Beloppet är en schablonersättning och eleven behöver inte visa att hen har extra kostnader för mat eller resor.

För studier fram till och med 31 juli 2018 krävdes att det skulle finnas ett avtal mellan eleven, skolan och arbetsgivaren, ett så kallat utbildningskontrakt, för att en studerande skulle kunna få lärlingsersättning. Från och med augusti 2018 finns dock inget krav på att lämna in ett utbildningskontrakt.

Även om lärlingsersättningen inte är en del av studiehjälpen så måste den studerande ha rätt till studiehjälp för att kunna få lärlingsersättning. Lärlingsersättning kan, precis som inackorderingstillägg och extra tillägg, lämnas även till studerande som är yngre än 16 år, så länge utbildningen berättigar till detta. Som längst kan lärlingsersättning lämnas till och med det första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20 år.

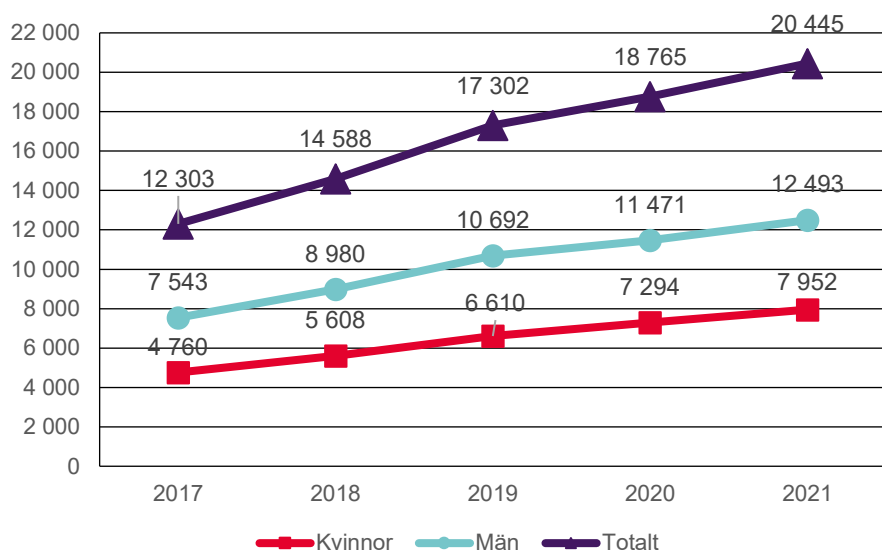
4.4.2. Antalet studerande med lärlingsersättning

Under 2021 fick 20 400 personer lärlingsersättning. Antalet studerande med lärlingsersättning ökade därmed med 1 700 personer jämfört med året dessförinnan.

Antalet studerande med lärlingsersättning har ökat varje år sedan den infördes. Ökningen de senaste åren kan delvis förklaras av att ersättningen numera även kan ges till studerande vid lärlingsliknande utbildningar inom introduktionsprogram. Att kravet på ett utbildningskontrakt har tagits bort har sannolikt också bidragit till ökningen.

³⁹ Lärlingsliknande utbildning kan finnas inom introduktionsprogrammen individuellt val, yrkesintroduktion och individuellt alternativ.

Diagram 4.6 Antal studerande med lärlingsersättning 2017–2021
Fördelade efter kön

Under 2021 fick 8 000 kvinnor och 12 500 män lärlingsersättning. Andelen män uppgick därmed till 61 procent. Andelen män har varit betydligt högre än andelen kvinnor under de år lärlingsersättningen har funnits, vilket är en följd av en sned könsfördelning bland lärlingsutbildningarnas elever.

Antalet studerande med lärlingsersättning är högst inom bygg- och anläggningsprogrammet, följt av introduktionsprogrammet, handels- och administrationsprogrammet och fordons- och transportprogrammet.

Som en följd av att fler får lärlingsersättning har även de totala utbetalningarna ökat. Under 2021 betalades 123 miljoner kronor ut i form av lärlingsersättning, vilket var en ökning med 10 miljoner jämfört med 2020. Det genomsnittligt utbetalda beloppet per person uppgick till 6 000 kronor, vilket var något lägre än föregående år.

Lärlingsersättning är procentuellt sett klart vanligare på fristående än på kommunala gymnasieskolor.⁴⁰

4.5. Rg-bidrag

4.5.1. Regler och syfte

Rg-bidrag, eller bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan, kan lämnas till studerande vid riksgymnasierna för döva och hörselskadade i Örebro, vid riksgymnasierna för rörelsehindrade ungdomar i Göteborg, Kristianstad, Stockholm och

⁴⁰ Andel studerande med lärlingsersättning (2021): Kommunala gymnasieskolor: 3,4 procent. Fristående gymnasieskolor: 7,6 procent.

Umeå, samt till döva och hörselskadade elever som läser en för dem särskild vidareutbildning i form av ett fjärde tekniskt år.⁴¹

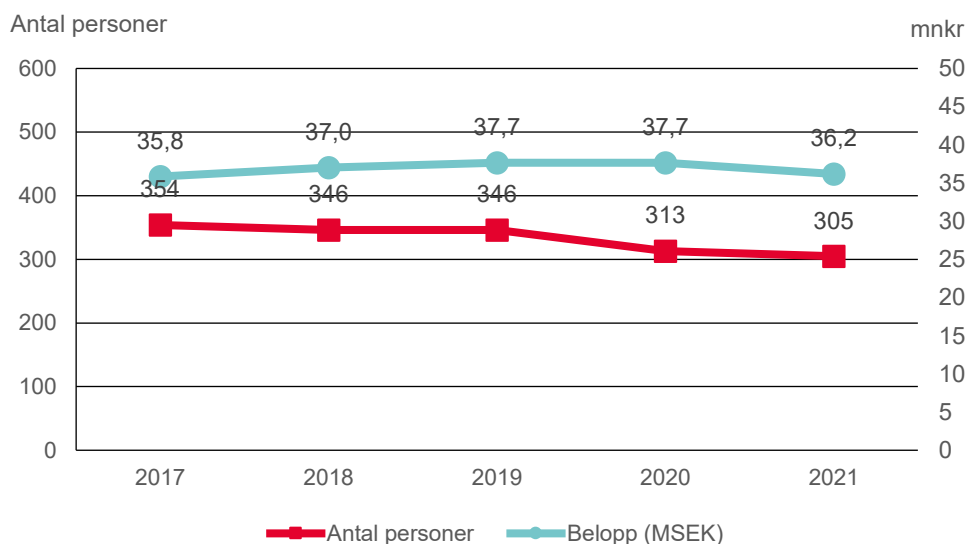
Syftet med Rg-bidraget är att minska de ekonomiska och geografiska hindren för gymnasiestudier. En studerande som måste bo tillfälligt på skolorten på grund av att den ligger för långt från hemorten för att hen ska kunna pendla, kan få ersättning för bland annat mat, boende och hemresor. Om en studerande har aktivitetsersättning, kan hen få bidrag för kostnader som inte täcks av aktivitetsersättningen. Hur mycket en studerande får i Rg-bidrag beror bland annat på kostnader för boende och vilka typer av bidrag den studerande har i övrigt.

För ett normalt läsår betalas Rg-bidrag ut under nio månader. Till skillnad från studiehjälpen kan bidraget även lämnas efter 20 års ålder, för att en studerande ska kunna avsluta sin utbildning. Den som har rätt till Rg-bidrag, men som på grund av sin ålder inte längre har rätt till studiehjälp, kan i stället få ett extra tilläggsbidrag för sina levnadsomkostnader under studietiden. Tilläggsbidraget höjdes senast 1 mars 2018 och uppgår sedan dess till 1 250 kronor i månaden, vilket motsvarar månadsbeloppet för studiebidraget inom studiehjälp.⁴²

4.5.2. Antalet studerande med Rg-bidrag

Under 2021 studerade drygt 300 personer med Rg-bidrag. Sedan 2019 har antalet minskat med 12 procent. Något fler män än kvinnor studerar med Rg-bidrag.

Diagram 4.7 Studerande med Rg-bidrag 2017–2021
Fördelade efter antal studerande och utbetalda belopp, miljoner kr

CSN betalade under 2021 ut 36 miljoner kronor i Rg-bidrag, vilket var knappt 2 miljoner kronor mindre än föregående år. Det utbetalda beloppet var i genomsnitt 118 500 kronor.

⁴¹ Rg-bidrag betalas ut i enlighet med förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan.

⁴² Månadsbeloppet för tilläggsbidraget är knutet till månadsbeloppet för studiebidrag inom studiehjälp, se 16 § i Förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan.

4.6. Återkrav av studiehjälp

Studiehjälp som har betalats ut kan under vissa omständigheter återkrävas, exempelvis om den studerande har fått studiehjälp utbetalt för en period då hen haft ogiltig frånvaro i för hög omfattning.⁴³ Om den studerande är myndig när studiehjälpen betalas ut, blir hen själv mottagare av beslutet och betalningsskyldig för återkravet. Är den studerande däremot omyndig när studiehjälpen betalas ut, blir normalt den vårdnads-havare som tog emot utbetalningen betalningsskyldig för återkravet. Ränta på be- loppet tas ut när förfallodatumet har passerat.

Ibland kan det finnas möjlighet att justera felaktigt utbetalad studiehjälp mot kom- mande utbetalningar inom samma läsår. Beslut om justeringar är inga återkrav och ingår därför inte i detta avsnitt.

4.6.1. Färre får beslut om återkrav av studiehjälp

Under 2021 fick 12 900 personer minst ett beslut om återkrav av studiehjälp.⁴⁴ Detta innebär en minskning med 1 000 personer eller 7 procent jämfört med 2020. Ogiltig frånvaro är den klart vanligaste orsaken till återkrav av studiehjälp. Under 2021 orsakades 73 procent av återkraven av ogiltig frånvaro.

Av dem som fick återkrav av studiehjälp under 2021 var 64 procent män. Att män är överrepresenterade bland dem som får återkrav beror främst på att det är vanligare att män är ogiltig frånvarande.

Vi kan konstatera att antalet återkrav inom studiehjälpen har minskat de senaste åren. Till stor del beror minskningen på att gymnasieskolorna vid mitten av vårterminen 2020 övergick till distansundervisning, för att minska smittspridningen under covid-19-pandemin. I och med att gymnasieskolorna under hösten 2021 återgick till klass- rumsundervisning har antalet elever som rapporterats för skolk också återgått till liknande nivåer som under hösten 2019, det vill säga före covid-19-pandemin.

Tabell 4.1 Antal studerande som fått återkravsbeslut 2019–2021^{1,2}
Fördelat efter orsak och år

	2019	2020	2021
Ogiltig frånvaro	14 056	10 313	9 480
Avbrott	1 649	1 329	1 369
Övriga skolorsaker	1 501	1 550	1 368
Övrigt	556	524	401
Studieomfattning	296	278	344
Inkomständring	54	41	62
Totalt ³	17 965	13 935	12 935

¹ I tabellen ingår även återkrav av Rg-bidrag och lärlingsersättning.

² En studerande kan få återkrav av flera skäl under året och förekommer då i mer än en kategori.

³ Nettoräknat antal.

⁴³ Riktlinjen är att skolan ska ha sett ett mönster av upprepad frånvaro och att frånvaron uppgår till minst 4 timmar under en 30-dagarsperiod.

⁴⁴ Inkluderat Rg-bidrag och lärlingsersättning.

Under 2021 beslutades det totalt om återkrav för 19 miljoner kronor inom studie-
hjälp.⁴⁵ Det genomsnittligt återkrävda beloppet per person exklusive ränta var 1 452
kronor, vilket i stort sett var oförändrat jämfört med 2020.

Det är vanligare att myndiga elever får återkrav än att omyndiga får det. Av återkraven
gick 62 procent direkt till eleven, medan 38 procent gick till den vårdnadshavare som
tog emot utbetalningen.⁴⁶

4.7. Utvecklingen för indikatorerna inom studiehjälpsområdet

4.7.1. Indikatorer för utjämnande effekt

För att följa studiestödets utjämnande effekt inom området studiehjälp används två
indikatorer.

Andel som har inackorderingstillägg

I bedömningen av studiestödets måluppfyllelse används andelen studerande med
inackorderingstillägg som en indikator på studiestödets utjämnande effekt. Av
samtliga som fick studiehjälp för studier i Sverige eller utomlands under 2021 hade
1,7 procent inackorderingstillägg.⁴⁷ Andelen har varit densamma de senaste fem åren.
Studiestödets utjämnande effekt kan därmed anses vara oförändrad.

Andel som har extra tillägg

Andelen studerande med extra tillägg används också som en indikator i uppföljningen
av målen för studiestödet. Det extra tillägget anses ha en utjämnande effekt, genom att
det ger bättre ekonomiska möjligheter till gymnasiestudier för studerande som
kommer från hushåll med låga inkomster. Under 2021 var andelen som hade extra
tillägg 3,6 procent av samtliga som fick studiehjälp för studier i Sverige eller utom-
lands.⁴⁸ Andelen har minskat med drygt 1 procentenhet sedan 2020. Sedan 2019 har
andelen med extra tillägg halverats. Denna utveckling kan framförallt härledas till
faktorer utanför studiestödssystemet, såsom minskad invandring, men den innebär
troligen också att det extra tilläggets betydelse för studiestödets utjämnande effekt har
minskat något.

⁴⁵ Inkluderat Rg-bidrag och lärlingsersättning.

⁴⁶ Om eleven blir myndig under året och får flera återkrav, kan återkraven riktas både till eleven och
vårdnadshavaren. Under 2021 var det 127 personer där återkravet riktades både till eleven och
vårdnadshavaren.

⁴⁷ Andelen kvinnor med inackorderingstillägg är högre än andelen män. Andel kvinnor med
inackorderingstillägg: 2 procent (2021). Andel män med inackorderingstillägg: 1,4 procent (2021).

⁴⁸ Andelen män med extra tillägg är högre än andelen kvinnor. Andel män med extra tillägg: 4,1 procent
(2021). Andel kvinnor med extra tillägg: 3 procent (2021).

5. Studiemedel

5.1. Studiestöd till vuxna studerande

Studiemedel ges till vuxenstuderande på grundskole- och gymnasienivå från och med andra kalenderhalvåret det år de fyller 20 år,⁴⁹ samt till studerande på eftergymnasiala utbildningar. För studier på eftergymnasial nivå finns ingen nedre åldersgräns. Under 2021 var den övre åldersgränsen för rätt till studiemedel 56 år, men från och med 1 januari 2022 är den övre åldersgränsen 60 år.⁵⁰

Studiemedlen består av en bidragsdel och en lånedel. I vissa fall kan den studerande även få tilläggsbidrag, tillägglån och merkostnadslån. Tilläggsbidrag lämnas till studerande med barn, medan tillägglån kan lämnas till studerande som har haft en inkomst över en viss nivå under kalenderåret närmast före studiestarten. Merkostnadslån kan lämnas för merkostnader som den studerande har i samband med sina studier, till exempel resor och undervisningsavgifter. Merkostnadslån kan även lämnas till alla som studerar utomlands.

Studiestödet ska vara en del av utbildningspolitiken och verka rekryterande för både kvinnor och män och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning. Det ska även utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen, och i och med det bidra till ökad social rättvisa. Möjligheten att få studiemedel för olika typer av studier och i olika livssituationer är en viktig del i denna strävan.

5.2. Antal studiemedelstagare och utbetalda belopp

5.2.1. Samtliga studerande med studiemedel

Under 2021 studerade 588 700 personer med studiemedel. Det innebär att fler än någonsin tidigare studerade med studiemedel. Antalet studerande med studiemedel har ökat under flera år. Under 2021 ökade antalet med strax över 29 400 personer, vilket motsvarar en ökning med 5 procent. Det är en stor ökning, även om den inte är lika stor som under året dessförinnan då antalet studerande ökade med 56 400 personer eller 11 procent.

Den fortsatta ökningen kan förklaras av en vikande konjunktur och högre arbetslöshet till följd av covid-19-pandemin.⁵¹ Pandemin har alltså fortfarande ett starkt inflytande över antalet studiemedelstagare, men vi kan samtidigt se att effekten började avta

⁴⁹ Undantag finns för vissa konst- och kulturutbildningar, behörighetsgivande förutbildningar vid yrkeshögskola och utbildning vid statliga universitet och högskolor enligt 3 § första stycket 1 och 2 förordningen (2018:1519) om behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildningar.

⁵⁰ Tidigare begränsades rätten till lån successivt från och med det kalenderår den studerande fyller 47 år. Från och med 1 januari 2022 har denna åldersgräns höjts till det år den studerande fyller 51 år.

⁵¹ Arbetsförmedlingen (2021a).

något under hösten 2021. Andra bidragande faktorer till de historiskt höga studerandetalen är de satsningar på utbildningsområdet som infördes under 2020, också på grund av pandemin. Dessa satsningar gällde till stor del även under 2021. Bland annat tillfördes lärosätena extra medel för att de skulle kunna erbjuda fler utbildningsplatser⁵² och dessutom avskaffades inkomstprövningen vid ansökan om studiemedel tillfälligt.

Det är relativt vanligt att studier inte bedrivs på heltid eller att man studerar på heltid under kortare perioder under året. För att visa på utvecklingen har vi därför även beräknat antalet helårsekvivalenter. Helårsekvivalenterna beräknas utifrån de utbetalda beloppen av bidrag⁵³ och visar hur många personer de utbetalda beloppen skulle motsvara om alla studerade på heltid i 40 veckor per år. Helårsekvivalenten för 2021 är strax över 393 600 heltidsstuderande, vilket är en ökning med 17 500 heltidsstuderande eller 5 procent jämfört med 2020.

Av dem som studerade med studiemedel 2021 var 59 procent kvinnor och 41 procent män. I och med detta var könsfördelningen oförändrad jämfört med föregående år.

Tabell 5.1 **Antal studerande med studiemedel 2017–2021**
Fördelade efter kön och helårsekvivalenter

	Kvinnor	Män	Totalt	Helårsekvivalenter ¹
2017	279 725	189 640	469 365	316 386
2018	284 214	191 755	475 969	320 367
2019	295 928	206 936	502 864	336 280
2020	328 798	230 500	559 298	376 158
2021	349 693	239 014	588 707	393 609

¹ Helårsekvivalenterna är uträknade utifrån de utbetalda beloppen för bidrag och visar hur många personer det utbetalda beloppet skulle motsvara om alla läste på heltid i 40 veckor. Hänsyn har tagits till att bidragsbeloppet skiljer sig mellan det generella- och det högre bidraget.

Under 2021 ökade antalet studerande i Sverige på alla utbildningsnivåer, precis som under 2020. Antalet som studerar utomlands fortsatte däremot att minska och under 2021 var det 6 procent färre som studerade utomlands jämfört med 2020. Det kan jämföras med att antalet utlandsstuderande minskade med 21 procent mellan 2019 och 2020. Den fortsatta, om än avtagande, minskningen av antalet utlandsstuderande beror sannolikt på att utbytesstudier även detta år ställts in på grund av covid-19-pandemin. En ytterligare förklaring kan vara att personer fortfarande valde bort utlandsstudier på grund av de restriktioner som fanns i olika länder eller på grund av att undervisningen skedde på distans.

På grundskolenivå i Sverige ökade antalet studerande med 2 procent, medan antalet studerande på gymnasienivå och eftergymnasial nivå ökade med 6 procent vardera.

⁵² Utbildningsdepartementet (2020a).

⁵³ De utbetalda beloppen för generellt och högre bidrag har använts. Hänsyn har tagits till att bidragsbeloppet skiljer sig åt mellan dessa bidrag.

Tabell 5.2 **Antal studerande med studiemedel 2017–2021**
Fördelade efter utbildningsnivå och utlandsstudier¹

	Grundskolenivå	Gymnasienivå	Eftergymnasial nivå	Utlandsstudier ²
2017	21 039	107 571	340 781	30 408
2018	21 918	110 002	344 636	30 045
2019	28 798	125 025	355 133	29 013
2020	32 188	146 847	394 207	22 967
2021	32 710	155 306	416 632	21 630

¹ En person kan förekomma på flera studienivåer och utlandsstudier.

² Inkluderar studerande på både gymnasienivå och eftergymnasial nivå. Uppgiften om antal studerande utomlands kan skilja sig något från annan framtagen statistik på området.

På grundskolenivå och gymnasienivå ökade antalet studerande mest inom komvux. Här ökade antalet studerande med 2 respektive 8 procent jämfört med 2020. Antalet studerande på folkhögskola minskade med 1 procent på grundskolenivå och ökade med 6 procent på gymnasienivå jämfört med föregående år. Inom övriga gymnasiala skolformer⁵⁴ minskade antalet studerande med 4 procent, vilket kan jämföras med föregående års ökning på 15 procent.

Den största ökningen av antalet studerande på eftergymnasial nivå skedde vid yrkeshögskolan, där antalet studerande ökade med 13 procent. Vid övriga eftergymnasiala skolformer⁵⁵ var ökningen 9 procent, medan antalet universitets- och högskolestuderande ökade med 4 procent.

Antalet utlandsstuderande minskade både på gymnasienivå och eftergymnasial nivå. Antalet studerande på gymnasienivå utomlands minskade med 256 personer eller 15 procent, medan antalet studerande på eftergymnasial nivå utomlands minskade med 1 100 personer eller 5 procent.

Könsfördelningen bland studerande med studiemedel är relativt likartad oavsett utbildningsnivå. På eftergymnasial nivå i Sverige var andelen kvinnor 60 procent under 2021 medan den var 59 procent bland utlandsstuderande. På grundskolenivå var andelen kvinnor något högre, 65 procent, medan den på gymnasienivå var 58 procent. Könsfördelningen är oförändrad på eftergymnasial nivå och bland studerande utomlands, medan andelen kvinnor ökat med 2 procentenheter på grundskole- och gymnasienivå.

⁵⁴ I ”övriga gymnasiala skolformer” ingår gymnasieskola, utbildning vid statliga universitet och högskolor enligt 3 § första stycket 1 och 2 förordningen (2018:1519) om behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning, behörighetsgivande förutbildningar inom yrkeshögskolan samt konst- och kulturutbildningar.

⁵⁵ I ”övriga eftergymnasiala skolformer” ingår utbildningar vid folkhögskola och eftergymnasiala utbildningar under avdelning B1 i bilagan till studiestödsförordningen, SFS (2000:665). Även konst- och kulturutbildningar ingår.

Tabell 5.3 Antal studerande med studiemedel 2017–2021
Fördelade efter utbildningsnivå, utlandsstudier¹ och kön

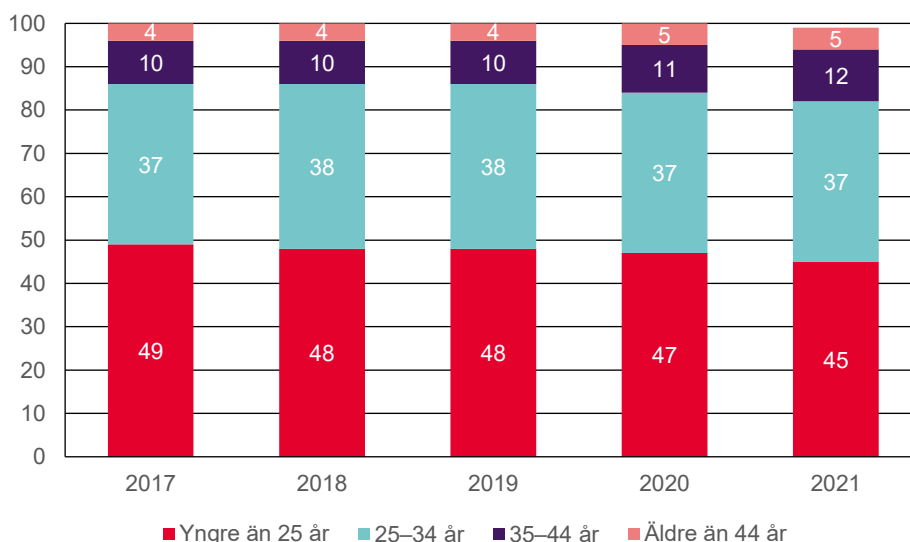
	Grundskolenivå		Gymnasienivå		Eftergymnasial nivå		Utlandsstudier ²	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
2017	14 325	6 714	64 460	43 111	201 858	138 923	17 574	12 834
2018	14 880	7 038	65 739	44 263	204 878	139 758	17 464	12 581
2019	18 239	10 559	70 538	54 487	211 166	143 967	16 943	12 071
2020	20 257	11 931	82 440	64 407	234 834	159 373	13 497	9 470
2021	21 301	11 409	90 034	65 272	248 888	167 744	12 683	8 948

¹ En person kan förekomma på flera studienivåer och utlandsstudier.

² Inkluderar studerande på både gymnasienivå och eftergymnasial nivå. Uppgiften om antal studerande utomlands kan skilja sig något från annan framtagna statistik på området.

Under 2021 ökade antalet studiemedelstagare i samtliga åldersgrupper. Åldersstrukturen bland studiemedelstagarna har förändrats de senaste 10 åren, genom att andelen äldre studerande har ökat medan andelen yngre minskat. Under 2021 fortsatte den utvecklingen. Av samtliga studiemedelstagare ökade andelen mellan 35 och 44 år med 1 procentenhet medan andelen yngre än 25 år minskade med knappt 2 procentenheter. Jämfört med 2011 har andelen av studiemedelstagarna som är yngre än 25 år minskat med 11 procentenheter.

Diagram 5.1 Studiemedelstagares ålder 2017–2021
Fördelat efter åldersgrupp, andelar i procent¹

¹ På grund av avrundning summeras andelarna för 2021 till 99 och inte 100 procent.

Kvinnors andelsmässiga dominans blir högre med stigande åldrar. Exempelvis var 54 procent av dem yngre än 25 år kvinnor, medan motsvarande andel var 72 procent bland dem som var 45 år eller äldre.

Antalet deltidsstuderande fortsatte öka

Under 2021 fick 113 700 personer studiemedel för deltidsstudier. Antalet deltidsstuderande ökade med 13 500 personer eller 13 procent jämfört med 2020. Det kan jämföras med att antalet studerande på heltid ökade med 4 procent under samma period. En förklaring till den fortsatta ökningen av deltidsstuderande är att inkomstprövningen tillfälligt avskaffades även under 2021. Personer som studerar på deltid tar förhållandevis sällan studiemedel och har ofta arbete som huvudsaklig inkomstkälla.⁵⁶ Slopandet av inkomstprövningen innebar därför att fler kunde ta studiemedel för deltidsstudier som bedrevs vid sidan av ett arbete. Antalet deltidsstuderande ökade mest på gymnasienivå (16 procent), men ökningen var stor även på grundskolenivå och eftergymnasial nivå (13 respektive 12 procent).

Precis som under 2020 var det vanligast att studera deltid på grundskolenivå, vilket 36 procent av de studerande på den nivån gjorde. Det är en ökning med 4 procentenheter. På gymnasienivå studerade 31 procent på deltid, medan motsvarande siffra för eftergymnasial nivå var 14 procent.

Kvinnor är överrepresenterade bland dem som studerar på deltid och 67 procent av de deltidsstuderande är kvinnor. Andelen kvinnor ökade med knappt 1 procentenhet jämfört med föregående år och är likartad på samtliga utbildningsnivåer.

De utbetalda beloppen ökade också

Under 2021 uppgick de utbetalda studiemedelsbeloppen till 40,5 miljarder kronor. Det motsvarar en ökning med 3 miljarder kronor eller 8 procent jämfört med 2020.

Tabell 5.4 **Utbetalda studiemedel 2019–2021¹**
Fördelat efter bidrag och lån, miljoner kronor

	2019	2020	2021
Studiebidrag	12 032,5	13 704,5	14 397,4
Tilläggsbidrag	535,8	631,2	693,0
<i>Bidrag totalt</i>	12 568,3	14 335,7	15 090,4
Grundlån	17 927,4	20 589,1	22 033,3
Merkostnadslån	1 255,1	1 132,4	1 129,8
Tilläggs lån	1 090,7	1 449,7	2 227,9
<i>Lån totalt</i>	20 273,2	23 171,3	25 391,0
<i>Studiemedel totalt</i>	32 841,5	37 507,0	40 481,4

¹ De utbetalda beloppen som redovisas här är hämtade från CSN:s register som baseras på CSN:s handläggningssystem.

Utbetalningarna av bidrag ökade med 800 miljoner kronor och utbetalningarna av lån ökade med 2,2 miljarder kronor. Ökningen av utbetalningar i form av bidrag beror på flera faktorer. En orsak är att antalet studiemedelstagare har ökat och att samtliga bidrag anpassas till den årliga förändringen av prisbasbeloppet. Ökningen beror också

⁵⁶ CSN (2020a; 2021d).

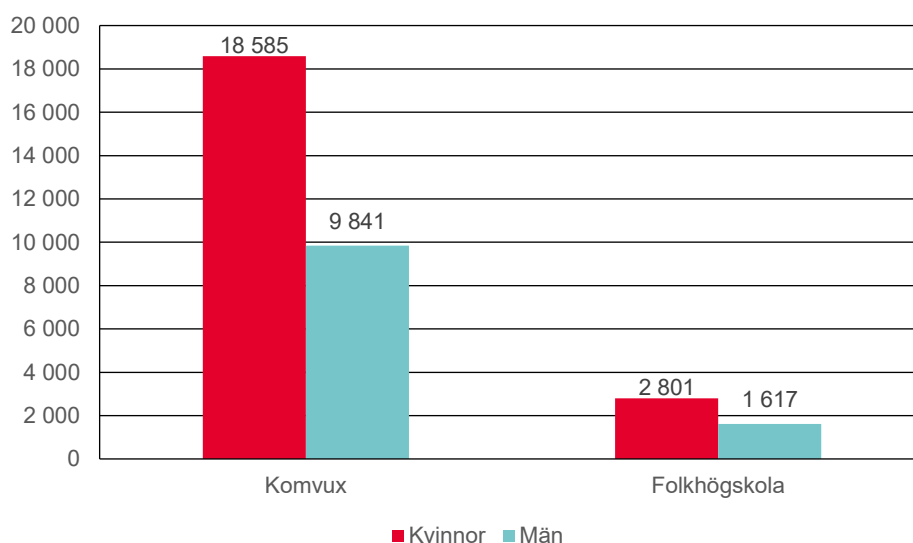
på att ytterligare 11 500 personer fick tilläggsbidrag under 2021 jämfört med föregående år. Dessutom har antalet studerande med det högre bidraget ökat.⁵⁷

Ökningen av utbetalningar i form av lån kan förklaras av att antalet studiemedeltagare har ökat, att lånen anpassas till den årliga förändringen av prisbasbeloppet och att lånebenägenheten har ökat.⁵⁸ Ökningen beror också på att 15 500 fler studerande fick tilläggs lån under 2021 jämfört med 2020,⁵⁹ och även höjningen av tilläggslånet⁶⁰ kan ha bidragit till ökningen.

5.2.2. Studerande på grundskolenivå i Sverige

Under 2021 studerade 32 700 personer med studiemedel på grundskolenivå. Det motsvarar en ökning med 500 personer eller knappt 2 procent jämfört med 2020. Det kan jämföras med föregående års ökning på 12 procent. Antalet studerande på grundskolenivå har ökat varje år sedan 2017. Detta kan förklaras av att många utländska medborgare som tidigare befann sig i etableringsprogrammet har övergått till studier med studiemedel. Dessutom påverkade covid-19-pandemin arbetsmarknaden, och personer som saknade gymnasial utbildning drabbades särskilt hårt.⁶¹

Diagram 5.2 Antal studerande med studiemedel på grundskolenivå i Sverige 2021¹
Fördelade efter kön och skolform

¹ En person kan studera inom två skolformer samtidigt och förekommer då i båda kategorierna.

Under 2021 ökade antalet kvinnor som studerade på grundskolenivå med 5 procent medan antalet män minskade med 4 procent. Av samtliga som studerade med

⁵⁷ Inom studiemedelssystemet finns det en generell och en högre bidragsnivå. För mer information se kapitel 5.3.

⁵⁸ Se avsnitt 5.4.2 för information om lånebenägenhet.

⁵⁹ Se avsnitt 5.4.3 för information om studerande med tilläggs lån.

⁶⁰ Utbildningsdepartementet (2020b).

⁶¹ Arbetsförmedlingen (2021).

studiemedel på grundskolenivå var 65 procent kvinnor, vilket är en ökning med 2 procentenheter jämfört med 2020.

De flesta som studerar på grundskolenivå läser på komvux. Nästan 9 av 10 studiemedelstagare på grundskolenivå, 87 procent, studerade vid komvux medan knappt 14 procent studerade vid folkhögskola.⁶² Antalet studerande på grundskolenivå ökade inom komvux, där de blev 2 procent fler, medan antalet studerande på samma nivå inom folkhögskolan minskade med 1 procent. Av dem som studerade på komvux var 65 procent kvinnor och 35 procent män. Motsvarande siffror inom folkhögskolan var 63 respektive 37 procent.

De som får studiemedel för studier på grundskolenivå är äldre än dem som studerar på andra utbildningsnivåer. Under 2021 var 59 procent av de studerande på grundskolenivå 30 år eller äldre, vilket är en ökning med 5 procentenheter jämfört med 2020.

5.2.3. Studerande på gymnasienivå i Sverige

Under 2021 studerade 155 300 personer med studiemedel på gymnasienivå i Sverige. Det motsvarar en ökning med 8 500 personer eller 6 procent jämfört med föregående år. Det är en mindre ökning än 2020 då antalet studerande på gymnasienivå i Sverige ökade med 17 procent.

Antalet arbetslösa som saknar gymnasieutbildning har ökat under pandemin, samtidigt som en gymnasieutbildning är en mycket viktig faktor för etablering på arbetsmarknaden i Sverige.⁶³ Det är därför troligt att vissa av dem som blev arbetslösa och som saknade gymnasieutbildning började studera med studiemedel på gymnasienivå. Covid-19-pandemin kan därför anses ha en fortsatt effekt på antalet studerande på gymnasienivå.

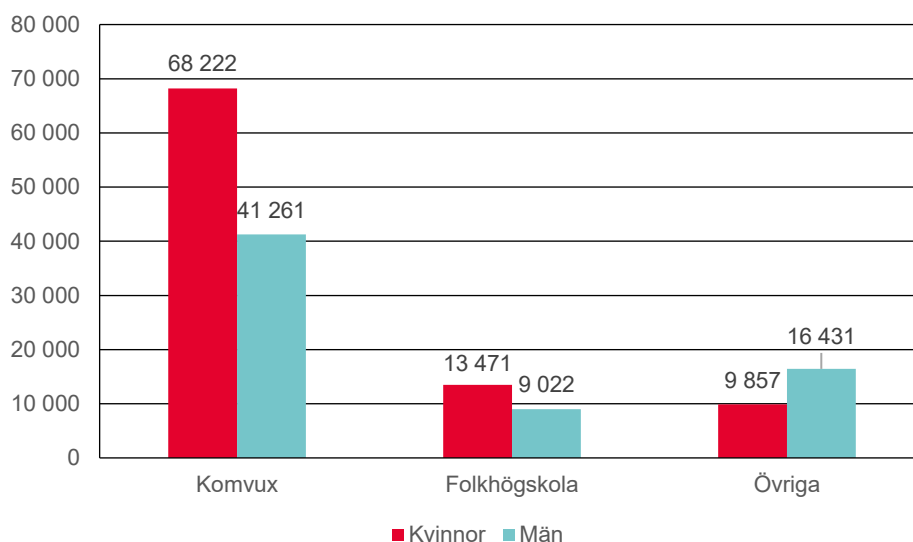
En annan förklaring till den fortsatta ökningen är att det inte gjordes någon prövning av studiemedelstagarnas inkomster under 2021. Bland de som studerar på gymnasienivå är det relativt vanligt att studera utan studiemedel och att ha arbete som huvudsaklig inkomstkälla.⁶⁴ Att ingen inkomstprövning gjordes innebar därför att fler kunde ta studiemedel för gymnasiestudier som bedrivs vid sidan av ett arbete.

⁶² En person kan studera inom två skolformer samtidigt och förekommer då i båda kategorierna.

⁶³ Arbetsförmedlingen (2021).

⁶⁴ CSN (2020a).

Diagram 5.3 Antal studerande med studiemedel på gymnasienivå i Sverige 2021¹
Fördelade efter kön och skolform

¹En person kan studera inom flera skolformer samtidigt och förekommer då i flera kategorier.

Under 2021 ökade antalet kvinnor som studerade på gymnasienivå i Sverige med 9 procent medan antalet män ökade med 1 procent (se tabell 5.3). Av samtliga som studerade med studiemedel på gymnasienivå var 58 procent kvinnor, vilket är en ökning med 2 procentenheter jämfört med 2020.

Av studiemedelstagarna på gymnasienivå studerade 71 procent vid komvux, 14 procent vid folkhögskola och 17 procent inom övriga gymnasiala skolformer.⁶⁵ Antalet studerande med studiemedel på gymnasienivå i Sverige ökade inom komvux och folkhögskola. Ökningen var störst vid komvux där antalet studerande ökade med 8 100 personer eller 8 procent. Inom folkhögskola ökade antalet studerande med 1 200 personer eller 6 procent. Däremot minskade antalet studerande inom övriga gymnasiala skolformer med 1 000 personer, vilket motsvarar en minskning på 4 procent.

Fler män än kvinnor studerar inom övriga gymnasiala skolformer. Här är andelen män 63 procent, att jämföra med 40 procent inom folkhögskolan och 38 procent inom komvux. Det kan förklaras av att många ensamkommande pojkar studerar inom gymnasieskolan.⁶⁶

Under 2021 var 64 procent av de studerande på gymnasienivå i Sverige yngre än 30 år, vilket är en minskning med 3 procentenheter jämfört med föregående år.

⁶⁵ I ”övriga gymnasiala skolformer” ingår gymnasieskola, utbildning vid statliga universitet och högskolor enligt 3 § första stycket 1 och 2 förordningen (2018:1519) om behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildningar, behörighetsgivande förutbildningar inom yrkeshögskolan samt konst- och kulturutbildningar. En person kan studera inom flera skolformer samtidigt och förekommer då i flera kategorier.

⁶⁶ CSN (2017a)

5.2.4. Studerande på eftergymnasial nivå i Sverige

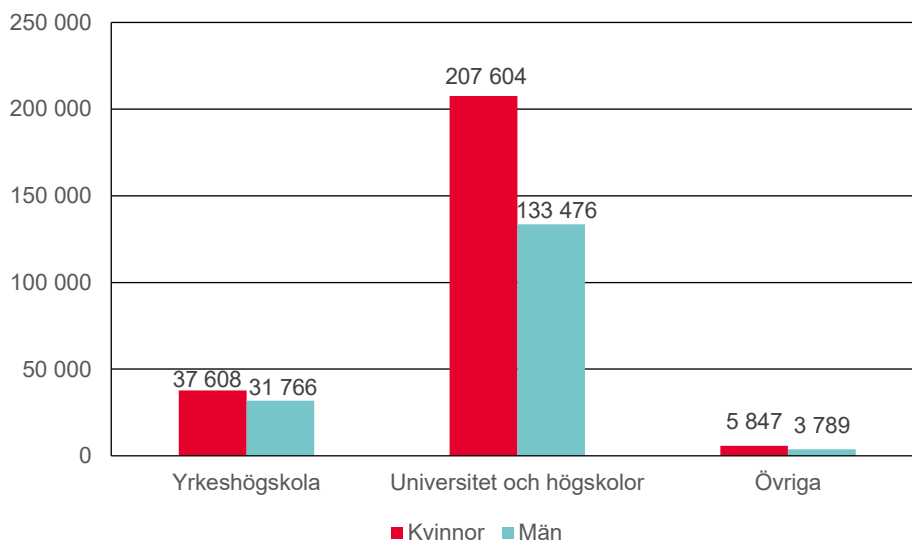
Under 2021 studerade 416 600 personer med studiemedel på eftergymnasial nivå i Sverige. Det är en ökning med 22 400 personer eller 6 procent jämfört med 2020, vilket kan jämföras med att de året dessförinnan ökade med 11 procent.

Antalet studerande på eftergymnasial nivå har ökat sedan 2016, men ökningen var större under 2021 än åren före covid-19-pandemin (se tabell 5.2). Pandemin kan därför anses ha en fortsatt effekt, då den medfört en vikande konjunktur och högre arbetslöshet. Fler personer har behövt en annan sysselsättning och har därför valt att börja studera med studiemedel på eftergymnasial nivå.

En annan förklaring är att flera satsningar på utbildningsområdet genomfördes under 2020 och dessa gällde till stor del även under 2021. Bland annat kunde lärosätena erbjuda fler utbildningsplatser i och med att de tillfördes extra medel. Fler kunde även studera med studiemedel vid sidan av ett arbete då inkomstprövningen tillfälligt avskaffades.⁶⁷

Under 2021 ökade antalet kvinnor och män som studerar på eftergymnasial nivå med 6 respektive 5 procent (se tabell 5.3). De flesta som läste på eftergymnasial nivå, 82 procent, studerade vid universitet och högskolor, medan 17 procent studerade vid yrkeshögskolor och 2 procent vid övriga eftergymnasiala skolformer.⁶⁸ Andelen män var lägre än andelen kvinnor inom samtliga skolformer. Jämnast var könsfördelningen inom yrkeshögskolan, där 54 procent var kvinnor och 46 procent män.

Diagram 5.4 Antal studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå i Sverige 2021¹
Fördelade efter kön och skolform

¹ En person kan studera inom flera skolformer samtidigt och förekommer då i flera kategorier.

⁶⁷ Utbildningsdepartementet (2020a).

⁶⁸ I ”övriga eftergymnasiala skolformer” ingår utbildningar vid folkhögskola och eftergymnasiala utbildningar under avdelning B1 i bilagan till studiestödsförordningen, SFS (2000:665). Även konst- och kulturutbildningar ingår. En person kan studera inom flera skolformer samtidigt och förekommer då i flera kategorier.

Antalsmässigt ökade antalet studerande mest vid universitet och högskolor. Här ökade antalet studerande med knappt 13 900 personer, vilket motsvarar drygt 4 procent. Procentuellt var det inom yrkeshögskolor som antalet studerande ökade mest. Antalet studerande vid yrkeshögskolor ökade med 13 procent, vilket motsvarar 7 800 personer. Antalet studerande vid övriga eftergymnasiala skolformer i Sverige ökade med 800 personer eller 9 procent.

Under 2021 var 73 procent av de studerande på eftergymnasial nivå i Sverige yngre än 30 år, vilket är en minskning med 2 procentenheter jämfört med 2020.

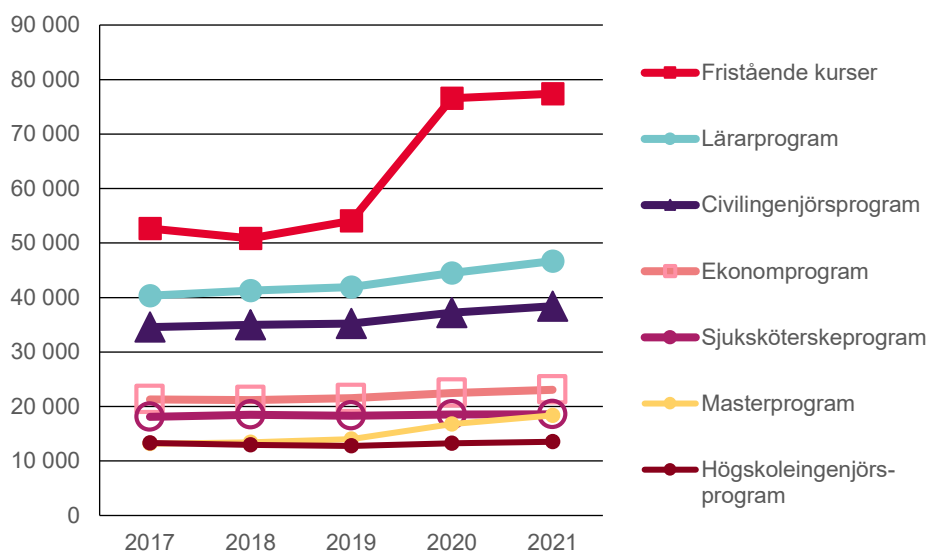
Intresset för fristående kurser var fortsatt högt

Bland dem som studerar vid högskola eller universitet i Sverige är det vanligare att studera på ett program än på fristående kurser. Antalet studerande på fristående kurser är dock högre än antalet studerande på något enskilt program.

Under 2021 studerade 77 400 personer med studiemedel på fristående kurser, vilket precis som föregående år motsvarar nästan en fjärdedel av samtliga studiemedelstagare vid högskola eller universitet i Sverige. Det är en ökning med 850 personer jämfört med föregående år, vilket kan jämföras med ökningen på 22 400 personer under 2020.

Det fortsatt höga deltagandet i fristående kurser skulle kunna förklaras av covid-19-pandemin och den tillfälligt slopade inkomstprövningen. Personer som blivit arbetslösa eller permitterade under pandemin kan ha valt att läsa fristående kurser för att bredda sin utbildning eller för att vidareutbilda sig. Den tillfälligt slopade inkomstprövningen möjliggjorde dessutom för personer med arbete som huvudsyssla att läsa enstaka kurser vid sidan av arbetet och samtidigt ta ut studiemedel.

Diagram 5.5 Antal studerande med studiemedel på de vanligaste högskoleutbildningarna^{1,2} bland studerande i Sverige 2017–2021

¹ Uppgifterna om utbildningars inriktningar är CSN:s egna. De baseras till stor del på SCB:s SUN-koder.

² En studerande kan under ett år läsa på olika utbildningar eller både på en utbildning och fristående kurser, och kan därför ingå i flera kategorier.

Det vanligaste enskilda programmet är lärarprogrammet.⁶⁹ Under 2021 läste 46 700 personer med studiemedel på ett lärarprogram. Det är en ökning med 2 200 personer jämfört med 2020. Av samtliga personer som studerade med studiemedel vid högskola eller universitet i Sverige var det 14 procent som läste på en lärarutbildning, vilket är oförändrat jämfört med föregående år.

Antalet studerande på den näst vanligaste enskilda utbildningen, civilingenjörsprogrammet, ökade med 1 200 personer till 38 400 personer. Det motsvarar drygt 11 procent av alla som studerade med studiemedel vid högskola eller universitet.

Drygt 18 300 personer, eller 5 procent av dem som studerade med studiemedel på högskola eller universitet, läste en masterutbildning. Antalet ökade med 1 600 personer eller 9 procent jämfört med föregående år. Antalet masterstuderande har således fortsatt öka, om än inte i lika stor utsträckning som under 2020 då antalet ökade med 2 800 personer eller 20 procent.

5.2.5. Studerande med studiemedel för utlandsstudier

Under 2021 fick 21 600 personer studiemedel för utlandsstudier.⁷⁰ Det är en minskning med 1 300 personer eller 6 procent jämfört med 2020. Både antalet män och antalet kvinnor minskade under 2021. Antalet kvinnor minskade med 810 personer medan antalet män minskade med 520 personer (se tabell 5.3).

Antalet studerande utomlands minskade kraftigt under 2020 till följd av covid-19-pandemin. Vi ser nu att pandemin påverkade utbytesverksamheten även under 2021.⁷¹ En till förklaring kan vara att personer inte ansökte om studiemedel för utlandsstudier på grund av de restriktioner som fanns i olika länder eller på grund av att undervisningen skedde på distans.

Könsfördelningen bland de utlandsstuderande var oförändrad jämfört med 2020. Andelen kvinnor var 59 procent medan andelen män var 41 procent, precis som för samtliga studerande i Sverige på gymnasienivå och eftergymnasial nivå. De som studerar utomlands är ofta yngre än de som studerar i Sverige och av dem som studerade utomlands under 2021 var 89 procent yngre än 30 år.

Färre studerande på gymnasienivå utomlands

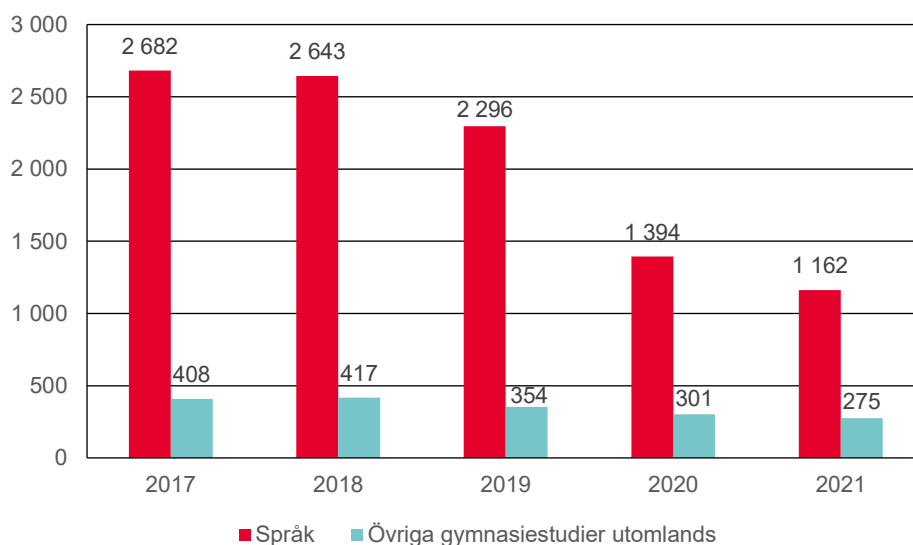
Under 2021 fick 1 400 utlandsstuderande studiemedel för studier på gymnasienivå. Det motsvarar en minskning med 260 personer eller 15 procent jämfört med föregående år. Majoriteten av de utlandsstuderande på gymnasienivå, 81 procent, studerade språkkurser. Av alla som studerade på gymnasienivå utomlands 2021 var 56 procent kvinnor och 44 procent män, och könsfördelningen var därmed densamma som 2020.

⁶⁹ Med lärarprogram avses här samtliga lärarutbildningar utom speciallärare och specialpedagog som är påbyggnadsutbildningar.

⁷⁰ I avsnittet redovisas de som fått studiemedel för studier utomlands. Studerande som åker utomlands utan att meddela det till CSN eller utan att begära ändring av sina studiemedel, omfattas inte.

⁷¹ Universitetskanslersämbetet (2021).

Diagram 5.6 Antal utlandsstuderande¹ med studiemedel på gymnasienivå 2017–2021
Fördelat efter språkstudier och övriga gymnasiestudier utomlands²

¹ Uppgifterna i diagrammet kan skilja sig från statistik som presenteras på andra ställen. Det beror på att statistik om studiestöd kan ändras beroende på när uppgifterna tas fram.

² I övriga gymnasiestudier utomlands ingår de studier som bedrivs av utbytesstuderande och free-movers. Utbytesstuderande är studerande som läser en del av sin svenska utbildning i utlandet. Free-movers, eller fritt utresande, ordnar på egen hand sin utbildning utomlands.

Under 2021 fick 93 studerande utomlands det högre bidraget⁷². Det motsvarar 6 procent av samtliga som studerade på gymnasienivå utomlands. Andelen som får det högre bidraget är oförändrad jämfört med föregående år.

De flesta gymnasiestuderande utomlands studerar inom Europa. Under 2021 läste 53 procent i ett EU-land⁷³ utanför Norden medan 8 procent studerade i Norden. Även Asien och Nordamerika stod för förhållandevis höga andelar av de gymnasie-studerande, då 16 respektive 8 procent studerade i dessa världsdelar.

Fem länder är särskilt populära bland de som studerar utomlands på gymnasienivå, och drygt hälften läser i något av dessa länder. Dessa fem länder har tidigare varit samma under flera år, men under 2021 byttes USA ut mot Sydkorea.

⁷² Det högre bidraget lämnas under vissa förutsättningar. Se kapitel 5.3.1 för mer information om det högre bidraget.

⁷³ Storbritannien lämnade EU den 1 februari 2020. Personer som studerar i Storbritannien är därför inte inkluderade i siffror som avser EU.

Tabell 5.5 Utlandsstuderande med studiemedel för studier på gymnasienivå 2021
Antal och andel studerande fördelade efter kön och de fem största länderna

	Kvinnor		Män		Samtliga
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal
Spanien	157	48	173	52	330
Frankrike	126	74	44	26	170
Storbritannien	73	61	46	39	119
Japan	33	31	72	69	105
Sydkorea	66	70	28	30	94

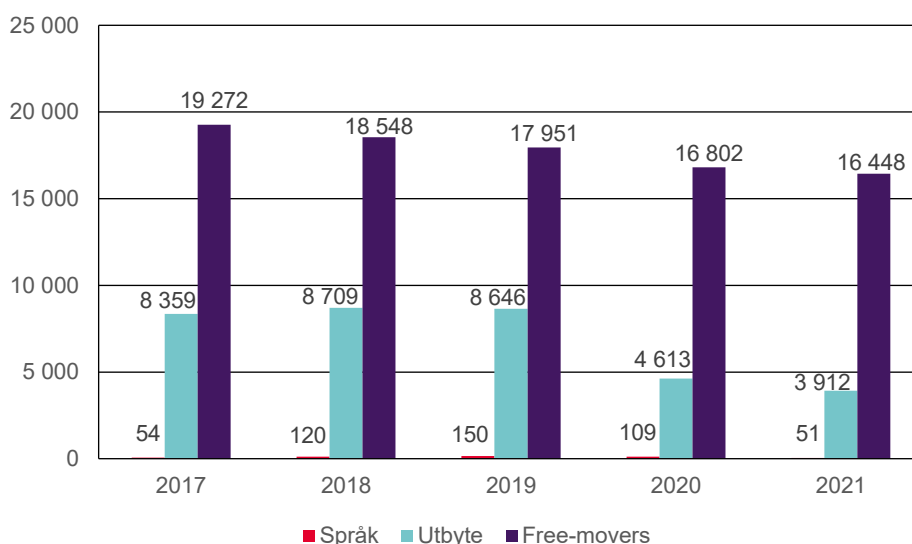
Minskande antal studerande på eftergymnasial nivå utomlands

De utlandsstuderande på eftergymnasial nivå delas här in i tre kategorier:

- utbytesstuderande
- free-movers
- språkstuderande

Utbytesstuderande är studerande som läser en del av sin svenska utbildning i utlandet. Free-movers, eller fritt utresande, ordnar på egen hand sin utbildning utomlands. Språkstuderande är de som läser språkstudier på eftergymnasial nivå. De flesta språkstuderande läser dock på gymnasienivå och endast ett fåtal studerar på eftergymnasial nivå.

Diagram 5.7 Antal utlandsstuderande¹ med studiemedel på eftergymnasial nivå 2017–2021
Fördelade efter typ av utlandsstudier²

¹ Antalet studerande utomlands 2018 skiljer sig något i denna publikation jämfört med i den officiella statistiken. Det beror på att statistiken togs fram vid olika tidpunkter.

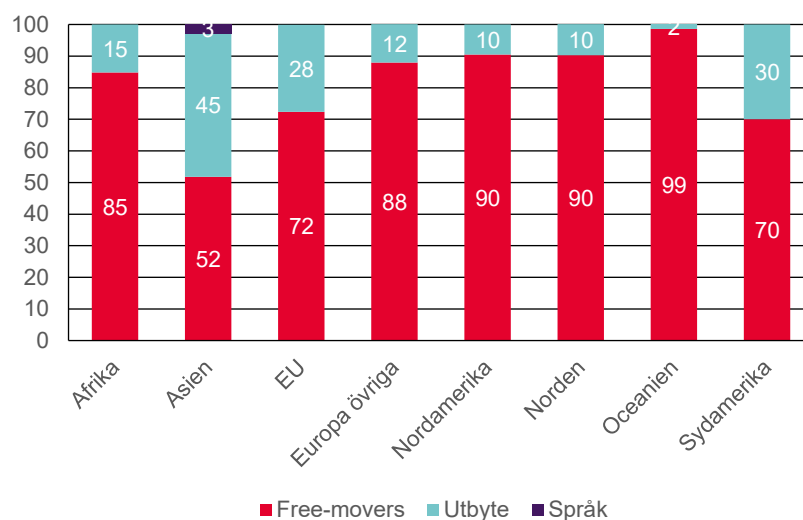
² En person kan studera i flera typer av utlandsstudier och förekommer då i fler än en kategori.

Under 2021 fick 20 400 utlandsstuderande studiemedel för studier på eftergymnasial nivå, vilket är en minskning med 1 100 personer eller 5 procent jämfört med 2020. Antalet utlandsstuderande på eftergymnasial nivå minskade i samtliga kategorier. Minskningen av antalet studerande var störst bland utbytesstuderande, där antalet minskade med 700 personer till 3 900 personer. Det motsvarar en minskning på 15 procent. Antalet free-movers minskade i sin tur med 354 personer eller 2 procent till 16 400 studerande. Många språkkurser bedrivs på gymnasienivå och därför är det få språkstuderande på eftergymnasial nivå.

Att antalet utbytesstuderande minskade mer än antalet free-movers kan förklaras av att lärosäten på grund av pandemin ställde in sina utbytesprogram under våren 2021.⁷⁴ De som studerade som free-movers hade större möjlighet att både påbörja och fortsätta sin utbildning på distans.

Under 2021 var knappt 81 procent av de utlandsstuderande på eftergymnasial nivå free-movers, drygt 19 procent var utbytesstuderande medan knappt 1 procent var språkstuderande. Andelen free-movers ökade med 2 procentenheter under 2021 medan andelen utbytesstuderande minskade med 2 procentenheter. Andelen språkstuderande var oförändrad.

Diagram 5.8 Utlandsstuderande med studiemedel på eftergymnasial nivå 2021
Fördelade efter typ av utlandsstudier och del av världen^{1,2}, andelar i procent³

¹ En person kan studera i flera världsdelar och flera typer av utlandsstudier och förekommer då i fler än en kategori.

² Storbritannien lämnade EU den 1 februari 2020. Personer som studerade i Storbritannien under 2020 redovisas under Europa övriga.

³ På grund av avrundning summeras vissa världsdelar inte till 100 procent.

Asien hade precis som föregående år den högsta andelen språkstuderande och utbytesstuderande. Oceanien hade med stor marginal högst andel free-movers. När det gäller specifika länder studerade 7 av 10 utlandsstuderande på eftergymnasial nivå i något av de tio populäraste länderna, precis som föregående år.

⁷⁴ Universitetskanslersämbetet (2021).

Tabell 5.6 Utlandsstuderande med studiemedel på eftergymnasial nivå 2021
Fördelade efter de tio vanligaste länderna och kön, antal och andelar i procent

	Kvinnor		Män	Samtliga ¹	
	Antal	Andel			Antal
Storbritannien	2 543	67	1 250	33	3 792
USA	1 517	55	1 327	45	2 844
Danmark	811	60	488	40	1 299
Nederländerna	704	59	478	41	1 182
Polen	649	55	528	45	1 177
Frankrike	611	65	330	35	941
Spanien	566	62	369	38	935
Norge	483	64	287	36	770
Tyskland	402	54	328	46	730
Lettland	428	61	254	39	682

¹ I totalen ingår endast nettoantalet. Vid ett eventuellt könsbyte kan en person förekomma både bland kvinnor och män, men förekommer då bara en gång bland samtliga.

Listan över de tio vanligaste länderna att studera i på eftergymnasial nivå förändrades något under 2021 jämfört med 2020, men Storbritannien var fortfarande det vanligaste landet att studera i. Det gällde dock endast för kvinnor. För männen var istället USA det vanligaste landet att studera i under 2021. En annan skillnad jämfört med 2020 är att Australien inte längre var ett av de tio vanligaste länderna, samtidigt som Lettland tog sig in på tionde plats.

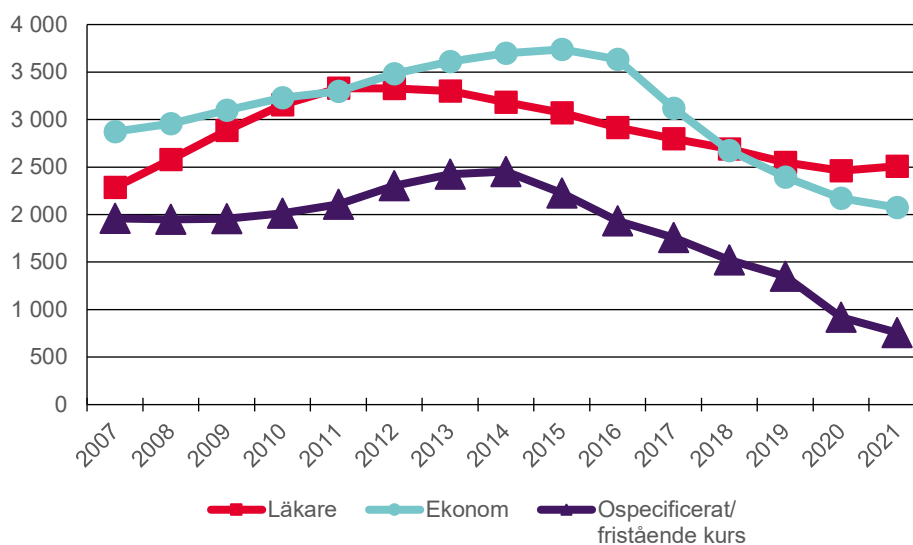
Läkarstudier är fortfarande populärt bland free-movers

För personer som studerar som free-movers har CSN information om vilka utbildningar de läser.⁷⁵ Den informationen finns inte tillgänglig för dem som studerar på ett utbytesprogram.

Antalet läkarstuderande utomlands har tidigare minskat varje år sedan 2011, då antalet var som högst, men den nedåtgående trenden har nu avstannat. Under 2021 studerade 2 500 personer till läkare utomlands, vilket är oförändrat jämfört med 2020. Jämförelsevis har antalet studerande med studiemedel på läkarprogram i Sverige ökat från 6 700 personer 2011 till 8 700 personer 2021.

⁷⁵ Uppgifterna om utländska utbildningars inriktningar är CSN:s egna och baseras till stor del på SCB:s SUN-koder. Uppgifterna om utbildningars inriktning är något osäkra eftersom vissa utbildningar kan ha flera inriktningar.

Diagram 5.9 Antal freemover-studerande med studiemedel 2007–2021
Fördelade efter två av de vanligaste utbildningarna och fristående kurser

Under 2021 läste 2 100 personer en ekonomiutbildning utomlands. Det är en minskning med 100 personer eller 5 procent jämfört med föregående år.

5.3. Studiebidrag

5.3.1. Regler och syfte

Sedan studiemedelssystemets tillkomst har det varit en grundtanke att kostnaderna ska delas mellan samhället och den studerande. Detta återspeglas i att studiemedlen består av både bidrag och lån. Studiemedlen följer kostnadsutvecklingen i samhället genom att de är kopplade till prisbasbeloppet.

Under 2021 var studiemedlens totalbelopp 2 732 kronor per vecka med ordinarie bidrag och lånedel. Den generella bidragsdelen var 828 kronor, vilket motsvarar 30,3 procent av totalbeloppet. Att ge studiestöd som bidrag syftar dels till att öka rekryteringen till studier, dels till att minska skuldbördan för de studerande. Detta har ansetts särskilt viktigt inom vuxenutbildningen. I studiemedelssystemet finns det därför även ett högre bidragsbelopp, som under 2021 var 1 832 kronor per vecka. De senaste fyra åren har det högre bidragsbeloppet utgjort 67,1 procent av totalbeloppet. Oavsett bidragsnivå blir totalbeloppet detsamma i de fall den studerande även tar lånedelen.

Tilläggsbidrag är ett extra bidrag till studerande som har vårdnaden om barn. När båda vårdnadshavarna studerar utgår tilläggsbidraget till den ena av dem. Tilläggsbidragets storlek bestäms av antalet barn. Vid heltidsstudier under 2021 lämnades tilläggsbidrag med 157 kronor i veckan för ett barn, 256 kronor i veckan för två barn och 308 kronor i veckan för tre barn. För den som har fler än tre barn beviljades ytterligare 52 kronor per vecka och barn.

Både det högre bidraget och tilläggsbidraget är exempel på stöd som syftar till att underlätta studier för specifika grupper, vilket hänger samman med målet att studiestödet ska utjämna skillnader mellan olika grupper i befolkningen.

Det högre bidraget lämnas till studerande som är 25 år eller äldre, och kan framförallt lämnas för studier på grundskole- eller gymnasienivå. Även studerande som är 25 år eller äldre och som bedriver gymnasiestudier utomlands inom EU/EES och Schweiz kan få högre bidrag. Sedan 2011 kan det högre bidraget även ges till vissa arbetslösa ungdomar som är mellan 20 och 24 år.⁷⁶ Från den 1 juli 2018 kan även ungdomar som studerar på ett introduktionsprogram i den ordinarie gymnasieskolan ha rätt till det högre bidraget.⁷⁷

Studerande inom kompletterande pedagogisk utbildning, som leder till en ämneslärarexamen inom matematik, naturorienterade ämnen eller teknik, kan sedan den 3 augusti 2015 få det högre bidraget. Från den 1 juli 2018 gäller det samtliga studerande som läser på en kompletterande pedagogisk utbildning som leder till en ämneslärarexamen, oavsett vilken inriktning examen har.

Det högre bidraget är begränsat till den summa som varje år avsätts för ändamålet och det lämnas i den turordning ansökningarna kommer in till CSN. Det högre bidraget fördelades under 2021 i fyra så kallade urvalsgrupper:

- studerande på grundskole- eller gymnasienivå som saknar sådan utbildning,
- studerande som repeterar eller kompletterar studier på grundskolenivå,
- vissa arbetslösa ungdomar i åldern 20–24 år (inklusive de som studerar på introduktionsprogram),
- studerande på kompletterande pedagogisk utbildning

5.3.2. Generellt bidrag

Under 2021 var det 536 200 studerande som fick studiemedel med generellt bidrag, varav 256 300 var kvinnor och 177 600 var män. Det totala antalet studerande med generellt bidrag ökade med 5 procent, och antalet kvinnor ökade mer än antalet män. Av de som fick generellt bidrag var 59 procent kvinnor, och så har det varit sedan 2013.

Tabell 5.7 Antal studerande med generellt bidrag 2017–2021
Fördelade efter kön

	Kvinnor	Män	Totalt
2017	256 319	177 638	433 957
2018	259 243	178 443	437 676
2019	268 258	189 048	457 306
2020	299 885	211 447	511 332
2021	317 629	218 550	536 179

⁷⁶ Mellan den 3 augusti 2015 och den 31 december 2019 hade ungdomar som studerade med utbildningskontrakt också möjlighet att få det högre bidraget.

⁷⁷ Det gäller om de studerat oavbrutet vid ett introduktionsprogram i gymnasieskolan och fortsätter att bedriva studier på introduktionsprogrammet, vid komvux eller vid vissa utbildningar vid en folkhögskola. Den studerande får inte ha gjort uppehåll i sina studier under fyra månader eller längre.

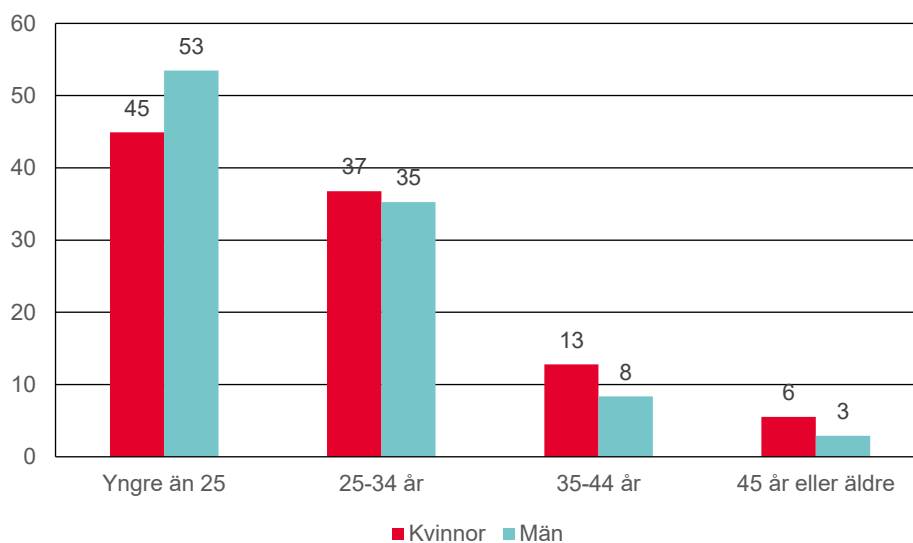
Av samtliga studiemedelstagare fick drygt 9 av 10 det generella bidraget, vilket är oförändrat jämfört med föregående år. Det generella bidraget är absolut vanligast på eftergymnasial nivå där nästan samtliga studerande får den bidragsnivån. På gymnasienivå och grundskolenivå fick ungefär 7 av 10 respektive hälften av alla studerande det generella bidraget.

Under året ökade antalet studiemedelstagare på samtliga utbildningsnivåer och det medför att även antalet som fick generellt bidrag blev fler. Det gällde dock inte på grundskolenivå, där antalet med generellt bidrag minskade med 2 procent.⁷⁸ På eftergymnasial nivå och gymnasienivå ökade de istället med 5 respektive 4 procent.

Könsfördelningen inom de olika utbildningsnivåerna varierar. Den genomgående trenden är att andelen män minskar på de lägre nivåerna. På grundskolenivå var andelen män lägst, 35 procent, vilket är en minskning med 5 procentenheter jämfört med 2020. På gymnasienivå var andelen män högre än genomsnittet, 43 procent, men andelen har minskat med 2 procentenheter senaste året. På eftergymnasial nivå var könsfördelningen oförändrad med 41 procent män.

De som studerar med generellt bidrag är överlag relativt unga, även om andelen äldre har ökat något det senaste året. Detta gäller för båda könen, men kvinnorna har något högre andel äldre än männen.

Diagram 5.10 Studerande med generellt bidrag 2021
Andel studerande per kön fördelade efter ålder

5.3.3. Högre bidrag

Under 2021 var det 62 100 personer som fick studiemedel med det högre bidraget, varav 38 000 var kvinnor och 24 200 var män. Det totala antalet studerande med högre bidrag ökade med 9 procent, och antalet kvinnor ökade mer än antalet män. Av dem som fick det högre bidraget var ungefär 6 av 10 kvinnor.

⁷⁸ Däremot ökade antalet studerande med det högre bidraget på grundskolenivå, se avsnitt 5.3.3.

Tabell 5.8 Antal studerande med högre bidrag 2017–2021
Fördelade efter kön

	Kvinnor	Män	Totalt
2017	26 730	13 930	40 660
2018	29 034	16 058	45 092
2019	32 301	21 638	53 939
2020	34 050	22 796	56 846
2021	37 991	24 136	62 127

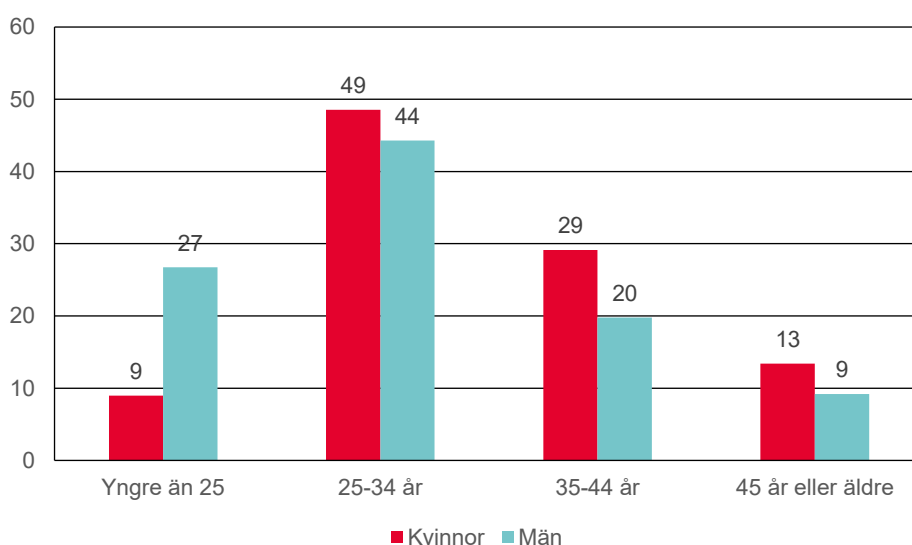
Andelen studerande med högre bidrag är högst på grundskolenivå och nästan 6 av 10 studiemedelstagare på den nivån hade det högre bidraget. Bland studerande på gymnasienivå hade 3 av 10 det högre bidraget. Det är endast en ytterst liten andel som får det högre bidraget på eftergymnasial nivå.

För studiemedelstagare med högre bidrag ökade antalet på alla utbildningsnivåer under 2021, och störst var ökningen på eftergymnasial nivå (10 procent). På grundskolenivå ökade antalet med 6 procent och på gymnasienivå med 8 procent.

Könsfördelningen varierar lite på de olika utbildningsnivåerna, och andelen kvinnor ökar på de lägre nivåerna. På grundskolenivå var andelen kvinnor högst, med 66 procent av de studerande, en ökning med 1 procentenhet. På gymnasienivå var andelen kvinnor 60 procent, vilket är 2 procentenheter högre än föregående år. På eftergymnasial nivå var andelen kvinnor precis som tidigare år 60 procent.

De som studerar med högre bidrag är äldre än de som studerar med generellt bidrag. Det beror på att det högre bidraget främst är avsett för studerande som är 25 år eller äldre, även om vissa yngre kan ha rätt till det. Män som studerar med högre bidrag är klart yngre än kvinnorna, och detta trots att andelen yngre män minskade med ett par procentenheter under året.

Diagram 5.11 Studerande med högre bidrag 2021
Andel studerande per kön fördelade efter ålder

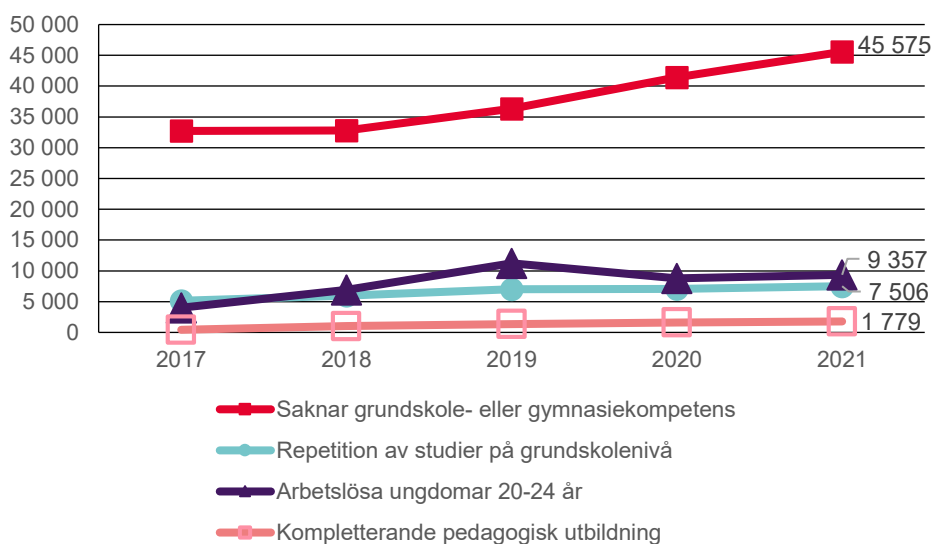

Antalet studerande med högre bidrag ökade inom samtliga urvalsgrupper

Antalet studerande med det högre bidraget ökade inom samtliga urvalsgrupper under 2021. Den största ökningen skedde bland dem som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens. Den gruppen ökade med 4 200 personer eller 10 procent jämfört med 2020. Studerande som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens är också den största gruppen med högre bidrag. Under 2021 fick 45 600 personer det högre bidraget av den anledningen, varav ett mindre antal studerande fick det för studier utomlands.

Under 2021 fick totalt 1 800 personer det högre bidraget för att läsa en kompletterande pedagogisk utbildning, vilket innebär att antalet ökade med 150 personer. En orsak till ökningen kan vara att samtliga studerande som läser på en kompletterande pedagogisk utbildning numera kan få det högre bidraget, oavsett ämnesinriktning.⁷⁹

Diagram 5.12 Antal studerande med högre bidrag 2017–2021
Fördelade efter urvalsgrupp¹

¹ Mellan 2017 och 2019 ingick studerande med utbildningskontrakt i gruppen arbetslösa ungdomar 20–24 år. Möjligheten för ungdomar att få det högre bidraget vid studier med utbildningskontrakt togs bort den 1 januari 2020.

Antalet studerande som fick det högre bidraget för att repetera studier på grundskolenivå ökade med 470 personer eller 7 procent jämfört med föregående år. Totalt fick 7 500 personer det högre bidraget för att repetera på grundskolenivå.

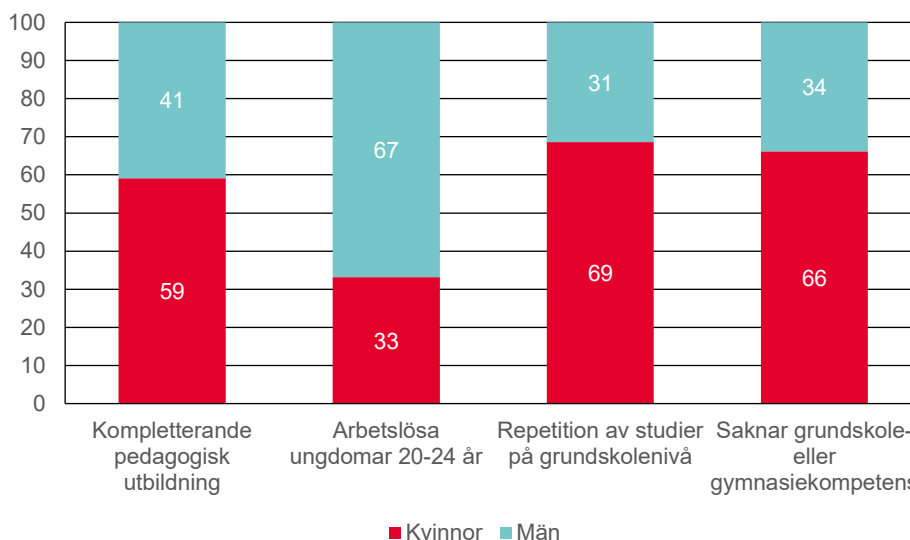
Föregående år minskade antalet studerande i urvalsgruppen för arbetslösa ungdomar kraftigt, på grund av att de ungdomar som studerar med utbildningskontrakt inte längre kan få det högre bidraget från och med 1 januari 2020. Under 2021 ökade antalet studerande i den urvalsgruppen med 550 personer eller 6 procent. Totalt fick 9 400 arbetslösa ungdomar det högre bidraget.

⁷⁹ Före den 1 juli 2018 kunde det högre bidraget för kompletterande pedagogisk utbildning enbart lämnas om utbildningen ledde till en ämneslärarexamen inom matematik, naturorienterande ämnen eller teknik.

Kvinnlig dominans bland dem som saknar utbildning eller repeterar

Skillnaden mellan andelen kvinnor och andelen män var störst bland de studerande som fick det högre bidraget för repetition av studier på grundskolenivå. Minst var skillnaden bland studerande som fick det högre bidraget för att de läste på en kompletterande pedagogisk utbildning.

Diagram 5.13 Studerande med högre bidrag 2021
Fördelade efter kön och urvalsgrupp, andelar i procent

Könsfördelningen blev under 2021 något jämnare i samtliga grupper, förutom bland dem som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens där fördelningen förblev oförändrad. Den största förändringen var bland arbetslösa ungdomar i åldern 20–24 år, där andelen kvinnor ökade med 8 procentenheter.

Majoriteten av dem med högre bidrag för unga läste på introduktionsprogram

De flesta, 79 procent, av dem som studerade med det högre bidraget för arbetslösa ungdomar 20–24 år gjorde det på introduktionsprogram. Under 2021 var 7 400 personer med högre bidrag studerande från introduktionsprogram, vilket är en marginell ökning jämfört med föregående år.

Antalet som fick det högre bidraget för att de var inskrivna i jobbgarantin för ungdomar eller i jobb- och utvecklingsgarantin ökade med 650 personer. Under 2021 fick 2 000 studerande det högre bidraget av den anledningen, vilket motsvarade 21 procent av dem som fick det högre bidraget för ungdomar.

Otillräckligt anslag för repetitionsstudier på grundskolenivå

Alla som ansökte om studiemedel och uppfyllde kraven för det högre bidraget kunde få det, förutom i gruppen som repeterade studier på grundskolenivå. Precis som tidigare år var anslaget på väg att ta slut i mitten av året, och därefter beviljades nya studerande studiemedel med generellt bidrag istället. Totalt betalade CSN ut 188,5 miljoner kronor i högre bidrag till studerande som repeterade studier på grundskolenivå.

Det högsta beloppet betalades däremot ut till de som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens, strax under 1,8 miljarder kronor, medan 435,5 miljoner kronor

betalades ut till arbetslösa ungdomar i åldern 20–24 år. Den minsta urvalsgruppen utgörs av de som läser en kompletterande pedagogisk utbildning, och till dem betalades det ut 77,3 miljoner kronor.

Tabell 5.9 Utbetalt belopp i högre bidrag 2021
Fördelat efter urvalsgrupp, miljoner kronor och andel av anslag

	Anslag ¹	Utbetalt belopp	Andel av anslag ²
Saknar grundskole- eller gymnasiekompetens	2 442,4	1 782,3	73,0
Repetition av studier på grundskolenivå	201,5	188,5	93,5
Arbetslösa ungdomar 20–24 år	473,6	435,5	92,0
Kompletterande pedagogisk utbildning	115,4	77,3	67,0

¹ I detta anslagsbelopp är även medräknat eventuella överföringsbelopp från år 2020.

² Visar hur stor andel av anslaget som använts.

5.3.4. Tilläggsbidrag

För att underlätta för personer med barn under 18 år att studera kan den studerande ansöka om tilläggsbidrag utöver ordinarie studiemedel. Under 2021 fick 124 600 studerande med studiemedel tilläggsbidrag för barn, vilket är en ökning med 11 500 personer eller 10 procent jämfört med 2020. Andelen med tilläggsbidrag, av samtliga studerande med studiemedel, var 21 procent. Det är en ökning med 1 procentenhet jämfört med 2020. Av dem som studerade på eftergymnasial nivå under 2021 hade 17 procent tilläggsbidrag. Motsvarande andelar på grundskole- och gymnasienivå var 50 respektive 29 procent.

Könsfördelningen bland dem som får tilläggsbidraget har knappt förändrats under de år som bidraget har funnits. Under 2021 var 78 procent av dem som fick tilläggsbidrag kvinnor, vilket är en minskning med 1 procentenhet jämfört med 2020. Totalt betalades det ut tilläggsbidrag för 232 800 barn, vilket är en ökning med 21 600 barn eller 10 procent jämfört med föregående år.

Utlandsstuderande får mer sällan tilläggsbidrag än studerande i Sverige. Av dem som fick studiemedel för utlandsstudier 2021 fick 620 personer eller 3 procent tilläggsbidrag för barn, vilket är oförändrat jämfört med 2020. Att färre studerande utomlands får tilläggsbidrag beror på ålderssammansättningen bland de studerande, då utlandsstuderande är betydligt yngre än studerande i Sverige. Dessutom är det troligt att studerande med barn väljer bort utlandsstudier i större utsträckning än studerande utan barn, eftersom de förstnämnda är mer bundna till Sverige just på grund av att de har barn.

5.4. Studielån

5.4.1. Regler och syfte

Studiemedlen består av bidrag och lån. Den del som består av lån, så kallat grundlån, är olika stor beroende på om den studerande har generellt eller högre bidrag. Totalbeloppet, som utgörs av bidrag och lån, är emellertid lika stort oavsett bidragsnivå. Studerande med generellt bidrag kunde under 2021 få lån med 1 904 kronor per vecka och studerande med högre bidrag kunde få lån med 900 kronor per vecka. Beloppen följer prisbasbeloppets utveckling och därmed även kostnadsutvecklingen i samhället. Rätten till lån begränsas successivt från och med det år den studerande fyller 47 år.⁸⁰

Utöver grundlån kan vissa studerande även få tilläggs lån. Tilläggs lån syftar till att förstärka studiestödet för vuxna som har förvärvsarbetat före studierna. Tilläggs lån kan lämnas till studerande som är 25 år eller äldre och som har både bidrag och grundlån. De studerande ska dessutom ha haft en viss inkomst före studiernas början. Om studierna exempelvis påbörjas under 2021 måste den studerande ha haft en inkomst på minst 197 540 kronor under 2020 för att ha rätt till tilläggs lån. Tilläggs lån kan lämnas under högst 120 veckor för studier i Sverige, Schweiz samt länder inom EU/EES området. Beloppet för tilläggs lån följer prisbasbeloppets utveckling. Med anledning av covid-19-pandemin höjdes dock lånebeloppet under 2021 och 2022.⁸¹ Tilläggs lån lämnades under 2021 med maximalt 1 180 kronor per vecka.

Studerande kan även få merkostnadslån för vissa kostnader i samband med studierna. Merkostnadslån lämnas bland annat för kostnader för dubbel bosättning och undervisningsavgifter. Alla utlandsstuderande kan dessutom få ett kompletterande merkostnadslån. Hur mycket merkostnadslån som lämnas beror på vilken typ av kostnad den studerande söker merkostnadslån för. Under 2021 var exempelvis maxbeloppet för utlandsstudier 595 kronor per vecka och maxbeloppet för dubbel bosättning var 599 kronor per vecka.

5.4.2. Studerande med grundlån och lånebenägenhet

Under 2021 valde 430 400 personer att ta grundlån. Det är en ökning med 25 100 personer eller 6 procent jämfört med 2020. Det är fler kvinnor än män som studerar med grundlån. Av dem som tog lån under 2021 var 58 procent kvinnor och 42 procent män, något som överensstämmer väl med könsfördelningen bland samtliga studiemedelstagare.

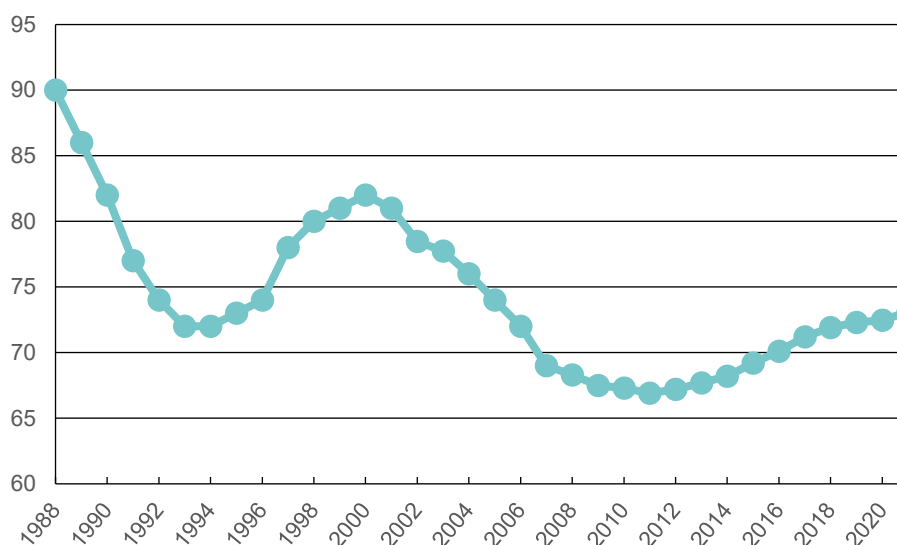
Utbetalningar av grundlån uppgick till 22,0 miljarder kronor under 2021. Det är en ökning med 1,4 miljarder kronor eller 7 procent jämfört med föregående år.⁸²

⁸⁰ Se avsnitt 5.8.3 för mer information om åldersgränser. Från och med den 1 januari 2022 höjs åldersgränsen till det år den studerande fyller 51 år.

⁸¹ Förordning (2020:201) om studiestöd vid spridning av viss smitta.

⁸² Se tabell 5.4 och tillhörande text för mer information om utbetalda studiemedel.

Diagram 5.14 Lånebenägenhet 1988–2021
Andelar i procent

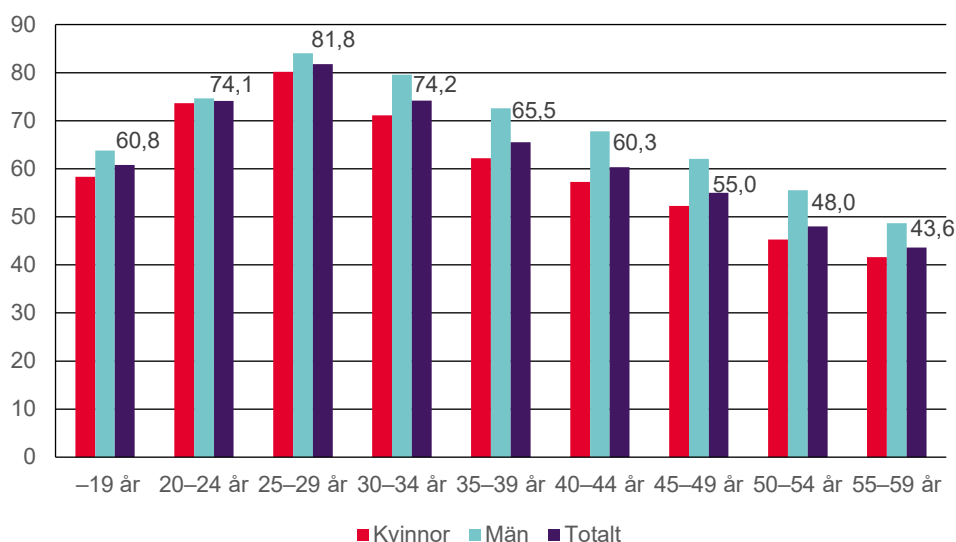
Under 2021 var lånebenägenheten, det vill säga andelen studiemedelstagare med grundlån, 73,1 procent. Det är en ökning med 0,6 procentenheter jämfört med 2020 eller 6,2 procentenheter jämfört med 2011 då lånebenägenheten var som lägst. Lånebenägenheten är emellertid fortfarande lägre än 2001, då dagens annuitetslån infördes.

Lånebenägenheten skiljer sig åt beroende på ålder och kön

Sedan 2011 har åldersstrukturen bland studiemedelstagarna förändrats. Bland annat har andelen studerande yngre än 25 år minskat. Samtidigt har andelen studerande i åldern 25–34 år, som oftare tar lån, ökat.⁸³ Förändringar i åldersstrukturen kan därför vara en bidragande förklaring till att lånebenägenheten har ökat över tid.

⁸³ Studerande yngre än 25 år och studerande i åldern 25–34 år är de två största åldersgrupperna. Se diagram 5.1 och tillhörande text för mer information om studerandes ålder och utvecklingen över tid.

Diagram 5.15 Lånebenägenhet 2021
Fördelat efter åldersgrupp och kön, andelar i procent

Under 2021 ökade lånebenägenheten i flera åldersgrupper. Lånebenägenheten ökade mest bland studerande som är 19 år eller yngre, där den ökade med 4,5 procentenheter jämfört med 2020. I den största åldersgruppen, studerande i åldern 20–24 år, ökade lånebenägenheten med 1,8 procentenheter. Studerande i åldern 25–29 år tar oftast lån och bland dem ökade lånebenägenheten med 0,2 procentenheter till 81,8 procent.

I flera äldre åldersgrupper minskade istället lånebenägenheten. Den minskade mest i åldersgrupperna 35–39 år och 40–44 år. Bland dem minskade lånebenägenheten med 0,9 respektive 0,6 procentenheter. Studerande som är 50 år eller äldre tar förhållandevis sällan lån. En förklaring till detta är att äldre studerande påverkas av återbetalningsreglerna. De har exempelvis en kort återbetalningstid⁸⁴ och då blir årsbeloppen som ska betalas höga. Även den så kallade lånetrappan, som innebär att antalet låneveckor en studerande har rätt till begränsas successivt från och med 47 års ålder⁸⁵, påverkar andelen äldre studerande som tar lån. En annan tänkbar förklaring är att äldre studerande arbetar oftare än yngre och därför inte behöver lånet för sin försörjning.⁸⁶ Dessutom bidrog den tillfälligt avskaffade inkomstprövningen till att många äldre som hade arbete som huvudsaklig sysselsättning började studera.⁸⁷ Denna studerandegrupp har sannolikt mindre behov av att ta studielån.

Förutom ålder är även kön något som påverkar lånebenägenheten. Under 2021 tog 71,0 procent av kvinnorna med studiemedel lån, att jämföra med 76,2 procent av männen. Lånebenägenheten ökade med 0,4 respektive 1,1 procentenheter bland kvinnor och män. Vid en jämförelse av kvinnor och män i samma åldersgrupp har

⁸⁴ Lån som betalades ut mellan den 1 juli 2001 och den 31 december 2021 har normalt en återbetalningstid på 25 år. Lån ska dock vara betalda senast det år den studerande fyller 60 år. Lån som betalas ut efter den 31 december 2021 ska vara betalda senast det år den studerande fyller 64 år.

⁸⁵ Från och med den 1 januari 2022 höjs den nedre åldersgränsen inom lånetrappan till 51 år. Även den över åldersgränsen inom lånetrappan höjs, från 56 år till 60 år.

⁸⁶ CSN (2020c).

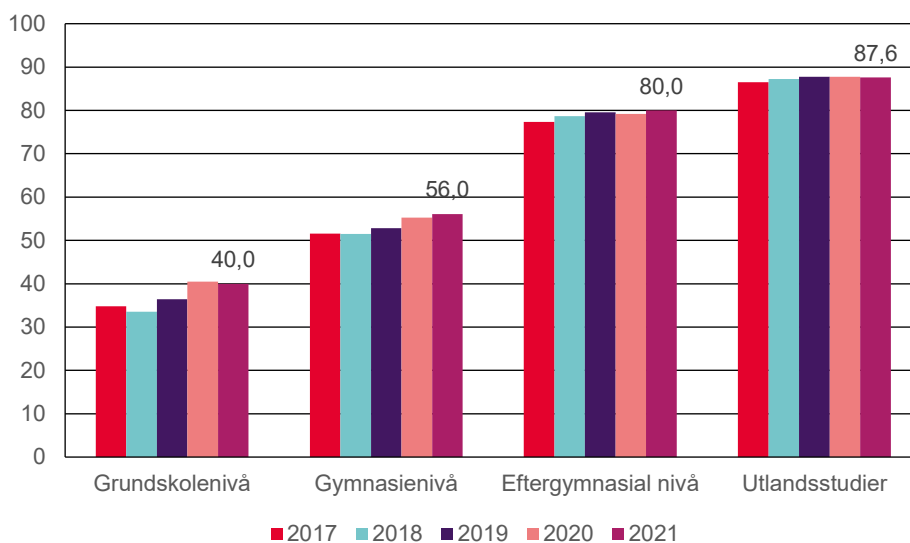
⁸⁷ CSN (kommande 2022). *Det tillfälligt släpade fribeloppet – betydelse för inkomster, arbete, studieresultat och kostnader*. Arbetsmaterial. Rapporten redovisas senast 31 maj 2022. Diarienummer: ADM/2020:740.

män konsekvent en högre lånebenägenhet än kvinnor. Det förklarar varför lånebenägenheten är lägre bland kvinnor.

Lånebenägenheten är högst bland utlandsstuderande

Lånebenägenheten är högst bland de som studerar utomlands och under 2021 valde 87,6 procent av de utlandsstuderande att ta lån. Andelen är i princip oförändrad jämfört med 2020. Att utlandsstuderande ofta tar lån beror på att de många gånger kan ha höga omkostnader. Utlandsstuderande kan samtidigt ha mindre möjligheter till att arbeta vid sidan av studierna jämfört med studerande i Sverige.

Diagram 5.16 Lånebenägenhet 2017–2021
Fördelat efter utbildningsnivå i Sverige och utlandstudier¹, andelar i procent

¹I utlandsstudier ingår studier på gymnasienivå och eftergymnasial nivå.

Studerande på grundskolenivå och gymnasienivå har lägre lånebenägenhet än studerande på eftergymnasial nivå. En förklaring till detta är att många av dem får studiemedel med den högre bidragsnivån⁸⁸, något som kan bidra till att fler klarar sig ekonomiskt utan att ta lån. En annan förklaring är att det är vanligare med deltidsstudier på de lägre nivåerna.⁸⁹ Deltidsstuderande arbetar oftare än heltidsstuderande och kan därför ha ett mindre behov av lån för sin försörjning.⁹⁰

Under 2021 tog 51,9 procent av de studerande med det högre bidraget lån. Det är en minskning med 0,3 procentenheter jämfört med 2020. Bland studerande med det generella bidraget var motsvarande andel 75,2 procent. Det är en ökning med 0,8 procentenheter jämfört med 2020.

⁸⁸ Se avsnitt 5.3.3 för mer information om antalet studerande med det högre bidraget.

⁸⁹ Se avsnitt 5.2.1 för mer information om antalet deltidsstuderande.

⁹⁰ CSN (2021a).

5.4.3. Studerande med tillägglån

Under 2021 studerade 77 100 personer med tillägglån⁹¹ varav 60 procent var kvinnor och 40 procent var män. Det är en ökning med 15 500 personer eller 25 procent, jämfört med 2020. Antalet studerande med tillägglån ökade därmed procentuellt mer än antalet studerande med grundlån. Under 2021 ökade även andelen studiemedelstagare med tillägglån med 2 procentenheter. Det innebär att 13 procent av samtliga studiemedelstagare hade tillägglån.

Att andelen studerande med tillägglån ökar kan delvis förklaras av att flera kan ta lånet.⁹² Under 2021 ökade andelen studerande som uppfyllde ålderskravet för tillägglån. Andelen studerande som uppfyller inkomstkravet för tillägglån kan också ha ökat under pandemin. En annan förklaring är att behovet av tillägglån kan ha ökat då arbetsmarknaden, och möjligheten till extraarbete⁹³, försämrades under pandemin.

Under 2021 ökade andelen som studerade med tillägglån i samtliga åldersgrupper. I åldersgrupperna 25–34 år och 35–44 år valde 22 respektive 29 procent att ta tillägglån. Det motsvarar en ökning med 3 procentenheter i båda fallen. I den äldsta åldersgruppen, 45 år eller äldre, ökade andelen som valde att ta tillägglån med 2 procentenheter till 22 procent.

Den högsta andelen studerande med tillägglån finns på eftergymnasial nivå. Under 2021 var denna andel 15 procent, vilket är en ökning med 3 procentenheter jämfört med föregående år. På gymnasienivå och grundskolenivå tog 10 respektive 4 procent tillägglån. Andelen studerande med tillägglån ökade därmed med 2 procentenheter på både gymnasienivå och grundskolenivå.

Totalt betalades 2,2 miljarder kronor ut i tillägglån under 2021. Det är en ökning med 778 miljoner kronor eller 54 procent, jämfört med föregående år. Ökningen beror både på höjningen av tillägglånet och på att fler studerande fick tillägglån under 2021.

5.4.4. Studerande med merkostnadslån

Under 2021 studerade 32 200 personer med merkostnadslån varav 57 procent var kvinnor och 43 procent män. Det är en minskning med 400 personer eller 1 procent, jämfört med 2020. Andelen studiemedelstagare med merkostnadslån minskade också, från 6 procent 2020 till 5 procent 2021.

En förklaring till att färre tog merkostnadslån är att antalet utlandsstuderande minskade under covid-19-pandemin.⁹⁴ Detta då det är betydligt vanligare att de som studerar utomlands tar merkostnadslån än att de som studerar i Sverige gör det. Under 2021 hade 72 procent av samtliga utlandsstuderande merkostnadslån, vilket är en ökning med 3 procentenheter jämfört med 2020. Det kan jämföras med att 3 procent

⁹¹ Detta inkluderar ungefär 2 500 personer som fick en retroaktiv utbetalning av tillägglån i januari 2021. De mottog ingen annan utbetalning under året. Den retroaktiva utbetalningen, som totalt motsvarar cirka en miljon kronor, beror på att tillägglånet tillfälligt höjdes under 2021.

⁹² Se avsnitt 5.4.1 för mer information om tillägglånets regler.

⁹³ CSN (2021e).

⁹⁴ Se avsnitt 5.2.5 för mer information om antalet utlandsstuderande.

av samtliga studerande i Sverige hade merkostnadslån under samma period. Andelen var oförändrad jämfört med föregående år.

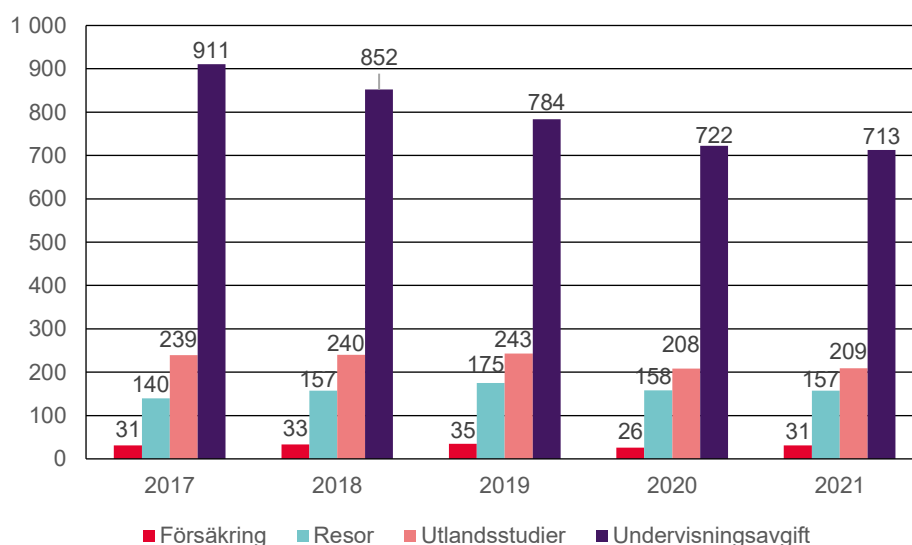
Det är vanligast att ha merkostnadslån på eftergymnasial nivå då de flesta utlandsstuderande läser på eftergymnasial nivå. Under 2021 hade 6 procent av samtliga studerande på eftergymnasial nivå merkostnadslån. Det är en minskning med 1 procentenhet jämfört med föregående år. På gymnasienivå och grundskolenivå hade 3 respektive 1 procent av de studerande merkostnadslån. Detta är oförändrat jämfört med 2020.

Andelen som väljer att ta merkostnadslån är ungefär lika stor oavsett ålder. Under 2021 var det vanligast med merkostnadslån i åldersgruppen 25–34 år, cirka 6 procent av dem hade merkostnadslån. I de andra åldersgrupperna⁹⁵ var motsvarande andel 5 procent.

Utbetalningar av merkostnadslån för undervisningsavgifter minskar

Under 2021 betalades 1,1 miljarder kronor ut i merkostnadslån. Det är oförändrat jämfört med föregående år. Av det utbetalda beloppet avsåg majoriteten, 713 miljoner kronor, merkostnadslån för undervisningsavgifter. Det är en minskning med 9 miljoner kronor eller 1 procent, jämfört med 2020.

Diagram 5.17 Utbetalda merkostnadslån 2017–2021
Fördelat efter typ av merkostnad¹, miljoner kronor

¹ I det här diagrammet redovisas inte utbetalda merkostnadslån för övriga kostnader. Under 2021 betalades 19 miljoner kronor ut för övriga kostnader.

Det utbetalda beloppet för undervisningsavgifter har minskat under flera år. Det är en följd av regelförändringar och att färre studerar utomlands. Efter en regelförändring 2015, som möjliggjorde ett flexibelt uttag av merkostnadslån för undervisningsavgifter, ökade det utbetalda beloppen kraftigt. Under 2018 ändrades reglerna för merkostnadslån på nytt. En studerande kan efter regelförändringen få merkostnadslån

⁹⁵ 24 år eller yngre, 35–44 år och 45 år eller äldre.

för undervisningsavgifter upp till ett visst grundbelopp per vecka.⁹⁶ Den studerande har också ett maxbelopp för hur mycket merkostnadslån som betalas ut för undervisningsavgifter per utbildningsnivå. Det utbetalda beloppet för undervisningsavgifter har minskat kontinuerligt sedan 2018.

Under 2021 ökade det utbetalda beloppet för utlandsstudier med 1 miljon kronor till 209 miljoner kronor och det utbetalda beloppet för försäkringar ökade med 5 miljoner kronor till 31 miljoner kronor. Merkostnadslånet för resor minskade något, från 158 miljoner kronor till 157 miljoner kronor.

5.5. Antal använda studiemedelsveckor och studieskuld bland nya återbetalare

För att ge en bild över hur länge de studerande har studiemedel samt hur mycket de lånar tar CSN fram antalet studiemedelsveckor och studieskuld för låntagare som har blivit nya återbetalare. En låntagare blir återbetalningsskyldig på sitt annuitetslån vid det årsskifte som inträffar tidigast sex månader efter den senaste perioden med studiemedel. Många som blir återbetalningsskyldiga har sannolikt studerat färdigt. En del studerande växlar emellertid mellan studier och annan sysselsättning. Uppgifterna i det här avsnittet är därmed inte slutgiltiga, men de bör ge en indikation på hur länge låntagare har studiemedel samt på hur mycket de lånar. De som blir nya återbetalare kan även ha lån i någon av de äldre lånetyperna.⁹⁷ Skuld som avser äldre lånetyper ingår emellertid inte i den här redovisningen.

De senaste uppgifterna avser 101 800 låntagare som blev återbetalningsskyldiga på sitt annuitetslån den 1 januari 2022. Av dem var 53 procent kvinnor och 47 procent män. De flesta låntagare studerar i Sverige. Av dem som blev återbetalningsskyldiga 2022 hade 91 procent enbart studerat i Sverige och 8 procent hade studerat både i Sverige och utomlands. Ett fåtal av låntagarna, 2 procent, hade enbart studerat utomlands.⁹⁸

Det är vanligt att ha studiemedel för studier på olika utbildningsnivåer. Av dem som blev återbetalningsskyldiga 2022 hade 25 procent haft studiemedel för studier på flera utbildningsnivåer. I det här avsnittet kommer den huvudsakliga utbildningsnivån att användas. Med huvudsaklig utbildningsnivå menas den utbildningsnivå där personen har använt flest studiemedelsveckor.⁹⁹ Enligt denna uppdelning har 66 procent av de nya återbetalarna studerat på eftergymnasial nivå, 30 procent på gymnasienivå och 4 procent på grundskolenivå.

⁹⁶ Beloppet varierar beroende på om den studerande studerar på gymnasie- eller eftergymnasial nivå. Se 3 kap. 13 b–c studiestödsförordningen (2000:655).

⁹⁷ Studiemedel (lån tagna före den 1 januari 1989) och studielån (lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001).

⁹⁸ På grund av avrundning summeras andelarna till 101 och inte 100 procent.

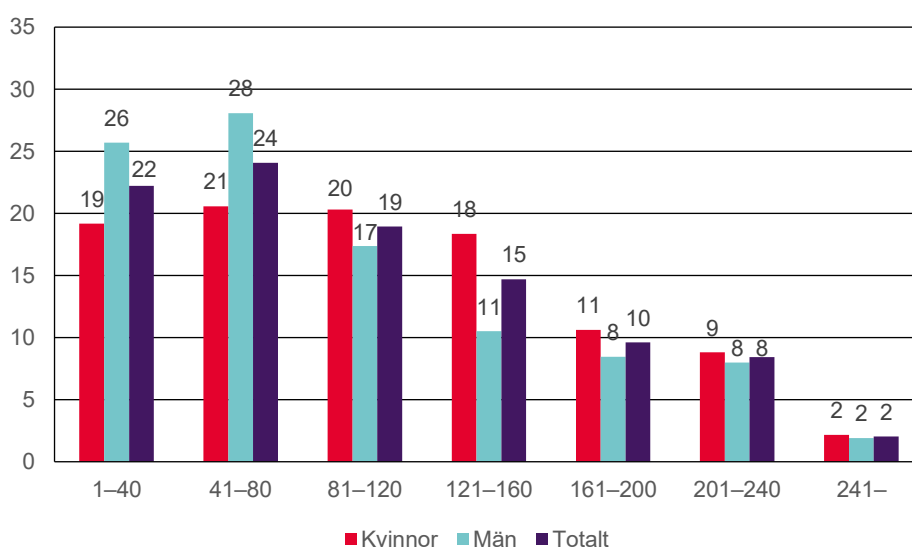
⁹⁹ Om en person har använt lika många veckor på flera utbildningsnivåer redovisas personen under den högsta utbildningsnivån. Personer som har använt lika många veckor på flera utbildningsnivåer uppgick till 0,5 procent av samtliga som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2022.

5.5.1. Antal använda studiemedelsveckor

De som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2022 hade i genomsnitt haft studiemedel under 105 veckor.¹⁰⁰ Det är en minskning med en vecka jämfört med dem som blev återbetalningsskyldiga vid ingången av föregående år. De kvinnor och män som blev nya återbetalare använde i genomsnitt 111 respektive 97 studiemedelsveckor.

Av dem som blev återbetalningsskyldiga 2022 hade ungefär var femte person (22 procent) haft studiemedel under högst 40 veckor och nästan varannan person (46 procent) hade haft studiemedel under högst 80 veckor.

Diagram 5.18 Antal veckor med studiemedel för låntagare som blivit återbetalningsskyldiga 2022
Fördelat efter antal veckor och kön, andelar i procent

Många av dem som har studiemedel under en förhållandevis kort period har i huvudsak studerat på grundskolenivå eller gymnasienivå. Detta hänger både samman med att rätten till studiemedel är mer begränsad och med att utbildningstiden normalt är kortare på de lägre nivåerna. Låntagare som i huvudsak studerat på grundskolenivå eller gymnasienivå hade i genomsnitt använt studiemedel under 41 respektive 59 veckor. Det kan jämföras med låntagare som i huvudsak studerat på eftergymnasial nivå. De hade i genomsnitt använt studiemedel under 129 veckor. Jämfört med dem som blev återbetalningsskyldiga 2021 ökade det genomsnittliga antalet använda veckor med två veckor på grundskolenivå och en vecka på gymnasienivå. På eftergymnasial nivå minskade istället det genomsnittliga antalet använda veckor med en vecka.

Skillnaden mellan kvinnor och män kvarstår på respektive utbildningsnivå. Skillnaden mellan könen är störst på eftergymnasial nivå, där kvinnor använde nio veckor mer än män och minst på gymnasienivå, där kvinnor använde fyra veckor mer än män.

De som studerar på flera utbildningsnivåer använder fler veckor med studiemedel än de som läser på en utbildningsnivå. Det är naturligt eftersom utbildningstiden ofta blir längre. Ett exempel på detta är låntagare som i huvudsak har läst på eftergymnasial

¹⁰⁰ 40 veckor motsvarar ungefär ett års heltidsstudier.

nivå men som också har haft studiemedel för studier på andra nivåer. De använde 33 fler studiemedelsveckor än de som enbart har läst på eftergymnasial nivå.

Tabell 5.10 Genomsnittligt antal veckor med studiemedel för låntagare som blivit återbetalningsskyldiga 2022

Fördelade efter huvudsaklig utbildningsnivå¹ och antal utbildningsnivåer

	Grundskole- nivå	Gymnasie- nivå	Eftergymnasial nivå	Totalt
En utbildningsnivå	28	49	121	97
Flera utbildningsnivåer	57	91	154	128
Samtliga nya återbetalare	41	59	129	105

¹ Det är vanligt att ha studiemedel för studier på flera utbildningsnivåer och med huvudsaklig utbildningsnivå menas att personen förekommer på den utbildningsnivå där hen har använt flest studiemedelsveckor.

Vid en närmare granskning av dem som studerat på eftergymnasial nivå blir det tydligt att antalet använda veckor skiljer sig mellan de som studerat i Sverige, de som studerat utomlands och de som studerat både i Sverige och utomlands. De som blev återbetalningsskyldiga 2022 och som studerat i Sverige eller utomlands använde 122 respektive 115 studiemedelsveckor. För de som blev återbetalningsskyldiga 2021 och som studerat i Sverige eller utomlands var motsvarande siffra 124 respektive 106 studiemedelsveckor. De som studerat både i Sverige och utomlands använder flest studiemedelsveckor och de som blev återbetalningsskyldiga 2022 använde i genomsnitt 182 studiemedelsveckor. Det är en ökning med fyra veckor, jämfört med de som blev återbetalningsskyldiga under föregående år.

5.5.2. Studieskuld

De som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2022 hade i genomsnitt 166 000 kronor i studieskuld.¹⁰¹ Det är en marginell ökning på 100 kronor jämfört med dem som blev återbetalningsskyldiga vid ingången av föregående år. Kvinnor och män hade i genomsnitt 174 300 respektive 156 500 kronor i skuld. Denna skillnad kan till stor del förklaras av att skulden ökar med studietiden och att kvinnor studerar under längre tid än män.¹⁰²

Av de nya återbetalarna hade 64 procent en skuld som var högst 200 000 kronor, 35 procent hade en skuld mellan 200 001 och 500 000 kronor och enbart ett fåtal, 2 procent, hade en skuld som översteg 500 000 kronor.¹⁰³ Andelarna är oförändrade jämfört med dem som blev nya återbetalare vid ingången av 2021.

Den sammanlagda skulden för de som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2022 uppgick till 16,9 miljarder kronor.

¹⁰¹ Skuld i form av annuitetslån. De äldre lånetyperna studiemedel (lån tagna före den 1 januari 1989) och studielån (lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001) ingår inte.

¹⁰² Se avsnitt 5.5.1 för mer information om antalet använda studiemedelsveckor.

¹⁰³ På grund av avrundning summeras andelarna till 101 och inte 100 procent.

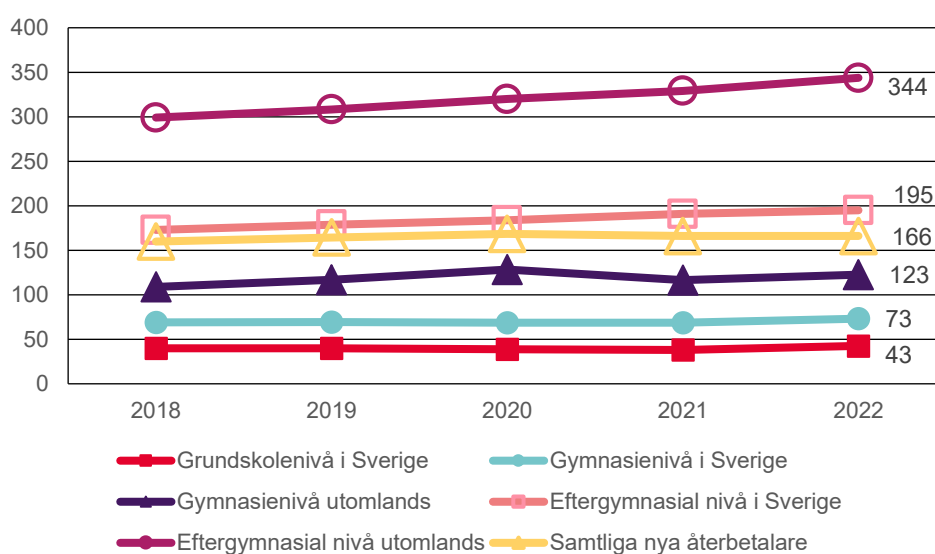
Studieskulden ökar på alla utbildningsnivåer

Studieskulden är i stort sett oförändrad bland samtliga nya återbetalare, samtidigt som den ökar på alla utbildningsnivåer. Det beror på att andelen återbetalningsskyldiga som har studerat på eftergymnasial nivå, där studieskulden är som högst, har minskat.

Eftersom skuldsättningen skiljer sig mycket mellan utbildningsnivåerna, och beroende på om låntagarna har tagit lån för utlandsstudier eller inte, redovisas här skuldsättningen fördelad efter huvudsaklig utbildningsnivå och om studierna bedrevs i Sverige eller utomlands.¹⁰⁴

Diagram 5.19 Genomsnittlig skuld¹ för låntagare som blev återbetalningsskyldiga 2018–2022

Fördelat efter huvudsaklig utbildningsnivå² och studieland³, tusen kronor

¹ Skuld i form av annuitetslån. De äldre lånetyperna studiemedel och studielån ingår inte.

² Det är vanligt att ha studiemedel för studier på flera utbildningsnivåer och med huvudsaklig utbildningsnivå menas att personen förekommer på den utbildningsnivå där hen har använt flest studiemedelsveckor.

³ Studiemedel kan lämnas för studier i Sverige, studier utomlands och studier som bedrivs både i Sverige och utomlands. Under Sverige förekommer personer som enbart studerat i Sverige. Under utomlands förekommer personer som enbart studerat utomlands och personer som studerat både i Sverige och utomlands.

Under de senaste fem åren har den genomsnittliga skulden ökat mest på eftergymnasial nivå.¹⁰⁵ Ökningen kan förklaras av att lånebeloppen följer prisbasbeloppets utveckling. Att det har blivit vanligare med tillägglån har sannolikt också bidragit till skuldökningen på eftergymnasial nivå.

De som blev återbetalningsskyldiga 2022 och som i huvudsak har studerat på eftergymnasial nivå i Sverige hade en genomsnittlig skuld på 194 900 kronor. Det är en ökning med 4 000 kronor eller 2 procent jämfört med dem som blev återbetalnings-

¹⁰⁴ Studier som bedrevs i Sverige inkluderar personer som enbart har studerat i Sverige. Studier som bedrevs utomlands inkluderar personer som enbart har studerat utomlands och personer som har studerat både i Sverige och utomlands.

¹⁰⁵ Se avsnitt 5.4.1 för mer information om lånebeloppen.

skyldiga vid ingången av 2021. Bland utlandsstuderande är det vanligt med merkostnadslån utöver ordinarie studielån. I och med detta är den genomsnittliga skulden högre bland dem som i huvudsak har studerat på eftergymnasial nivå utomlands. De som blev återbetalningsskyldiga 2022 hade en genomsnittlig skuld på 343 700 kronor. Det är en ökning med 14 700 kronor eller 4 procent jämfört med dem som blev återbetalningsskyldiga under föregående år.

Den genomsnittliga skulden ökar bland dem som i huvudsak har studerat på gymnasienivå och grundskolenivå. Det är första gången på flera år och kan delvis förklaras av att antalet använda studiemedelsveckor också ökar. De som i huvudsak har studerat på gymnasienivå i Sverige eller utomlands hade en genomsnittlig skuld på 73 200 kronor respektive 122 800 kronor. Det är en ökning på 4 500 kronor (7 procent) respektive 6 400 kronor (5 procent). De som i huvudsak har studerat på grundskolenivå i Sverige hade en genomsnittlig skuld på 42 600 kronor. Det är ökning med cirka 4 600 kronor eller 12 procent, jämfört med dem som blev återbetalningsskyldiga vid ingången av 2021.

Jämfört med studieskulden på eftergymnasial nivå är studieskulden låg på gymnasienivå och grundskolenivå. Det beror på att utbildningstiden vanligtvis är kortare på de lägre nivåerna. Det högre bidraget, som framförallt lämnas för studier på gymnasienivå och grundskolenivå, bidrar också till att hålla skuldsättningen nere.

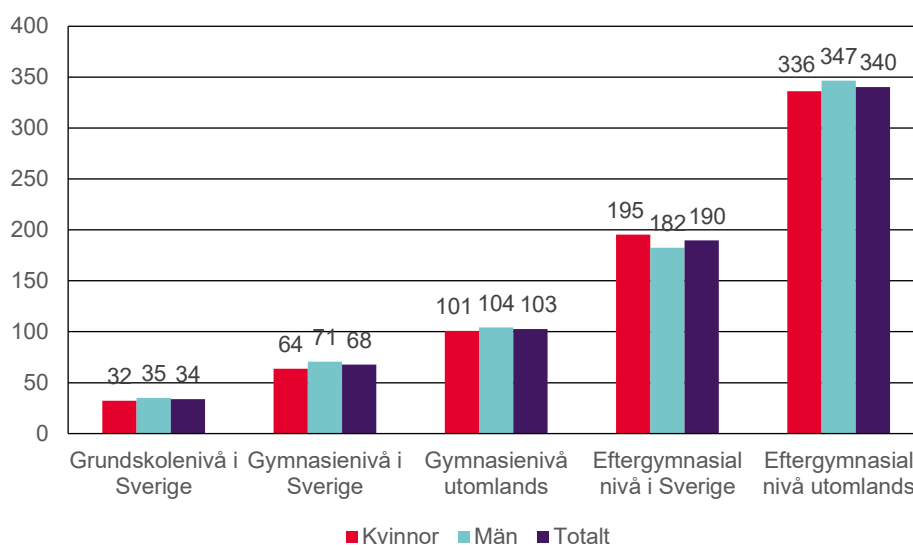
Kvinnor och män har ungefär lika stor skuld på gymnasienivå och grundskolenivå. Skillnaden mellan könen är något större på eftergymnasial nivå. Kvinnor som i huvudsak studerat på eftergymnasial nivå i Sverige har en högre skuld än män som i huvudsak studerat på samma nivå. De kvinnor och män som blev återbetalningsskyldiga 2022 hade en genomsnittlig skuld på 199 000 respektive 189 700 kronor. Bland återbetalningsskyldiga som i huvudsak har studerat på eftergymnasial nivå utomlands är det istället män som har en högre skuld än kvinnor. De kvinnor och män som blev återbetalningsskyldiga 2022 hade en genomsnittlig skuld på 337 000 respektive 353 800 kronor.

Låntagare som studerar på en utbildningsnivå har lägre studieskuld

Låntagare som studerar på en utbildningsnivå har en kortare utbildningstid och följaktligen en lägre studieskuld. De som blev återbetalningsskyldiga 2022 och som studerat på en utbildningsnivå hade en genomsnittlig skuld på 163 300 kronor. Det kan jämföras med att de som studerat på flera utbildningsnivåer hade en genomsnittlig skuld på 174 300 kronor.

Kvinnor som studerat på en utbildningsnivå har en högre skuld än män som studerat på en utbildningsnivå. Den genomsnittliga skulden bland kvinnor som studerat på en utbildningsnivå var 174 400 kronor, jämfört med 151 300 kronor bland män.

Diagram 5.20 Genomsnittlig skuld¹ för låntagare som studerat på en utbildningsnivå och som blev återbetalningsskyldiga 2022²
Fördelat efter utbildningsnivå och studieland³, tusen kronor

¹ Skuld i form av annuitetslån. De äldre lånetyperna studiemedel och studielån ingår inte.

² Uppgifterna avser 76 900 låntagare som endast studerat på en utbildningsnivå och som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2022.

³ Studiemedel kan lämnas för studier i Sverige, studier utomlands och studier som bedrivs både i Sverige och utomlands. Under Sverige förekommer personer som enbart studerat i Sverige. Under utomlands förekommer personer som enbart studerat utomlands och personer som studerat både i Sverige och utomlands.

De som har läst hela sin eftergymnasiala utbildning utomlands har högst skuld av alla. Det beror på att de har använt merkostnadslån under en lång tid för att finansiera extra kostnader i samband med utlandsstudierna. Bland dem som blev återbetalningsskyldiga vid ingången av 2022 fanns det 1 600 personer som enbart haft studiemedel för utlandsstudier på eftergymnasial nivå. De hade en genomsnittlig skuld på 417 000 kronor. I jämförelse hade de som enbart haft studiemedel för studier på eftergymnasial nivå i Sverige en genomsnittlig skuld på 189 600 kronor.

5.6. Studiemedlens köpkraft

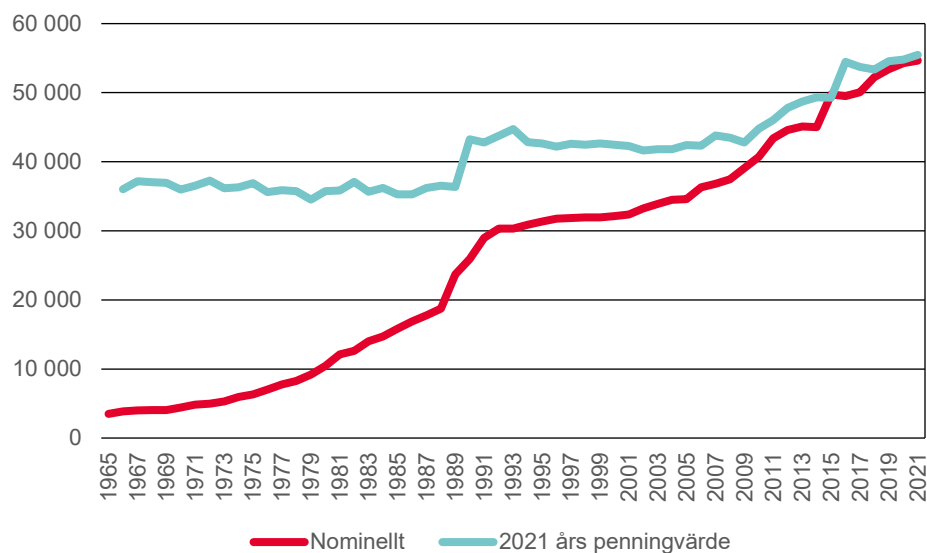
5.6.1. Studiemedlens köpkraft i förhållande till konsumentprisindex

Här redovisar vi uppgifter om studiemedlens köpkraft i förhållande till konsumentprisindex (KPI)¹⁰⁶. Studiemedlen är knutna till prisbasbeloppet, som beräknas med utgångspunkt i KPI. Detta innebär att studiemedlen, med en liten eftersläpning, är indexerade i förhållande till kostnadsutvecklingen i samhället. Det innebär även att köpkraften i förhållande till KPI i princip enbart ändras när det fattas politiska beslut som innebär avvikelser i förhållande till indexregleringen. En sådan

¹⁰⁶ Statistiska centralbyrån, *Konsumentprisindex (KPI)*

förändring genomfördes den 1 juli 2018 då bidragsdelen, men inte lånedelen, av studiemedlen höjdes som andel av prisbasbeloppet.

Diagram 5.21 Studiemedlens utveckling 1965–2021
Nominellt belopp¹ och belopp i 2021 års penningvärde², belopp i kronor

¹ Studiemedelsbeloppet avser 20 veckors heltidsstudier med bidrag och grundlån. Om studiemedelsbeloppet har förändrats under året används beloppet som avser det andra halvåret.

² Studiemedelsbeloppet har justerats för att ta hänsyn till kostnadsutvecklingen i samhället och beloppet uttrycks i 2021 års penningvärde. Beloppet har justerats med hjälp av SCB:s prisomräknare som baseras på KPI.

En jämförelse med KPI visar att studiemedlens allmänna köpkraft har följt kostnadsutvecklingen väl under senare år. Köpkraften var under 2021 marginellt lägre än under föregående år då köpkraften nådde en ny högsta nivå. Det beror på att KPI ökade mer än prisbasbeloppet. En brist med att mäta köpkraft i förhållande till KPI är att studerande, precis som många andra låginkomstgrupper, har en annan kostnadsbild än den som speglas i KPI. Exempelvis utgör boendekostnaden en större del av de flesta studerandes utgifter, jämfört med befolkningen i stort.¹⁰⁷ Därför kan studerande uppleva att studiemedlen inte har förbättrats på det sätt som studiemedlens köpkraft visar.

5.7. Nyttjande av studiemedel

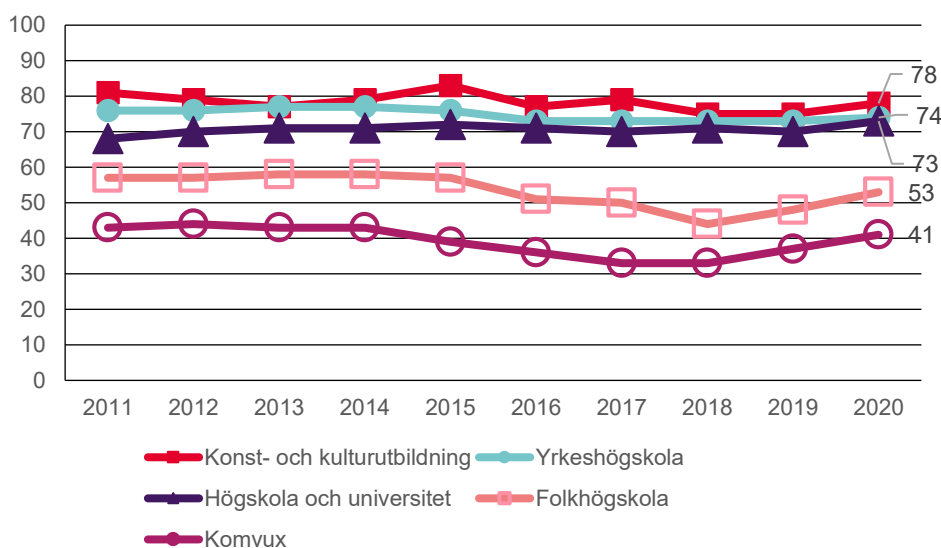
5.7.1. Andel studerande som har studiemedel

Alla som studerar på en studiemedelsberättigad utbildning har inte studiemedel. Det kan bero på att de inte har behov av studiemedel för sin försörjning eller på att de inte har rätt till studiemedel, till exempel med hänsyn till deras ålder eller på grund av att deras tidigare studieresultat är otillräckliga. CSN följer hur stor andel av de studerande som har studiemedel och de senaste uppgifterna avser andra halvåret 2020. Uppgifter

¹⁰⁷ CSN (2021a) och CSN (2021e).

om nyttjandet av studiemedel fördelat efter bland annat kön, skolform och utbildningsnivå, kommer att redovisas senast den 20 augusti 2022 för andra halvåret 2021.¹⁰⁸

Diagram 5.22 Andelen studerande med studiemedel, andra halvåret 2011–2020
Fördelade efter utbildningsform¹

¹ I tidsserien för konst- och kulturutbildning ingår även kompletterande utbildningar.

Under 2020 ökade andelen studerande med studiemedel inom samtliga utbildningsformer, något som kan förklaras av covid-19-pandemin. Pandemin medförde en vikande konjunktur och högre arbetslöshet¹⁰⁹, vilket bidrog till att fler studerade med studiemedel. Dessutom genomfördes flera satsningar inom utbildningsområdet med anledning av pandemin. Ett exempel är att inkomstgränsen för rätt till studiemedel slopades under 2020, vilket innebar att fler studerande hade rätt till studiemedel.

De som studerar vid konst-och kulturutbildningar är de som i högst utsträckning använder studiemedel, medan de som studerar vid komvux använder studiemedel i lägst utsträckning. En anledning till att en låg andel av dem som studerar vid komvux använder studiemedel är att majoriteten studerar på deltid. Inom samtliga skolformer är andelen med studiemedel lägre bland dem som studerar på deltid jämfört med dem som studerar på heltid.¹¹⁰

5.8. Prövning av ansökan om studiemedel

När en ansökan om studiemedel skickas in prövas om den studerande uppfyller kraven för rätt till studiemedel. För att se hur reglerna påverkar studerandes möjligheter att få studiemedel i olika livssituationer redogörs här för delar av den prövningen.

¹⁰⁸ Kommande publikation med diarienummer ADM/2021:643.

¹⁰⁹ Arbetsförmedlingen (2020).

¹¹⁰ CSN (2021d).

5.8.1. Inkomster under studietiden

Inom studiemedelssystemet finns det en behovsprövning som innebär att studiemedlen reduceras om den studerandes inkomst överstiger en viss summa som kallas fribelopp. Syftet med fribeloppet är dels att hålla nere kostnaderna för studiemedelssystemet, dels att vara en drivkraft för effektiva studier. Fribeloppet beräknas utifrån prisbasbeloppet och bestäms halvårsvis med utgångspunkt i det antal veckor med studiemedel som beviljas. Under 2020 och 2021 slopades fribeloppsgränsen tillfälligt med anledning av covid-19-pandemin.¹¹¹ Det innebär därför att det inte fanns någon begränsning av hur hög inkomst en studerande med studiemedel kunde ha under 2021.

CSN kontrollerar alla studiemedelstagare mot överskottet i inkomstlagen tjänst, näringsverksamhet och kapitel enligt beslutet om slutlig skatt för året. Denna kontroll genomförs när den slutliga skatten är fastställd, det vill säga två år efter studieåret. CSN beslutar då om återkrav av studiemedel för dem som har haft en inkomst över fribeloppet och inte meddelat detta, eller haft en inkomst som är högre än vad som tidigare meddelats. Under 2021 efterkontrollerade CSN inkomsterna för 2019. Se avsnitt 5.9 för att läsa mer om återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst.

5.8.2. Veckobegränsning

Studiemedel lämnas under olika lång tid beroende på utbildningsnivå och i vissa fall utbildningsbakgrund. Tidsgränserna i studiemedelssystemet ska ge alla studerande möjligheter att slutföra sina studier och uppmuntra snabba och effektiva studier.

En studerande på grundskolenivå, som redan har en fullständig grundskoleutbildning eller en motsvarande svensk eller utländsk utbildning, kan få studiemedel i högst 40 veckor. Studerande på grundskolenivå som inte har en sådan utbildning kan få studiemedel i högst 80 veckor. Den som dessutom behöver färdighetsträning i att läsa, skriva eller räkna kan få studiemedel i ytterligare 20 veckor, det vill säga i sammanlagt högst 100 veckor.

På gymnasienivå kan den som har en treårig gymnasieutbildning, eller en motsvarande svensk eller utländsk utbildning, få studiemedel i högst 80 veckor. Den som inte har en sådan utbildning kan få studiemedel i högst 120 veckor. För högskolestudier och andra eftergymnasiala studier kan en studerande få studiemedel i högst 240 veckor, vilket motsvarar studier på heltid under tolv terminer.

Bara om det finns synnerliga skäl kan studiemedel beviljas för fler veckor än vad som anges i reglerna. Det innebär att möjligheterna är mycket begränsade. Synnerliga skäl kan exempelvis vara en funktionsnedsättning som innebär att studierna tar längre tid.

För studerande över 40 år kan det finnas möjlighet att få studiemedel utöver tidsgränserna om det finns särskilda skäl. Särskilda skäl kan i dessa fall exempelvis vara arbetsmarknadsskäl.

Omkring 3 procent fick avslag för att veckorna tagit slut

Den som väljer att ansöka om studiemedel trots att hen har haft studiemedel i så många veckor som regelverket medger, får oftast avslag på sin ansökan. Eftersom

¹¹¹ Fribeloppet har även slopats för det första halvåret 2022.

många studerande sannolikt avstår från att ansöka, ger antalet avslag inte en fullständig bild av hur många som har behov av studiemedel under längre tid.

Under 2021 fick 21 100 personer helt eller delvis avslag på grund av att de hade använt alla veckor med studiemedel på en viss utbildningsnivå. Det motsvarar 3 procent av alla som ansökte om studiemedel, vilket är oförändrat jämfört med 2020. Det var i princip inga skillnader mellan könen.

Tabell 5.11 Avslag¹ på grund av veckobegränsningen 2021
Fördelat på helt och delvis avslag, samt på utbildningsnivå och utlandsstudier.
Antal personer och andelar i procent

	Helt avslag		Delvis avslag	
	Antal personer	Andel	Antal personer	Andel
Grundskolenivå	1 024	2,5	2 694	6,6
Gymnasienivå	1 639	0,8	6 142	3,2
Eftergymnasial nivå	1 659	0,4	7 236	1,5
Utlandsstudier	53	0,2	607	2,4

¹Antalet avslag baseras på statistik för studiestödsperioder som påbörjas eller avslutas under 2021.

Studerande på grundskolenivå får oftare avslag på grund av att veckorna tagit slut, jämfört med studerande på andra nivåer. Under 2021 fick 9 procent av dem som ansökte om studiemedel på grundskolenivå helt eller delvis avslag. Det är en marginell ökning jämfört med 2020.

5.8.3. Åldersgränser

Det finns ett antal åldersgränser som påverkar rätten till studiemedel och studielån. Den nedre åldersgränsen innebär att studerande på grundskole- eller gymnasienivå kan få studiemedel från och med andra kalenderhalvåret det år de fyller 20 år.¹¹² För studerande på eftergymnasial nivå finns det inte någon nedre åldersgräns.

De övre åldersgränserna ska tillgodose äldre personers behov av utbildning samtidigt som riskerna för att studielån ska skrivas av hålls nere. Det finns två övre åldersgränser, den ena gäller rätten till studiebidrag och den andra rätten att låna. Studiebidrag lämnas längst till och med det kalenderår en studerande fyller 56 år. Rätten till lån begränsas successivt från och med det år den studerande fyller 47 år.¹¹³ Denna begränsning innebär att det antal veckor som den studerande kan få studielån minskas enligt en så kallad lånetrappa. Den som är 47 år får låna i högst 220 veckor och därefter minskar rätten att låna med 20 veckor per år. Den som är 55 år får låna i högst 60 veckor och den som är 56 år i högst 40 veckor. Tidigare tagna studielån kan minska möjligheten att ta lån.

¹¹² Undantag finns för vissa konst- och kulturutbildningar samt behörighetsgivande utbildningar vid statliga universitet och högskolor, vilka finns uppräknade i bilagan till studiestödsförordningen (SFS 2000:655).

¹¹³ Från och med den 1 januari 2022 höjdes åldersgränserna för rätt till studiemedel. Studerande kan beviljas studiemedel till och med det år de fyller 60 år och rätten till lån begränsas från och med det år den studerande fyller 51 år. Se propositionen 2020/2021:122 Bättre studiestöd högre upp i åldrarna.

Andelen äldre studerande ökar

Under 2021 fick 22 400 studerande som var 47 år eller äldre studiemedel. Det är en ökning med 3 500 personer jämfört med 2020. Av samtliga studiemedelstagare 2021 var 4 procent 47 år eller äldre, vilket motsvarar en ökning av andelen äldre studerande med knappt 1 procentenhet. En förklaring till att fler äldre använde studiemedel kan vara att inkomstgränsen för rätt till studiemedel tillfälligt avskaffades för 2021 och att det därför var möjligt att få studiemedel för studier som bedrevs vid sidan av ett arbete.

Precis som under 2020 använde hälften av studiemedelstagarna mellan 47 år och 56 år även lånedelen av studiemedlet. Det var 830 personer som ansökte om lån men fick avslag på grund av åldersbegränsningen för rätten till lån och 710 personer som fick lånet delvis beviljat.

Det var 1 400 personer som var 56 år som fick studiemedel under 2021, vilket är en ökning med omkring 300 personer jämfört med 2020. Knappt fyra av tio av dem hade lån för hela eller delar av året. Det var 1 000 personer som fick helt avslag och 730 personer som fick delvis avslag på sin ansökan för att de var äldre än 56 år.

5.8.4. Studieresultat

För att en studerande som tidigare haft studiemedel ska kunna beviljas fortsatta studiemedel krävs att hen har uppnått tillräckliga studieresultat. Kraven på studieresultat syftar till att nå god studieeffektivitet och att den studerande inte ska kunna ta stora studielån utan att uppnå tillräckliga studieresultat. För att fortsatta studiemedel ska beviljas måste studierna ha bedrivits i normal takt.

Bedömningen av vad som anses vara normal takt skiljer sig en del mellan olika skolformer. För en högskolestuderande i Sverige och utomlands är kravet att klara minst 62,5 procent av sitt studieåtagande under de första 40 veckorna med studiemedel och därefter 75 procent av studieåtagandet.¹¹⁴

För studerande på komvux ändrades reglerna om krav på studieresultat i juli 2020. Tidigare gällde att den studerande skulle klara minst hälften av sitt studieåtagande under den senaste studieperioden och samtidigt inte ligga efter med mer än 200 poäng under den totala studietiden. Från och med den 16 juli 2020 beräknas kravet på studieresultat endast utifrån den studerandes senaste period med studiestöd. Kravet är att en komvuxstuderande ska klara 75 procent av de poäng hen senast fick studiestöd för.

För studier på övriga utbildningar i Sverige eller utomlands ska den studerande följa studieplanen för att anses ha bedrivit studierna i normal takt.

Om studieresultatet inte är tillräckliga, kan den studerande ändå beviljas studiemedel om det finns särskilda skäl. Om studierna bedrevs för mer än 10 år görs ingen prövning av den studerandes studieresultat.

¹¹⁴ För studier vid poängsatta utbildningar i Australien, Nya Zeeland, Kanada och USA gäller särskilda regler. För utländska utbildningar som inte är poängsatta är normal studietakt att den studerande ska uppnå studieresultat i den takt som utbildningsplanen föreskriver.

Andelen avslag på grund av bristande studieresultat minskar

Av dem som ansökte om studiemedel under läsåret 2020/21¹¹⁵ fick 8 procent avslag på sin ansökan på grund av bristande studieresultat, vilket är i princip oförändrat jämfört med läsåret 2019/20.

Tabell 5.12 Avslag¹ på grund av bristande studieresultat 2016/17–2020/21

Fördelade efter utbildningsnivå², antal studerande och andelar i procent av totalt antal sökande

	Grundskolenivå		Gymnasienivå		Eftergymnasial nivå		Totalt ³	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
2016/17	1 686	6,9	12 493	10,6	29 994	9,2	43 811	9,6
2017/18	2 133	8,6	12 929	11,0	30 150	9,2	44 768	9,8
2018/19	2 227	7,7	12 993	10,4	29 776	9,0	44 430	9,5
2019/20	2 477	6,8	13 605	9,5	27 779	8,0	43 181	8,5
2020/21	3 147	8,0	16 827	9,7	30 023	7,6	49 094	8,4

¹ Statistiken baseras på antalet avslag för studiestödsperioder som påbörjas eller avslutas under respektive läsår.

² Studerande utomlands ingår på den nivå de studerar. Under läsåret 2020/21 fick 950 personer avslag på sin ansökan om studiemedel för studier utomlands på grund av bristande studieresultat.

³ Nettoräknat antal. En person kan förekomma på flera studienivåer under läsåret men totalsumman är nettoräknad, det vill säga en person förekommer bara en gång. Statistik om beslut kan ändras löpande, även efter läsårets slut. Antalsuppgifterna kan därför skilja sig något från uppgifter som presenterats i andra sammanhang.

Andelen som får avslag på grund av bristande studieresultat är högst bland studerande på gymnasienivå och lägst bland studerande på eftergymnasial nivå. Andelen minskade på eftergymnasial nivå under 2021, medan den ökade bland studerande på grundskole- och gymnasienivå. Störst var ökningen på grundskolenivå. De ökade andelen avslag på grundskole- och gymnasienivå tros bland annat bero på de regeländringar som gjordes i juli 2020. Att andelen avslag minskade på eftergymnasial nivå hänger troligen samman med att studerandes prestationer förbättrades något under pandemin.¹¹⁶

En tiondel fick bifall trots bristande studieresultat

En studerande som inte uppnår tillräckliga studieresultat kan beviljas studiemedel om CSN bedömer att det finns särskilda skäl som påverkat studieresultatet. Totalt prövades ansökningar från 52 600 personer som hade bristande studieresultat läsåret 2020/21. Av dem fick nära en tiondel bifall med hänsyn till särskilda skäl.

¹¹⁵ Under de senaste åren har en rad regel- och rutinändringar genomförts, varav alla införts vid halvårsskiftet. För att bättre spegla regeländringarnas effekter och få jämförbarhet redovisas statistiken över bristande studieresultat därför per läsår i stället för per kalenderår.

¹¹⁶ Universitetskanslersämbetet (2022).

Tabell 5.13 Bifall¹ trots bristande studieresultat 2016/17–2020/21
Fördelade efter kön², antal personer

	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21
Antal studerande	3 464	3 627	3 860	4 080	5 033
-Varav andel kvinnor	67	66	66	67	63
-Varav andel män	33	34	34	33	37

¹ Statistiken baseras på antalet bifall med hänsyn till särskilda skäl för studiestödsperioder som påbörjas eller avslutas under respektive läsår.

² Statistik om beslut kan ändras löpande, även efter läsårets slut. Antalsuppgifterna kan därför skilja sig något från uppgifter som presenterats i andra sammanhang.

CSN:s tidigare uppföljning av studieresultatsprövningen visade bland annat att hela 80 procent av dem som får avslag på sin ansökan från att anföra några skäl till att de inte har lyckats nå tillräckliga studieresultat.¹¹⁷

Andelen som återkvalificerar sig till studier är hög på eftergymnasial nivå

Den som inte kan beviljas studiemedel med hänsyn till särskilda skäl kan återkvalificera sig för nya studiemedel genom att klara de poäng som saknas. För att kunna redovisa och analysera detta behöver vi utgå från avslagen några år tillbaka i tiden.

Andelen som återkvalificerar sig för nya studiemedel är högst på eftergymnasial nivå och lägre på grundskole- och gymnasienivå. Av de studerande på eftergymnasial nivå, som fick avslag på grund av bristande studieresultat under andra halvåret 2019, hade 77 procent återkvalificerat sig tre läsår senare (till och med den 10 februari 2022) och 40 procent återkvalificerade sig redan samma halvår som de fick avslagsbeslutet. Motsvarande andelar bland dem som fick avslag för studier på gymnasienivå var 61 respektive 23 procent. Bland dem som ansökte om studiemedel för studier på grundskolenivå hade 56 procent återkvalificerat sig tre läsår senare, och 19 procent gjorde det redan samma halvår som avslaget gavs.

Andelen som återkvalificerar sig under samma halvår som de fick avslag har minskat inom gymnasienivå och eftergymnasial nivå, medan det har skett en liten ökning på grundskolenivå.

5.8.5. Studiemedel vid sjukdom, vård av barn eller närstående och inställda kurser på grund av covid-19

Inom studiemedelssystemet finns det en sjukförsäkring för de studerande. Den innebär att en studerande som blir sjuk och är helt, eller under vissa förutsättningar delvis, oförmögen att studera har rätt att behålla studiemedlen under sjukdomstiden. Sjukförsäkringen innebär också att den som tar studielån får lånet avskrivet från och med den 31:a sjukdagen.

De veckor med studiemedel som den studerande använder under sjukdomstiden räknas inte in vid beräkningen av det maximala antalet studiemedelsveckor. Detta

¹¹⁷ CSN (2015).

gäller från den första veckan under sjukdomstiden. Det ställs inte heller något krav på studieresultat för den tid då en studerande är sjuk.

Studerande i Sverige ska anmäla sjukdom till Försäkringskassan och studerande utomlands ska anmäla sjukdom till CSN. De lån som skrivs av finansieras genom att Försäkringskassan varje år för över medel till CSN som motsvarar kostnaden för skuldavskrivningen.

En studerande kan också få behålla sina studiemedel när hen vårdar barn eller närstående. Den som vårdar barn eller närstående under längre tid än 30 dagar kan även få avskrivning av sina lån på motsvarande sätt som vid egen sjukdom. En studerande som studerar med studiemedel och är förälder har också rätt att behålla studiemedlen under högst två veckor om barnet avlider. Rätten gäller om barnet är yngre än 18 år. Lånadelen kan skrivas av för samma tid utan karenperiod. Vård av barn eller närstående och frånvaro vid barns bortgång anmäls till, och prövas av, CSN.

För studier som bedrevs under covid-19-pandemin är det möjligt för en studerande med studiemedel att få tillbaka studiemedelsveckor och få avskrivning för tagna studielån för den tid de inte har kunnat studera till följd av pandemin. Det gäller bara de som inte har erbjudits studier på annat sätt från skolan och som har behövt avstå från sina studier till minst 50 procent. Regelverket tillämpas från och med den 1 januari 2020.

Få anmäler sjukdom eller vård av barn under studierna

Under 2021 hade 8 100 studerande godkända frånvarodagar på grund av sjukdom. Det motsvarar 1,4 procent av alla studiemedelstagare. Av dem hade 6 700 studerande en godkänd sjukperiod som var minst en vecka lång och som därmed räknades bort från det maximala antalet studiemedelsveckor. Det motsvarar 1,1 procent av alla studiemedelstagare. Andelen med en godkänd studieperiod var högre för kvinnor än män och högre för studerande som var 30 år eller äldre.

Tillsammans fick de som hade en godkänd sjukperiod 33 500 studiemedelsveckor borträknade på grund av sjukdom, vilket innebär att varje person i genomsnitt fick tillbaka fem veckor med studiemedel under året.

Att bara drygt 1 procent av studiemedelstagarna anmäler sjukdom kan tolkas som att många studerande avstår från att anmäla sjukdom till Försäkringskassan. En tänkbar orsak skulle kunna vara att regelverket inte är helt känt bland studiemedelstagarna. CSN:s undersökningar visar att många studiemedelstagare som varit sjuka inte känner till att de kunde anmäla frånvaron till Försäkringskassan. Av dem som kände till möjligheten var det många som inte såg någon anledning till att anmäla sin sjukdom.¹¹⁸

Under 2021 fick 1 700 personer behålla sina studiemedel vid vård av barn. Av dem som vårdade barn hade 940 personer en godkänd frånvaroperiod som var minst en vecka lång och därmed räknades bort från den studerandes maximala antal studiemedelsveckor. Andelen kvinnor med en godkänd frånvaroperiod var 85 procent och andelen män 15 procent. Det var vanligast med en godkänd frånvaroperiod i

¹¹⁸ CSN (2018a), CSN (2021a) och CSN (2021c)

åldersgruppen 30–44 år. De som vårdade barn fick sammanlagt 1 900 veckor borträknade vilket motsvarar i genomsnitt två veckor per person.

Elva personer fick behålla studiemedlen vid vård av närstående¹¹⁹ och åtta av dem hade en godkänd frånvaroperiod och fick minst en vecka borträknad sina studiemedelsveckor. De som vårdade närstående fick i genomsnitt fyra veckor med studiemedel tillbaka.

Få fick räkna bort veckor på grund av inställda kurser under pandemin

Prövningen av rätten att få behålla sina studiemedel på grund av inställda kurser till följd av covid-19-pandemin sker manuellt och med viss eftersläpning. Därför redovisar vi statistik för 2020 och inte för 2021.

Under 2020 fick 550 personer behålla sina studiemedel och fick minst en vecka borträknad från det maximala antalet studieveckor på grund av inställda kurser till följd av covid-19-pandemin.¹²⁰ Det motsvarar 0,1 procent av alla studiemedelstagare. Fördelningen mellan kvinnor och män var nästan helt jämn.

De som fick behålla sina studiemedel på grund av inställda kurser till följd av covid-19-pandemin fick 2 900 veckor borträknade, vilket motsvarar i genomsnitt fem veckor per person.

Något fler fick skuldavskrivning på grund av sjukdom

Prövningen av skuldavskrivning vid sjukdom sker alltid med en viss eftersläpning. Den här rapporten redovisar därför uppgifter om skuldavskrivning för kalenderåret 2020 eftersom uppgifterna för 2021 ännu inte är fullständiga.

¹¹⁹ Färre än tre personer fick behålla studiemedlen på grund av barns bortgång.

¹²⁰ Borträkningen av veckor på grund av inställda kurser till följd av pandemin baseras på att den studerande anmälde detta till CSN. Antagligen anmälde inte alla som avstått från studier på grund av covid-19-pandemin det till CSN, eftersom de visste att de ändå skulle få behålla sina studiemedel. Det kan därför finnas en viss osäkerhet i statistiken när det gäller hur många som verkligen fick behålla studiemedel trots att de inte studerade.

Tabell 5.14 Skuldavskrivning på grund av sjukdom¹

Fördelade efter kön, antal personer, antal dagar och miljoner kronor

	Antal personer	Genomsnittligt antal dagar	Totalt avskrivet belopp, mnkr
2018			
Kvinnor	2 354	55	33,2
Män	755	56	11,0
Totalt	3 109	55	44,2
2019			
Kvinnor	2 381	55	34,4
Män	805	55	11,8
Totalt	3 186	55	46,2
2020			
Kvinnor	2 375	56	35,5
Män	869	52	12,5
Totalt	3 244	55	48,9

¹ Hela tabellen är uppdaterad på grund av retroaktiva avskrivningar som omfattar studieperioder för åren 2016–2020. Totalt handlar det om avskrivningar på cirka 80 miljoner kronor för hela tidsperioden. Normalt sker avskrivningar för sjukdom under studier i nära anslutning till studieperioden.

Antalet studerande som fick en minskning av sin studieskuld för att de varit helt oförmögna att studera ökade något under 2020 jämfört med 2019. Sammanlagt avskrevs 49 miljoner kronor under 2020, vilket motsvarar ett genomsnittligt avskrivet belopp på 15 100 kronor per person. Det är en ökning med 600 kronor per person jämfört med 2019.

Jämfört med tidigare redovisad statistik från 2018 och 2019 är det stora ökning av både antalet personer som fick skuldavskrivning på grund av sjukdom och det avskrivna beloppet. Det beror på att CSN i efterhand har skrivit av cirka 80 miljoner kronor under 2021 som avser studieperioder mellan 2016 och 2020.

Det genomsnittliga antalet sjukdagar per person för de som fick skuldavskrivning på grund av sjukdom var 55 dagar 2020, vilket är lika många dagar som 2019. Det innebär att de som fick skuldavskrivning på grund av sjukdom var sjukskrivna i genomsnitt 85 dagar när karenstiden räknas in.

Kvinnor hade fler sjukdagar per person än män under 2020. Kvinnor är också överrepresenterade bland dem som får skuldavskrivning på grund av sjukdom. Av dem som fick skuldavskrivning på grund av sjukdom under 2020 var 76 procent kvinnor, medan andelen kvinnliga studerande som tog lån var 57 procent.

Under 2020 var det avskrivna beloppet på eftergymnasial nivå i genomsnitt 16 500 kronor, på gymnasienivå 10 400 kronor och på grundskolenivå 7 700 kronor per studerande. Skillnaden mellan utbildningsnivåerna beror delvis på att många studerande på grundskole- och gymnasienivå lånar mindre och följaktligen får skuldavskrivning med ett lägre belopp. Att studerande på grundskole- och gymnasienivå lånar mindre beror i sin tur på att de i högre utsträckning har studiemedel med det högre bidraget.

Äldre låntagare får oftare skulden minskad än yngre låntagare. Av dem som fick skuldavskrivning 2020 var 43 procent 30 år eller äldre, men bara 26 procent av alla studerande med lån tillhör den åldersgruppen. Detta kan tyda på att äldre låntagare oftare är sjuka, har längre sjukdomsperioder eller att de har mer kunskap om regelverket än yngre studerande. Det kan också finnas skillnader i benägenheten att anmäla sjukdom i de olika åldersgrupperna. Äldre kan ha större kunskaper om sjuk-anmälan i arbetslivet, vilket kan få genomslag på benägenheten att anmäla sjukdom till Försäkringskassan även bland studerande.

Få fick skuldavskrivning av andra skäl än sjukdom

Under 2020 hade 90 personer frånvaro på grund av tillfällig vård av barn eller närstående under så lång tid att de fick sin studieskuld minskad. Sammanlagt fick låntagarna lånet avskrivet med 603 500 kronor, och av dessa avsåg merparten vård av barn. Det genomsnittliga avskrivna beloppet var 6 600 kronor per person.

Under 2020 var det möjligt för studiemedelstagare med lån att få skuldavskrivning när kurser ställts in till följd av covid-19-pandemin. Totalt fick 460 personer skuldavskrivning av detta skäl med 5,8 miljoner kronor. Det genomsnittligt avskrivna beloppet var 12 400 kronor.

5.9. Återkrav av studiemedel

Studiemedel kan i vissa fall betalas ut felaktigt till en studerande, till exempel om den studerande avbryter sina studier, minskar sin studieomfattning eller har högre inkomst än hen meddelat till CSN. Eftersom studiemedel betalas ut i förskott, innebär detta att beslut om återkrav är relativt vanliga inom studiemedelssystemet.

Innan CSN kan fatta beslut om återkrav prövas om den studerande har lämnat oriktiga uppgifter eller inte fullgjort sin uppgifts- och anmälningsskyldighet. CSN ska inte fatta beslut om återkrav om den studerande tagit emot pengar i god tro, det vill säga om hen inte har förstått att pengar betalats ut felaktigt. CSN prövar emellertid inte om pengar har tagits emot i god tro om den studerande har en inkomst som överstiger den inkomst hen har meddelat CSN.¹²¹

Den som får beslut om återkrav ska betala omedelbart. På återkrav av studiemedel utgår ränta från den dag pengarna betalades ut. Belopp som redovisas i det här avsnittet inkluderar emellertid inte påförd ränta. I vissa fall får ett beslut om studiemedel ändras så att felaktigt utbetalda belopp dras av från kommande utbetalningar. Personer som får sådan avräkning eller de avräknade beloppen ingår inte i det här avsnittet.¹²²

Alla personer som fick beslut om återkrav under 2021 studerade inte under det året. Det beror till stor del på att CSN inkomstkontroll sker två år efter studieåret när det finns ett beslut om slutgiltig skatt. I och med detta är uppgifterna i det här avsnittet inte helt jämförbara med uppgifterna i andra avsnitt.

¹²¹ Se avsnitt 5.8.1 för mer information om CSN:s efterkontroll av inkomster och fribeloppsgränsen.

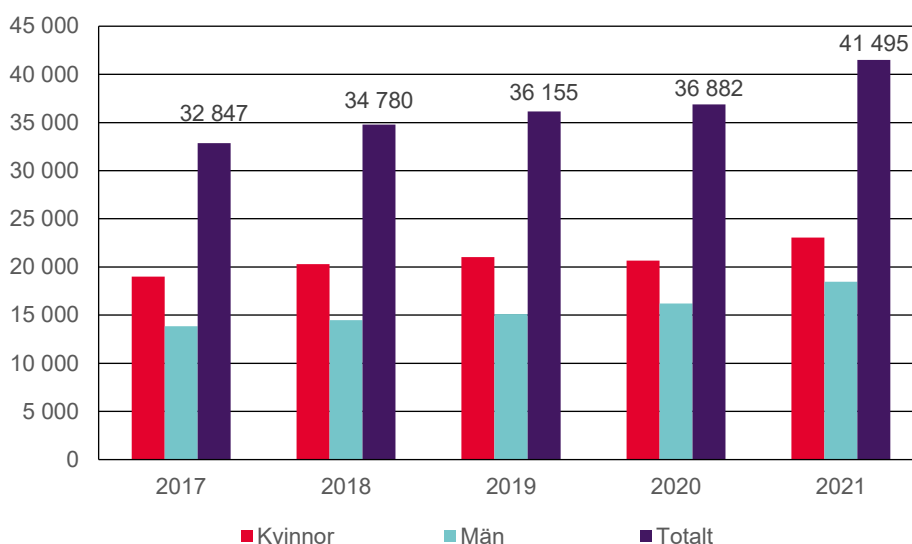
¹²² Se CSN:s årsredovisning för uppgifter som inkluderar personer som får avräkning och de avräknade beloppen.

5.9.1. Fler får återkrav av studiemedel

Under 2021 fick 41 500 personer återkrav av studiemedel. Det är en ökning med 4 600 personer eller 13 procent, jämfört med föregående år. Fler kvinnor än män får återkrav och av dem som fick återkrav 2021 var 56 procent kvinnor och 44 procent män. Det betyder inte att kvinnor är överrepresenterade bland dem som får återkrav av studiemedel utan reflekterar snarare könsfördelningen bland studiemedelstagare i stort.

Under 2021 återkrävdes totalt 611 miljoner kronor inom studiemedelssystemet. Jämfört med beloppet som återkrävdes under föregående år är det en ökning med 92 miljoner kronor eller 18 procent. Det genomsnittliga återkravsbeloppet ökade med 650 kronor (5 procent) till 14 700 kronor. De kvinnor och män som fick återkrav hade ett genomsnittligt återkravsbelopp på 13 400 respektive 16 500 kronor. Den här skillnaden kan delvis förklaras av att kvinnor har lägre lånebenägenhet än män. Kvinnor får därmed lägre belopp utbetalda och som följd även lägre belopp återkrävda.

Diagram 5.23 Antal personer som fick återkrav av studiemedel 2017–2021¹
Fördelade efter kön

¹ Uppgifterna har tagit fram på ett annat sätt än i föregående publikationer. Dem är därför inte helt jämförbara med tidigare uppgifter.

Den vanligaste orsaken till återkrav är att inkomster över fribeloppsgränsen upptäcks i samband med CSN:s efterkontroll av inkomster.¹²³ Under 2021 fick 14 800 personer återkrav av detta skäl. Det är en ökning med 1 000 personer eller 7 procent, jämfört med föregående år. Inkomster över fribeloppsgränsen är även orsaken som ger högst återkravsbelopp och under 2021 var det genomsnittliga beloppet 21 400 kronor.

Det är även vanligt att få återkrav på grund av att den studerande inte anmäler studieavbrott eller minskad studieomfattning. Under 2021 ökade antalet personer som fick återkrav på grund av studieavbrott med 29 procent till 12 100 personer. Antalet personer som fick återkrav på grund av minskad studieomfattning ökade samtidigt

¹²³ Under 2021 kontrollerades inkomster från 2019.

med 17 procent till 11 500 personer. Det är stora ökningar som följer på stora ökningar under föregående år. Detta beror troligen på covid-19-pandemin och de reformer som infördes med anledning av pandemin. En del av dem som blev arbetslösa under pandemin kan exempelvis ha påbörjat studier med studiemedel för att senare avbryta studierna då de kunde återgå till arbete.

Under pandemin prövades inte de studerandes inkomster.¹²⁴ I och med detta har antalet personer som får återkrav på grund av ändrade inkomster minskat kraftigt. Under 2021 fick 140 personer återkrav av detta skäl. Det kan jämföras med 3 900 personer under 2019.

Tabell 5.15 **Antal personer som fick återkrav och genomsnittligt återkravsbelopp¹ 2021**

Fördelade efter orsak till återkrav, belopp i kronor

	Antal personer	Genomsnittligt återkrävt belopp
Efterkontrollerad inkomst ²	14 811	21 379
Studieavbrott ³	12 129	10 427
Minskad studieomfattning	11 456	10 572
Övrigt	3 640	12 366
Inkomständring ⁴	138	14 921
Totalt ⁵	41 495	14 732

¹ Uppgifterna har tagit fram på ett annat sätt än i föregående publikationer. Dem är därför inte helt jämförbara med tidigare uppgifter.

² Under 2021 kontrollerades inkomster från 2019. Uppgifterna inkluderar 651 personer som fick återkrav av tilläggsån då inkomsterna visat sig vara för låga för att ge rätt till tilläggsån.

³ Uppgifterna inkluderar 323 personer som fick återkrav efter ett studieavbrott orsakat av sjukdom.

⁴ Uppgifterna inkluderar personer som fick återkrav som avser tidigare år och personer som ansökte om studiemedel före inkomstkontrollen tillfälligt slopades.

⁵ Nettoräknat antal.

Under 2021 fick 810 utlandsstuderande återkrav av studiemedel. Det motsvarar 2 procent av samtliga personer som fick återkrav av studiemedel. Då det är vanligt med merkostnadsån vid utlandsstudier blir återkraven höga. De som fick återkrav 2021 hade ett genomsnittligt återkravsbelopp på 48 800 kronor. Studerande i Sverige hade samtidigt ett genomsnittligt återkravsbelopp på 14 000 kronor.

5.10. Utvecklingen för indikatorerna inom studiemedelsområdet

5.10.1. Indikatorer för rekryterande effekt

Studiestödet ska bland annat bidra till ett högt deltagande i utbildning. För att se hur studiestödet har utvecklats i förhållande till målen för studiestödet redogörs nedan för de indikatorer inom studiemedelsområdet som kan användas för att mäta studiestödets rekryterande effekt.

¹²⁴ Inkomstprövningen slopades tillfälligt under 2020, 2021 och första halvåret 2022.

Andel vuxna studerande på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå med studiemedel

För att mäta studiestödets rekryterande effekt hos vuxna som har studiemedel används bland annat indikatorerna andelen vuxna studerande på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå med studiemedel, av det totala antalet studerande på dessa nivåer, även fördelat efter kön. CSN har ännu inte tillgång till de uppgifter som behövs för att kunna bedöma utvecklingen för indikatorn för 2021. Uppgifter över studiestödsnyttjandet fördelade efter bland annat kön, skolform och utbildningsnivå för 2021 redovisas senast den 20 augusti 2022.¹²⁵

Under 2020 ökade andelen studerande med studiemedel inom de större skolformerna. Både andelen kvinnor och män med studiemedel ökade, med enda undantaget att andelen kvinnor med studiemedel vid yrkeshögskola låg kvar på samma nivå som 2019. Att andelen studerande med studiemedel har ökat kan till stor del förklaras av covid-19-pandemin, och det finns därför en osäkerhet i hur stor del av ökningen som beror på studiestödets rekryterande effekt. Andelen studerande som använder studiemedel är dock högre på eftergymnasiala skolformer än på grundläggande och gymnasiala.

Andel studerande utomlands med studiemedel på gymnasial och eftergymnasial nivå

Studiestödet ska bland annat bidra till ett högt deltagande i utbildning. Som indikator för att mäta den rekryterande effekten av studier utomlands används andelen studerande utomlands med studiemedel på gymnasial- och eftergymnasial nivå av samtliga studerande med studiemedel på dessa nivåer, även fördelat efter kön.

Av samtliga som studerade med studiemedel på gymnasienivå under 2021 var det, precis som föregående år, 1 procent som studerade utomlands. Det gäller för både kvinnor och män.

Av samtliga som studerade med studiemedel på eftergymnasial nivå under 2021 var det 5 procent som studerade utomlands, vilket är oförändrat jämfört med 2020. Precis som föregående år var det 5 procent av både kvinnorna och männen på eftergymnasial nivå som studerade utomlands.

Det är svårt att göra en bedömning av studiemedlets rekryterande effekt till utlandsstudier under 2021, eftersom covid-19-pandemin gjorde utlandsstudier mindre attraktiva och möjliga att genomföra för många. Andelen studerande utomlands har inte förändrats jämfört med 2020. Med hänsyn till pandemins fortsatta påverkan är CSN:s bedömning att studiestödet bidrar till att personer kan studera utomlands, men att utvecklingen av den rekryterande effekten är svårbedömd.

Lånebenägenhet på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå

En indikator som används för att mäta den rekryterande effekten av studiestödet är att se hur stor andel av de studerande som tar studielån, så kallad lånebenägenhet, på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå, även fördelat efter kön.

På grundläggande nivå var lånebenägenheten 40,0 procent under 2021, vilket är en minskning med 0,5 procentenhet jämfört med 2020. Bland kvinnorna på den nivån var lånebenägenheten 33,9 procent, vilket är en ökning med 1,8 procentenhet sedan

¹²⁵ Kommande publikation med diarienummer ADM/2021:643.

föregående år. Bland männen minskade istället andelen studerande med lån på grundskolenivå med 3,2 procentenheter till 51,3 procent.

Vid studier på gymnasienivå var det 56,3 procent av de studerande som tog lån, vilket är en ökning med 0,7 procentenheter jämfört med föregående år. Bland kvinnorna ökade andelen med lån med 0,9 procentenhet till 51,9 procent, medan andelen bland männen ökade med 0,8 procentenhet till 62,3 procent.

På eftergymnasial nivå var det 80,2 procent av de studerande som tog lån under 2021, vilket innebär en ökning med 0,6 procentenhet jämfört med 2020. Bland kvinnorna ökade andelen med lån med 0,4 procentenhet till 79,0 procent. Andelen män som tog lån på eftergymnasial nivå ökade med 1,2 procentenheter till 82,1 procent.

Ytterligare en indikator som används för att mäta den rekryterande effekten är andelen studerande med tilläggsloan av det totala antalet studerande med studiemedel på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå.

Av samtliga studiemedelstagare hade 13 procent tilläggsloan. På grundläggande nivå var andelen studerande med studiemedel som tog tilläggsloan 4 procent under 2021, vilket innebär en ökning med 2 procentenheter jämfört med 2020. Andelen studerande på gymnasienivå som tog tilläggsloan var 10 procent, vilket är en ökning med 2 procentenheter från föregående år. På eftergymnasial nivå var det 15 procent av de studerande som hade tilläggsloan, vilket är en ökning med 3 procentenheter sedan 2020.

En sammantagen bedömning är att betydelsen av studielånet, och därmed även studiestödets rekryterande effekt, har ökat något under 2021 jämfört med 2020. Pandemin och dess påverkan på arbetsmarknadsläget gör dock att det finns en viss osäkerhet i bedömningen. Att andelen som valde att ta tilläggsloan ökade på samtliga utbildningsnivåer under 2021 kan också tyda på att studiestödets rekryterande effekt har ökat. Den med anledning av pandemin tillfälligt höjda nivån på tilläggslånet kan i sin tur ha bidragit till den ökade andelen studerande med tilläggsloan.

Studiemedlens köpkraft

Den studerandes ekonomi under studietiden kan vara avgörande för om en person rekryteras till studier. Ett studiestödssystem som uppfattas som omfattande och rättvist kan ha en rekryterande effekt för individerna. Effekten beror dels på behovet av stöd, dels på om stödet är tillräckligt för att möjliggöra studier.

Den indikator om studieekonomi som används för att mäta den rekryterande effekten är studiemedlens allmänna köpkraft i en jämförelse med konsumentprisindex. Detta är dock inte ett helt representativt mått för den kostnadsutveckling som studerande har, eftersom studerande kan ha delvis andra utgifter än vad som speglas av KPI. Under 2021 var studiemedlens köpkraft marginellt lägre än under föregående år. Trots detta låg studiemedlens köpkraft på en hög nivå, och studiemedlens rekryterande effekt bedöms därför som fortsatt hög.

5.10.2. Indikatorer för utjämnande effekt

Ett av målen för studiestödet är att det ska ha en utjämnande effekt, det vill säga, att det ska vara utformat på ett sådant sätt att det specifikt riktar sig till att rekrytera särskilda grupper till studier. Nedan redogörs för de indikatorer inom studiemedelsområdet som kan användas för att mäta studiestödets utjämnande effekt.

Andel som får studiemedlens högre bidrag

Det högre bidraget riktar sig till vissa studerandegrupper som anses ha ett stort utbildningsbehov. Bidraget ska fungera selektivt rekryterande och ska därmed vara utjämnande.

Indikatorn utgörs av andelen studerande med den högre bidragsnivån av det totala antalet studerande med studiemedel på grundläggande- och gymnasial nivå. Andelen med högre bidrag förväntas ha en utjämnande effekt på så sätt att det ska möjliggöra studier för personer ur olika samhällsgrupper, som kan ha en annan livssituation än ungdomsstuderande.

På grundskolenivå fick 58 procent av de studerande med studiemedel den högre bidragsnivån under 2021, vilket är en ökning med omkring 3 procentenheter jämfört med 2020. Av samtliga studerande kvinnor med studiemedel på grundskolenivå fick 59 procent det högre bidraget under 2021, vilket är en ökning med 1 procentenhet jämfört med 2020. Motsvarande siffra för männen var 57 procent, en ökning med 5 procentenheter jämfört med föregående år.

På gymnasienivå fick drygt 31 procent av de studerande med studiemedel det högre bidraget, vilket innebär en ökning med knappt 1 procentenhet jämfört med 2020. Av samtliga studerande kvinnor och män med studiemedel på gymnasienivå fick 33 respektive 30 procent det högre bidraget under 2021. För både kvinnor och män ökade andelen med det högre bidraget med omkring 1 procentenhet jämfört med föregående år.

Både antalet och andelen som fick det högre bidraget ökade under 2021. CSN:s bedömning är därför att det högre bidraget fortsättningsvis fungerar utjämnande och att den utjämnande effekten har förstärkts något jämfört med 2020.

Andel som får tilläggsbidrag

Tilläggsbidraget förväntas ha en utjämnande effekt på så sätt att det ska underlätta för föräldrar att studera och hjälpa barn i ekonomiskt utsatta familjer. Det kan därför anses ha en utjämnande, det vill säga selektivt rekryterande, effekt på målgruppen. Indikatorn är andelen studerande med tilläggsbidrag på grundläggande, gymnasial och eftergymnasial nivå av det totala antalet studerande med studiemedel på dessa nivåer. Detta används till att mäta den utjämnande effekten.

Under 2021 hade 21 procent av samtliga studiemedelstagare tilläggsbidrag. Av samtliga studerande på grundskolenivå hade 50 procent tilläggsbidrag, vilket är en ökning med 2 procentenheter jämfört med 2020. Andelen studerande med tilläggsbidrag på gymnasial nivå var 29 procent, vilket också innebär en ökning med 2 procentenheter. På eftergymnasial nivå var andelen 17 procent, vilket motsvarar en ökning med 1 procentenhet.

CSN:s bedömning är att den utjämnande effekten av tilläggsbidraget har ökat något jämfört med 2020.

6. Studiestartsstöd

Studiestartsstödet syftar till att öka rekryteringen till studier bland personer med kort utbildning och stort utbildningsbehov. Detta för att stärka deras möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Stödet lämnas till personer i åldern 25–56 år¹²⁶ och får inte lämnas till den som har fått studiestöd de senaste tre åren.

Den sökande ska vara arbetssökande och under en ramtid om tolv månader ha varit arbetslös under sammanlagt minst sex månader innan studier med studiestartsstöd.¹²⁷ På grund av covid-19-pandemin gjordes ett tillfälligt undantag från ovanstående regler om arbetslöshet, för studier som påbörjas mellan den 1 juli 2020 till och med 2021. Undantaget innebär att en person som varit arbetslös under kortare tid än sex månader under det senaste året anses uppfylla arbetslöshetsvillkoret.

Studiestartsstöd kan vid studier på heltid ges i högst 50 veckor och består enbart av bidrag. Den som studerade på heltid med studiestartsstöd under 2021 fick 2 261 kronor per vecka och studerande med barn kunde även få tilläggsbidrag.

Stödet ska vara ett redskap som kommuner kan använda inom ramen för sitt befintliga uppdrag: att verka för att vuxna deltar i utbildning. Det är dock frivilligt för en kommun att ansluta sig till studiestartsstödet. Studiestartsstöd lämnas i mån av tillgängliga medel. Varje kommun som anmält intresse för att använda sig av stödet får en årlig resursram för studiestartsstödet. De medel som betalas ut till varje kommun fastställs utifrån kommunens andel av alla arbetslösa i åldern 25–56 år som saknar treårig gymnasieutbildning.

Varje kommun beslutar själv vem som uppfyller villkoren för stödet. CSN fattar sedan beslut om övriga förutsättningar och betalar ut stödet.

6.1. De studerande

Under 2021 fick 7 900 personer studiestartsstöd utbetalt. Det är en ökning med 2 000 personer, eller 34 procent, jämfört med 2020. Ökningen kan delvis bero på att de förändrade reglerna rörande arbetslöshetsvillkoret som infördes i juli 2020 fortsatte att gälla under hela 2021. En annan förklaring till ökningen kan vara covid-19-pandemin. Pandemin medförde en vikande konjunktur och högre arbetslöshet¹²⁸, vilket

¹²⁶ Från och med den 1 januari 2022 höjdes åldersgränserna för rätt till studiestartsstöd. Studerande kan beviljas stödet till och med det år de fyller 60 år. Se propositionen 2020/2021:122 *Bättre studiestöd bögare upp i åldrarna*.

¹²⁷ Mellan 1 juli 2017 och 28 februari 2019 gällde att den sökande skulle ha varit arbetslös på heltid och anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen i sex sammanhängande månader i anslutning till studiestart.

¹²⁸ Arbetsförmedlingen (2020).

bidrog till att fler än vanligt började studera. Totalt betalades det ut 390 miljoner kronor i studiestartsstöd under 2021 och 30 miljoner kronor i tilläggsbidrag till de studerande.

Antalet kvinnor ökade med 36 procent och antalet män ökade med 31 procent. Av de studerande med studiestartsstöd var 69 procent kvinnor.

Det är vanligt att studier inte bedrivs på heltid, eller att man studerar på heltid under kortare perioder under året. Därför har vi även beräknat antalet helårsekvivalenter. Helårsekvivalenterna beräknas utifrån det utbetalda beloppet med studiestartsstöd och visar hur många personer beloppet skulle motsvara om alla studerade på heltid i 40 veckor per år. Helårsekvivalenten för 2021 är 4 311 heltidsstuderande, vilket är en ökning med 1 281 heltidsstuderande eller 42 procent jämfört med 2020.

Tabell 6.2 **Antal studerande med studiestartsstöd 2017–2021**
Fördelade efter kön

	Kvinnor		Män		Totalt Antal	Helårsekvivalenter ² Antal
	Antal	Andel	Antal	Andel		
2017 ¹	458	57	346	43	804	-
2018	2 858	58	2 054	42	4 912	2 764
2019	3 771	60	2 496	40	6 267	3 447
2020	4 006	68	1 850	32	5 856	3 030
2021	5 445	69	2 428	31	7 873	4 311

¹ Andra kalenderhalvåret 2017.

² Helårsekvivalenterna är uträknade utifrån det utbetalda beloppet för studiestartsstöd och visar hur många personer det utbetalda beloppet skulle motsvara om alla studerade på heltid i 40 veckor. Det finns inga uppgifter för 2017, eftersom studiestartsstödet då endast fanns under andra kalenderhalvåret.

Ökningen av andelen kvinnor, med främst en stor ökning under 2020, kan tyda på en förändring av vilka som rekryteras till studier med studiestartsstöd. I början av satsningen rekryterade kommunerna många studerande bland dem som avslutade etableringsprogrammet.¹²⁹ Sedan 2016 har antalet asylsökande, som i högre utsträckning är män, minskat.¹³⁰

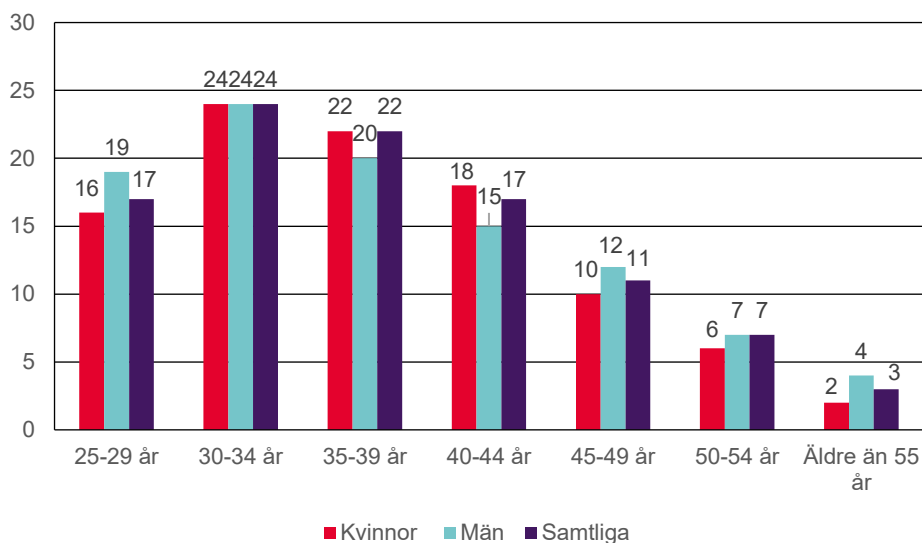
Trots att antalet asylsökande minskat utgjorde utländska medborgare fortfarande en majoritet av de studerande under 2021. Andelen studerande med utländskt medborgarskap vid ansökanstillfället var 63 procent, vilket är en minskning med 8 procentenheter sedan 2020. De fem vanligaste medborgarskapsländerna bland studerande med studiestartsstöd under 2021 var Sverige, Syrien, Eritrea, Afghanistan och Somalia.¹³¹

¹²⁹ CSN (2019)

¹³⁰ Migrationsverket, Tabell *Beviljade uppehållstillstånd efter grund 2000-2020*.

¹³¹ 281 personer saknar medborgarskap vid ansökanstillfället, vilket oftast beror på att deras medborgarskap är under utredning hos Skatteverket.

Diagram 6.1 Studerande med studiestartsstöd 2021
Fördelade efter kön och ålder, andelar i procent

Åldersfördelningen bland kvinnor och män har jämnats ut de senaste åren. Tidigare var kvinnorna ofta äldre än männen. Under 2021 var det 37 procent bland båda könen som var 40 år eller äldre. Det var dock fortfarande en något högre andel som var yngre än 30 år bland männen än bland kvinnorna.

Vanligare att kvinnor får tilläggsbidrag för barn

Många av dem som studerar med studiestartsstöd har barn och kan därmed få tilläggsbidrag. Av samtliga studerande med studiestartsstöd var det 5 300 personer som även fick tilläggsbidrag under 2021. Det motsvarar 67 procent av de studerande, vilket är en ökning med 1 procentenhet från 2020. Det kan jämföras med att 21 procent av samtliga studerande med studiemedel fick tilläggsbidrag. Kvinnor är överrepresenterade bland dem som får tilläggsbidrag. Andelen kvinnor bland dem som fick tilläggsbidrag var 81 procent.

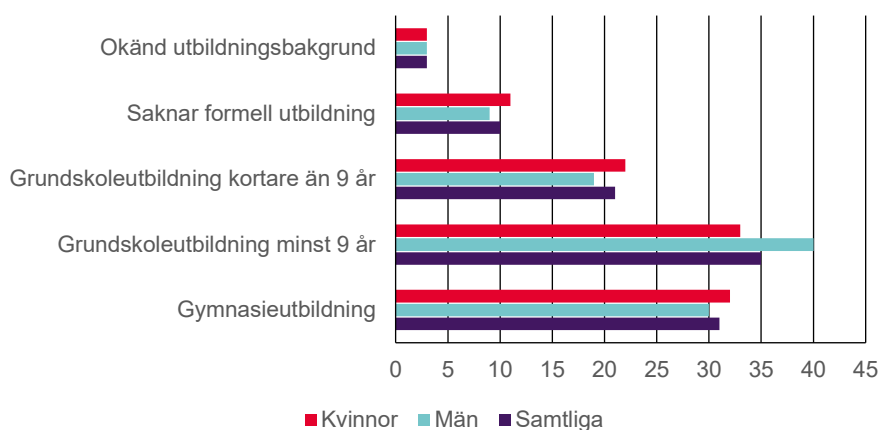
Få skillnader i utbildningsbakgrund mellan kvinnor och män

När den studerande skickar in sin ansökan om studiestartsstöd till CSN lämnar kommunen även in en uppgift om den sökandes utbildningsbakgrund.¹³²

De flesta studerande med studiestartsstöd har kort tidigare utbildning eller saknar utbildning helt. Under 2021 hade 66 procent av de studerande högst nioårig grundskola eller saknade en formell utbildning. Skillnaden i utbildningsbakgrund mellan kvinnor och män är relativt små.

¹³² Denna uppgift används inte i prövningen för studiestartsstöd.

Diagram 6.2 Studerande med studiestartsstöd 2021
Fördelade efter utbildningsbakgrund och kön, andelar i procent

6.2. Studierna

Under 2021 studerade 89 procent av de studerande med studiestartsstöd på komvux, medan 11 procent gick på folkhögskola.

Tabell 6.3 Antal studerande med studiestartsstöd 2021
Fördelade efter studienivå¹, omfattning² och kön

Kön	Grundskolenivå		Gymnasienivå	
	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid
Kvinnor	656	2 493	789	3 104
Män	201	824	351	1 639
Totalt	857	3 317	1 140	5 883

¹ En studerande kan läsa både på grundskole- och gymnasienivå under året och förekommer då i båda kategorierna.

² En studerande kan läsa både heltid och deltid under året och förekommer då i båda kategorierna.

Många som studerar med studiestartsstöd läser kurser parallellt på grundskole- och gymnasienivå. Under 2021 studerade 48 procent av de studerande med studiestartsstöd på grundskolenivå och 68 procent studerade på gymnasienivå.¹³³ Antalet studerande på gymnasienivå har ökat med 37 procent sedan 2020, medan antalet studerande på grundskolenivå har ökat med 24 procent.

Vanligt att studera till ett yrke inom vård och omsorg

I samband med ansökan om studiestartsstöd anger kommunen om den studerandes utbildning är en yrkesutbildning. CSN får även in uppgifter om vilket yrkesområde studierna bedrivs inom, samt om utbildningen kan anses vara en bristyrkesutbildning.

Den vanligaste inriktningen bland de som studerar vid yrkesutbildningar är vård och omsorg, där 34 procent av de studerande finns. En annan populär inriktning är barn och fritid, som en fjärdedel studerar inom.

¹³³ En studerande kan studera både på grundskole- och gymnasienivå under året, andelarna överstiger därför 100 procent tillsammans.

Andelen som studerar en yrkesutbildning med studiestartsstöd har ökat sedan stödets införande. Under 2021 studerade 55 procent på en yrkesutbildning, jämfört med 50 procent 2018. Det är vanligare bland männen att studera på en yrkesutbildning, men andelen kvinnor ökar. Under 2021 var det 53 procent av kvinnorna och 59 procent av männen som studerade på en yrkesinriktad utbildning. Det motsvarar en ökning med 2 procentenheter bland kvinnorna, medan andelen män är densamma jämfört med föregående år.

6.3. Studiemedel efter studierna med studiestartsstöd

Många av dem som fick studiestartsstöd under 2021 studerar fortfarande med stödet, men ungefär en tredjedel har gått vidare till studier med studiemedel. Av dem som studerade med studiestartsstöd under 2017–2020 har drygt hälften av de studerande varje år gått vidare till studier med studiemedel. Att en person väljer att fortsätta sina studier med studiemedel kan bero på att veckorna med studiestartsstöd har tagit slut eller på att personen valt att studera något som inte omfattas av rätten till studiestartsstöd, till exempel på eftergymnasial nivå.

Tabell 6.4 Antal och andel studerande som haft studiemedel efter studierna¹ med studiestartsstöd
Fördelade efter året med studiestartsstöd¹

	Antal studerande	Haft studiemedel efter ²	
	Antal	Antal	Andel
2017	804	474	59
2018	4 912	3 049	62
2019	6 267	4 099	65
2020	5 856	3 014	51
2021	7 839	2 370	30

¹ En person kan ha haft studiestartsstöd under flera år och förekommer då i flera kategorier.

² "Haft studiemedel efter" innebär halvåret efter studierna till och med andra halvåret 2021.

Det är mer vanligt att kvinnor studerar vidare efter studierna med studiestartsstöd. Av dem som fått studiemedel utbetalt efter studierna med studiestartsstöd är 67 procent kvinnor. Majoriteten, 81 procent, studerar vidare med studiemedel på gymnasienivå medan 46 procent studerar vidare på grundskolenivå och 12 procent på eftergymnasial nivå.¹³⁴

6.4. Återkrav

Studiestartsstöd kan i vissa fall betalas ut felaktigt till en studerande, till exempel om den studerande avbryter sina studier, minskar sin studieomfattning eller har högre inkomst än hen meddelat till CSN. Eftersom studiestartsstöd betalas ut i förskott, innebär en ändring ofta att den studerande redan har fått studiestartsstöd även för

¹³⁴ En person kan studera på mer än en nivå. Andelarna överstiger därför 100 tillsammans.

tiden efter ändringen. CSN kräver då tillbaka det stöd som betalats ut felaktigt. På återkrav av studiestartsstöd utgår ränta från den dag pengarna betalats ut.

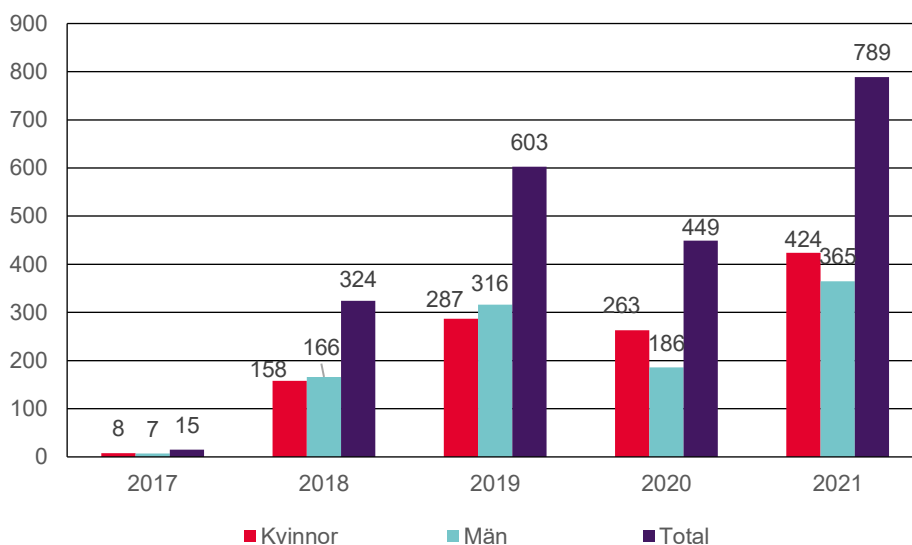
CSN fattar i regel beslut om återkrav per kalenderhalvår. Den som får ett återkrav ska betala det omedelbart, men den studerande kan få en betalningsplan om det finns skäl för detta. På återkrav av studiestartsstöd utgår ränta från den dag pengarna betalas ut. Belopp som redovisas i det här avsnittet inkluderar emellertid inte påförd ränta. I vissa fall får ett beslut om studiestartsstöd ändras så att felaktigt utbetalda belopp dras av från kommande utbetalningar. Redovisningen i det här avsnittet omfattar inte sådana avräkningar.

Uppgifterna i det här avsnittet har tagits fram på ett annat sätt än i förgående publikationer. De är därför inte helt jämförbara med tidigare uppgifter.

6.4.1. Stor ökning av återkrav bland studerande med studiestartsstöd

Under 2021 var det 789 personer som fick minst ett beslut om återkrav av studiestartsstöd, jämfört med 449 personer under 2020. Det motsvarar en ökning med 76 procent, vilket kan jämföras med att antalet studerande med studiestartsstöd ökade med 34 procent.

Diagram 6.3 Antal personer som fick återkrav av studiestartsstöd 2017¹–2021
Fördelade efter kön

¹ Gäller andra kalenderhalvåret 2017.

Totalt återkrävdes drygt 8 miljoner kronor inom studiestartsstödet, varav den största delen kom från återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst¹³⁵, följt av återkrav på grund av avbrott.

Det genomsnittligt återkrävda beloppet per person, exklusive ränta, var 10 492 kronor under 2021. Det är en ökning med drygt 500 kronor jämfört med 2020. Män fick

¹³⁵ Efterkontroll av inkomster sker två år efter inkomståret. Under 2021 avsåg återkraven inkomståret 2019.

återkrav med ett högre genomsnittligt belopp än kvinnor. Det genomsnittliga beloppet för män som fick ett återkrav var 12 523 kronor, medan beloppet för kvinnor var 8 744 kronor. Att män har ett högre genomsnittligt återkrävt belopp än kvinnor beror främst på att män oftare får återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst. Ett sådant återkrav brukar oftast bestå av ett högre belopp.

Under 2021 var studieavbrott och ändrad studieomfattning till en lägre studietakt de vanligaste orsakerna till återkrav bland studerande med studiestartsstöd.

Tabell 6.5 Antal personer med studiestartsstöd som fick återkrav och genomsnittligt återkravsbelopp 2021¹
Fördelade efter de vanligaste orsakerna till återkrav

	Antal personer	Genomsnittligt återkrävt belopp
Studieavbrott ²	317	8 008
Minskad studieomfattning	241	7 110
Efterkontrollerad inkomst ³	126	25 278
Övrigt	82	5 892
Inkomständring	24	13 902
Totalt⁴	789	10 492

¹ En studerande kan få återkrav av flera skäl under året och förekommer då i mer än en kategori.

² Uppgiften inkluderar tre personer som fick återkrav för studieavbrott p.g.a. sjukdom.

³ Avser studie- och inkomståret 2019.

⁴ Nettoräknat antal.

Under 2021 mer än dubblerades antalet personer som fick återkrav på grund av studieavbrott jämfört med under 2020, från 148 personer till 317 personer. Ökningen beror till stor del på att antalet studerande med studiestartsstöd ökade mellan 2020 och 2021. Efter att inkomstgränsen för rätt till studiemedel tillfälligt avskaffades för studerande med studiestartsstöd under 2020 har antalet personer som fick återkrav på grund av inkomständring ökat under 2021. Under 2020 var det endast två personer som fick återkrav på grund av inkomständring.¹³⁶

Män är klart överrepresenterade bland dem som fick återkrav av studiestartsstöd. Under 2021 fick 15 procent av männen ett återkrav, medan endast 8 procent av kvinnorna fick ett återkrav. Andelen män som fick ett återkrav har ökat med 5 procentenheter från föregående år och andelen kvinnor har ökat med 1 procentenhet. Att män var överrepresenterade bland dem som får återkrav beror främst på att det var vanligare att män avbröt sina studier.

6.5. Kommuner och medelstildelning

Under 2021 var 286 av Sveriges 290 kommuner anslutna till studiestartsstödet. Av anslaget på 542 miljoner kronor var det totalt 420 miljoner kronor som betalades ut, vilket utgjorde 77 procent av medlen för 2021. Det är en ökning med 24 procentenheter jämfört med 2020, då 53 procent av anslaget betalades ut. Av de kommuner

¹³⁶ Återkraven avser studier för tidigare år.

som var anslutna under 2021 var det 280 kommuner som helt eller delvis utnyttjade sina tilldelade medel.

Tabell 6.1 Avsatta, utbetalda och använda budgetmedel för studiestartsstöd 2017–2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Avsatt belopp, mnkr	460	909	440	552	542
Utbetalt belopp, mnkr	23	251	325	294	420
Använd andel, procent	5	28	74	53	77

Räknat i kronor använde Stockholms kommun mest pengar av det totala anslaget under 2021, med 43 miljoner kronor. Därefter följde Malmö med 24 miljoner kronor och Göteborg med 22 miljoner kronor. Dessa kommuner hade också flest antal studerande med studiestartsstöd.

Den genomsnittliga medelsanvändningen för de kommuner som deltog i satsningen var 72 procent av kommunens anslag, men det skiljer sig mycket åt mellan olika kommuner. Små kommuner har oftare högre medelsanvändning än större kommuner.

En kommun som bedömer att de inte kommer att kunna använda hela sitt tilldelade anslag ska meddela detta till CSN. Kommuner som tror att de kommer att kunna rekrytera fler studerande än anslaget medger, ska också meddela detta till CSN. Senast den 31 maj varje år genomför CSN en omfördelning av medel mellan kommunerna. Omfördelningen sker utifrån de kommuner som meddelat att de kan avstå från delar av sitt anslag och de kommuner som meddelat att de behöver mer pengar.

Under 2021 var det 70 kommuner som blev tilldelade mer pengar i omfördelningen och 12 kommuner som avstod en del av sitt anslag. Det kan jämföras med att 53 kommuner blev tilldelade mer pengar i omfördelningen under 2020 och att 11 kommuner avstod. Totalt tilldelades drygt 9 miljoner kronor under 2021, vilket är en ökning med nästan 7 miljoner kronor jämfört med 2020.

6.6. Utveckling av indikatorn för studiestartsstöd

Den indikator som används för att mäta studiestartsstödet utjämnande effekt är antal vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå med studiestartsstöd, även fördelat efter kön.

Under 2021 studerade 7 900 personer med studiestartsstöd, varav 69 procent var kvinnor och 31 procent var män. Antalet studerande ökade med 2 000 personer, 34 procent, jämfört med föregående år. Den kvinnliga övervikten bland de studerande har ökat med 9 procentenheter jämfört med 2019 och med 12 procentenheter sedan stödets införande 2017.

Det var 4 200 personer, varav 3 200 kvinnor och 1 000 män, som studerade med studiestartsstöd på grundskolenivå. På gymnasienivå studerade 5 900 personer, varav 3 900 kvinnor och 2 000 män. Antalet studerande på grundskolenivå ökade med 1 200 personer och antalet på gymnasienivå ökade med 2 000 personer jämfört med 2020.

CSN:s sammantagna bedömning är att studiestartsstödet bidrar till att utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen. Därmed bidrar studiestartsstödet till ökad social rättvisa. Eftersom både antalet kvinnor och antalet män som studerade med studiestartsstöd blivit fler under 2021 bedömer CSN att den utjämnande effekten har ökat.

7. Studiestöd för utländska medborgare

7.1. Utländska medborgares rätt till studiestöd

När en utländsk medborgare ansöker om svenskt studiestöd prövar CSN först om personen uppfyller villkoren för att få rätt till svenskt studiestöd. Utländska medborgare kan antingen beviljas rätt till svenskt studiestöd utifrån nationella bestämmelser eller utifrån EU-rätten. Vilka villkor som måste uppfyllas beror bland annat på vilket slags studiestöd personen ansöker om och på studierna om ska ske utomlands eller i Sverige.

Studiehjälp och studiemedel för utlandsstudier kan som huvudregel endast lämnas till svenska medborgare. Utländska medborgare kan dock jämföras med svenska medborgare i de fall de uppfyller något villkor enligt EU-rätten. Utländska medborgare har då rätt till studiestöd för utlandsstudier på samma villkor som en svensk medborgare. Utländska medborgare som uppfyller nationella bestämmelser kan också ha rätt till studiehjälp för utlandsstudier om studierna är förlagda i Norden. De kan också ha rätt till studiemedel för utlandsstudier om studierna utomlands är en del av ett utbytesprogram.

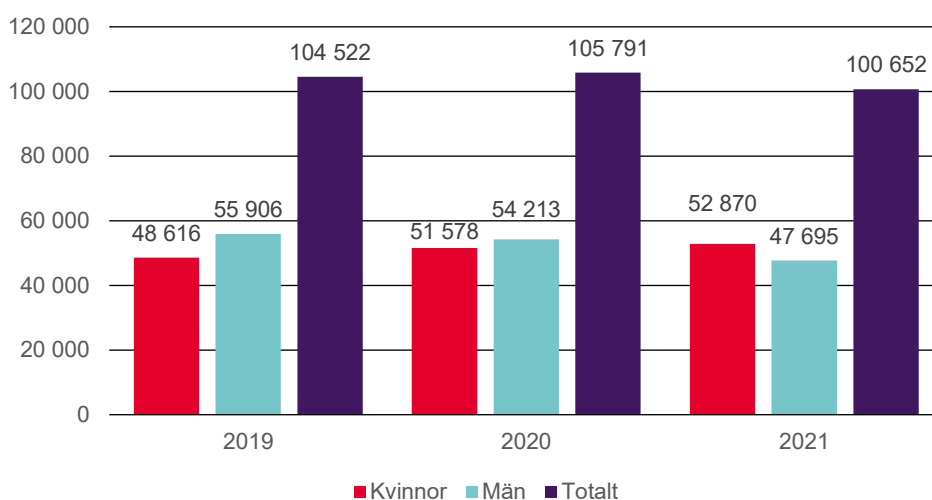
7.2. Utländska medborgare med svenskt studiestöd

I detta avsnitt redovisas statistik över antalet utländska medborgare som har studerat med svenskt studiestöd. De studerande var utländska medborgare när de ansökte om studiestödet men kan senare ha blivit svenska medborgare.

7.2.1. Färre utländska medborgare med svenskt studiestöd

Under 2021 fick 100 700 utländska medborgare svenskt studiestöd från CSN, vilket motsvarade 10 procent av samtliga som fick studiestöd. Det innebär att andelen utländska medborgare minskat med 1 procentenhet jämfört med året dessförinnan.

Diagram 7.1 Antal utländska medborgare som beviljats svenskt studiestöd 2019-2021
Fördelade efter kön^{1, 2}

¹ En studerande kan få flera studiestöd under ett år. Det medför att antalet studerande i diagram över studiehjälp, studiemedel och studiestartsstöd blir högre än antalet som redovisas här.

² Uppgift om kön saknas för 85 personer för 2019 och 2020 samt 87 personer under 2021. Dessa ingår inte i diagrammet.

Antalet utländska medborgare med studiestöd har blivit färre. Det är dock endast antalet män som minskar. Jämfört med 2020 minskade antalet män med 14 procent medan antalet kvinnor ökade med 2 procent. Den enskilt viktigaste förklaringen till att antalet män med studiestöd minskar är att antalet asylsökande i Sverige blivit färre. Under åren 2015 och 2016 kom ett stort antal asylsökande till Sverige och majoriteten av de som kom var män.¹³⁷ När invandringen därefter minskade förändrades könsfördelningen.

Förändringen innebär att de utländska kvinnorna med studiestöd numera är fler än männen. År 2021 var andelen kvinnor bland de utländska medborgarna som studerade med svenskt studiestöd 53 procent. Det innebär att andelen kvinnor ökat med 4 procentenheter sedan 2020. De vanligaste nationaliteterna för de utländska medborgare som fick studiestöd 2021 var Syrien (18 procent), följt av Afghanistan (17 procent) och Eritrea (8 procent).

7.2.2. Färre utländska medborgare fick studiehjälp

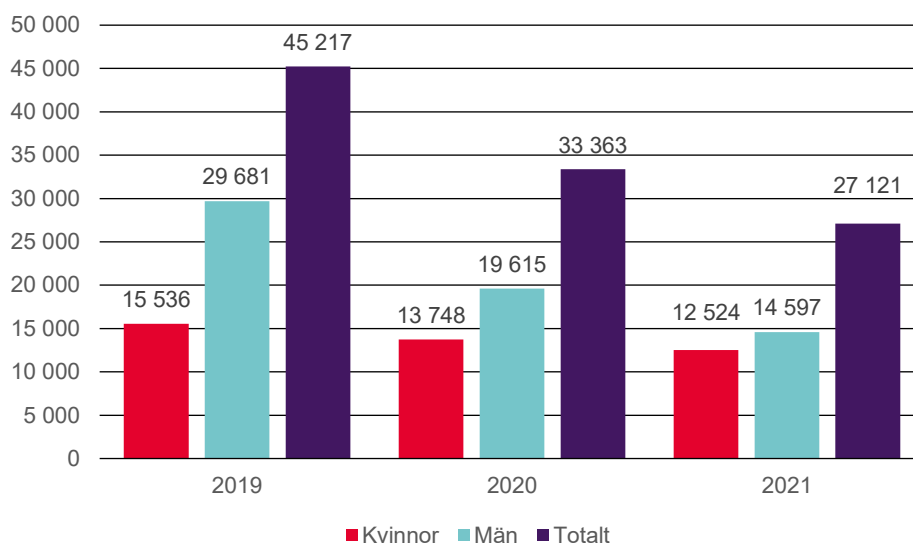
Under 2021 studerade 27 100 utländska medborgare med studiehjälp. Det var en minskning med 6 200 personer, motsvarande 19 procent, jämfört med 2020. Den enskilt viktigaste förklaringen till minskningen är gruppens åldersstruktur. Många har fyllt 20 år under året och uppfyller därmed inte längre åldersvillkoret för att få studiehjälp.

En majoritet av de utländska medborgare som studerade med studiehjälp var män. Under 2021 uppgick andelen män till 54 procent, vilket var en minskning med

¹³⁷ Migrationsverket, Tabell *Asylsökande till Sverige under 2000-2021*.

5 procentenheter jämfört med 2020. De vanligaste nationaliteterna för de utländska medborgare som studerade med studiehjälp 2021 var Syrien (16 procent), Afghanistan (12 procent) och Eritrea (8 procent).¹³⁸

Diagram 7.2 Antal utländska medborgare med studiehjälp 2019-2021
Fördelade efter kön

Under 2021 var det 7 800 utländska medborgare som fick extra tillägg. Av de utländska medborgare som studerade med extra tillägg var 59 procent män. Antalet utländska medborgare med extra tillägg minskade med 5 700 personer vilket motsvarar en minskning med 42 procent jämfört med 2020. Antalet kvinnor minskade med 1 100 personer och antalet män minskade med 4 600 personer. Det innebär att andelen män minskat med 9 procentenheter sedan 2020. Av samtliga utländska medborgare som studerade med studiehjälp under 2021 hade 29 procent extra tillägg, vilket var en minskning med 12 procentenheter jämfört med 2020.

Den höga andelen utländska medborgare med extra tillägg visar att många av dem lever i hushåll med mycket låga inkomster. Det kan sannolikt bero på att en stor del av de barn och ungdomar som kommer till Sverige som asylsökande är ensamkommande, där majoriteten av de ensamkommande barnen är pojkar.¹³⁹

¹³⁸ Uppgift om medborgarskap saknas för 702 personer. Att en utländsk medborgare saknar nationalitet beror vanligtvis på att personens nationalitet är under utredning.

¹³⁹ Migrationsverket, Tabell *Asylsökande till Sverige under 2000-2021*.

Tabell 7.1 **Antal utländska medborgare med extra tillägg, inackorderingstillägg och lärlingsersättning 2019-2021**
Fördelade efter kön

	Kvinnor	Män	Totalt
2019			
Extra tillägg	5 634	18 236	23 870
Inackorderingstillägg	107	108	215
Lärlingsersättning	365	1 146	1 511
2020			
Extra tillägg	4 324	9 209	13 533
Inackorderingstillägg	92	70	162
Lärlingsersättning	401	874	1 275
2021			
Extra tillägg	3 191	4 625	7 814
Inackorderingstillägg	113	66	179
Lärlingsersättning	415	638	1 053

Mindre än 1 procent av samtliga utländska medborgare med studiehjälp hade inackorderingstillägg under 2021.

Under 2021 fick 1 100 personer lärlingsersättning, vilket motsvarar en minskning med 17 procent jämfört med föregående år. Antalet kvinnor ökade med 3 procent och antalet män minskade med 27 procent.

Av de utländska medborgare som fick studiehjälp under 2021 var det 160 personer som studerade utomlands, vilket innebär att antalet var oförändrat jämfört med 2020. Utöver de studerande som får studiehjälp för utlandsstudier utbetalt direkt från CSN får ett antal studerande studiehjälp via Försäkringskassan, utifrån bestämmelserna i EU:s förordningar om samordning av familjeförmåner. Det är stödformerna studiebidrag och extra tillägg som faller inom ramen för detta regelverk. Uppgifter finns dock endast tillgängliga för de studerande där Sverige är så kallat primärt utbetalningsland. Det var 480 utländska medborgare som fick studiehjälp för studier utomlands via Försäkringskassan.

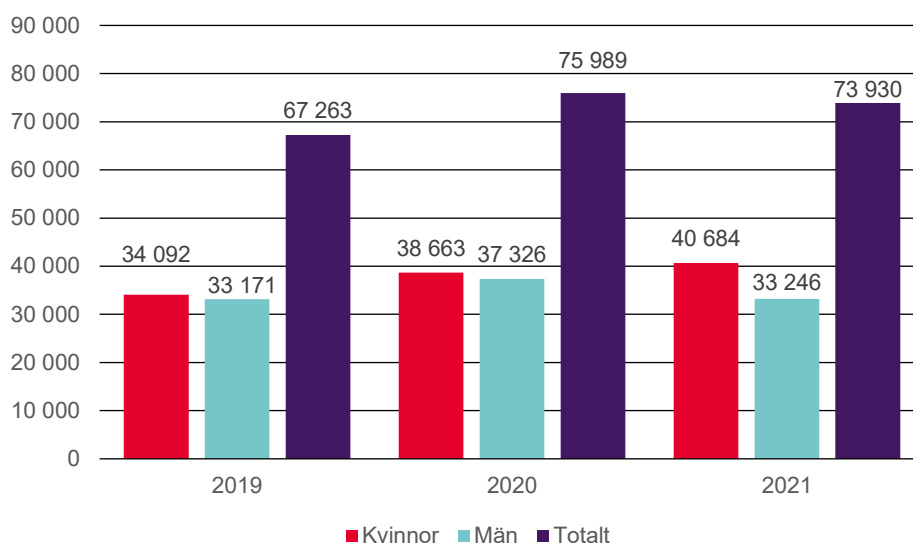
7.2.3. Färre utländska medborgare med studiemedel

Under 2021 studerade 73 900 utländska medborgare med studiemedel. Det är en minskning med 2 100 personer eller 3 procent jämfört med 2020. Antalet kvinnor ökade med 5 procent och antalet män minskade med 11 procent.

Den enskilt viktigaste förklaringen till att antalet utländska medborgare med studiemedel nu minskar är att antalet asylsökande har minskat de senaste åren. De vanligaste nationaliteterna bland de utländska medborgare som studerade med

studiemedel 2021 var Afghanistan (19 procent), Syrien (19 procent) och Eritrea (8 procent).

Diagram 7.3 Antal utländska medborgare med studiemedel 2019-2021
Fördelade efter kön¹

¹ Uppgift om kön saknas för färre än 3 personer under 2019. Dessa ingår inte i diagrammet.

Bland utländska medborgarna med studiemedel är det något fler kvinnor än män. Under 2021 uppgick andelen kvinnor till 55 procent, vilket är en ökning med 4 procentenheter jämfört med 2020.

Majoriteten av de utländska medborgarna med studiemedel, 58 procent, studerade på gymnasienivå. Studier på gymnasienivå var vanligast oavsett kön. Kvinnor med utländskt medborgarskap läste dock oftare på grundskolenivå och eftergymnasial nivå än män. Att läsa parallella studier på flera utbildningsnivåer var också vanligare bland kvinnor än bland män.

Tabell 7.2 Antal och andel utländska medborgare med studiemedel 2021.
Fördelade efter kön och utbildningsnivå, andelar i procent.¹

	Grundskolenivå	Gymnasienivå	Eftergymnasial-nivå	Totalt ²
Kvinnor				
Antal	13 565	21 864	12 331	40 684
Andel	33	54	30	
Män				
Antal	7 726	21 304	8 557	33 246
Andel	23	64	26	

¹ En studerande kan läsa på flera nivåer under ett kalenderår. Summan av andelarna blir därför större än 100 procent.

² Nettoräknat.

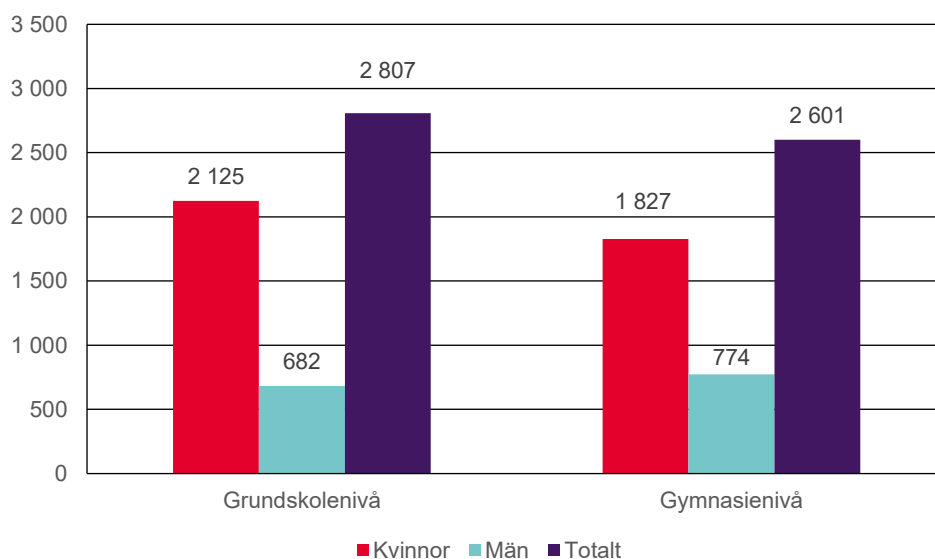
Av de utländska medborgarna med studiemedel var det 980 personer som fick studiemedel för studier utomlands 2021. Det var en ökning med 100 personer jämfört med

2020. Under 2021 var de vanligaste nationaliteterna bland utländska medborgare som studerade med studiemedel utomlands Polen (20 procent), Tyskland (8 procent) samt Storbritannien (6 procent).

7.2.4. Färre utländska medborgare med studiestartsstöd

Under 2021 var det 4 500 utländska medborgare som fick studiestartsstöd, vilket är en ökning med 630 personer eller 16 procent jämfört med 2020. Av de utländska medborgarna med studiestartsstöd studerade 62 procent på grundskolenivå.

Diagram 7.4 Antal utländska medborgare med studiestartsstöd 2021
Fördelat efter kön och utbildningsnivå¹

¹ En studerande kan läsa på flera nivåer under ett kalenderår.

Av de utländska medborgare som studerade med studiestartsstöd under 2021 var de flesta medborgare i Syrien (45 procent), Eritrea (12 procent) och Afghanistan (9 procent).

8. Återbetalning

Studiestödet ska bidra till ett högt deltagande i utbildning. Samtidigt slår målen för studiestödet fast att det ska ha en god effekt på samhällsekonomin över tid. För att målen ska uppnås är det alltså viktigt att den del av studiestödet som utgörs av lån återbetalas.

CSN:s återbetalningsverksamhet innefattar i huvudsak administration av tre olika lånetyper samt återkrav. Målet är att verksamheten ska säkerställa att lån återbetalas och att återkrav betalas. I detta kapitel behandlas återbetalning av lån och återkrav.

8.1. Återbetalningsregler

8.1.1. Tre lånetyper

CSN administrerar återbetalningen av tre typer av lån¹⁴⁰ för studier:

- studiemedel (lån tagna före den 1 januari 1989)
- studielån (lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001)
- annuitetslån (lån tagna efter den 30 juni 2001)

Lånetypen studiemedel, som lämnades före 1989, är utformad som ett annuitetsliknande lån. Detta lån betalar låntagaren normalt tillbaka innan 50 års ålder.

Lånetypen studielån, som lämnades mellan 1989 och 2001, har en inkomstbaserad återbetalning. Det innebär att låntagaren betalar tillbaka 4 procent av inkomsten enligt det senaste beslutet om slutlig skatt.

Lånetypen annuitetslån lämnas sedan 1 juli 2001 och lånet är konstruerat ungefär som ett vanligt annuitetslån. Skillnaden är att den årliga återbetalningen är något större i slutet än i början av återbetalningstiden. På lånet läggs ränta från den dag som CSN betalar ut lånet. Räntan för annuitetslånet var 0,05 procent under 2021.¹⁴¹ Återbetalningstiden är normalt 25 år. Om det återstår mindre än 25 år fram till dess att låntagaren fyller 60 år, eller om studieskulden är låg, blir återbetalningstiden kortare. Den årliga återbetalningen baseras på:

- skuldens storlek
- räntan för året
- antalet år som återbetalningen beräknas pågå

¹⁴⁰ CSN kommer att administrera fyra typer av lån för studier från och med den 1 januari 2022, då en ny typ av annuitetslån införs. Detta utifrån att åldersgränserna inom studiestödssystemet höjs och att vissa åldersgränser som rör återbetalningen höjs på motsvarande sätt. Se propositionen 2020/21:122 Bättre studiestöd högre upp i åldrarna. Eftersom det nya lånet betalas ut först under 2022 ingår det inte i redovisningarna i denna rapport.

¹⁴¹ Samma ränta gäller även för lånetypen studielån.

- ett uppräkningsstal

Uppräkningsstalet innebär att årsbeloppet årligen räknas upp med 2 procent vid oförändrad ränta.

Samtliga lånetyper kan sägas upp till omedelbar betalning i de fall där låntagaren inte betalar på sitt lån, trots påminnelser och krav. Uppsagda lån redovisas under den lånetyp som har sagts upp.¹⁴² Uppsagda lån ingår inte i uppgifter om årsbelopp, återbetalningsgrad eller nedsättning, eftersom låntagare med uppsagda lån inte debiteras något årsbelopp.

8.1.2. Trygghetsregler för nedsättning och avskrivning av lån

Inom samtliga tre lånetyper finns det särskilda trygghetsregler som gör det möjligt för låntagaren att få den årliga återbetalningen nedsatt till ett lägre belopp. Den som är återbetalningsskyldig för sitt lån kan få nedsättning av årsbeloppet om hen på nytt studerar med studiemedel, studiestartsstöd eller med utbildningsbidrag för doktorander.¹⁴³ Grundutbildning med värnplikt längre än 60 dagar, enligt lagen om totalförsvarspplikt, eller deltagande i en utbildning till reserv- eller yrkesofficer, ger också rätt till nedsättning.

Låntagare med låga inkomster har möjlighet att ansöka om och få nedsättning med hänsyn till sin inkomst. För låntagare med annuitetslån kan till exempel årsbeloppet sättas ned till 5 eller 7 procent av den beräknade inkomsten, beroende på låntagarens ålder.¹⁴⁴ Den som vid en beräkning av inkomsten på detta sätt får ett årsbelopp som understiger det tidigare årsbeloppet med 1 428 kronor¹⁴⁵ kan beviljas nedsättning med hänsyn till sin inkomst. En efterkontroll av inkomsten sker gentemot taxeringen för året.

Det är även möjligt att få betala ett lägre årsbelopp om det finns synnerliga skäl, exempelvis om låntagaren regelbundet får försörjningsstöd. CSN har från och med mars 2020 även ansett att det har funnits synnerliga skäl till nedsättning om låntagarens betalningsförmåga har påverkats av covid-19-pandemin. Årsbeloppet kan då sättas ned under den period som låntagarens ekonomi påverkas av pandemin.

I vissa fall kan en studieskuld skrivas av helt eller delvis. En avskrivning av annuitetslån kan ske vid 68 års ålder eller om låntagaren avlider. För de båda äldre lånetyperna sker avskrivningen vid 65 års ålder eller om låntagaren avlider. En studerande som har tagit lån för att läsa in behörighetsgivande ämnen på grundskole- eller gymnasienivå kan få dessa lån avskrivna med högst hälften om hen fortsätter sina studier

¹⁴² Uppsagda lån har inkluderats i siffrorna som redovisas sedan Studiestödet 2018, i tidigare publikationer redovisades uppsagda lån separat.

¹⁴³ Förordningen om utbildningsbidrag för doktorander upphörde att gälla 2017. De som har fått beslut om utbildningsbidrag för doktorander före 1 juli 2017 har dock även fortsättningsvis rätt till nedsättning till 30 juni 2022.

¹⁴⁴ Till och med det år låntagaren fyller 49 år kan årsbeloppet sättas ned till 5 procent av inkomsten. Från och med det år låntagaren fyller 50 år kan årsbeloppet sättas ned till 7 procent av inkomsten, i beräkningsunderlaget tas även hänsyn till del av eventuell förmögenhet.

¹⁴⁵ 3 procent av prisbasbeloppet för 2021.

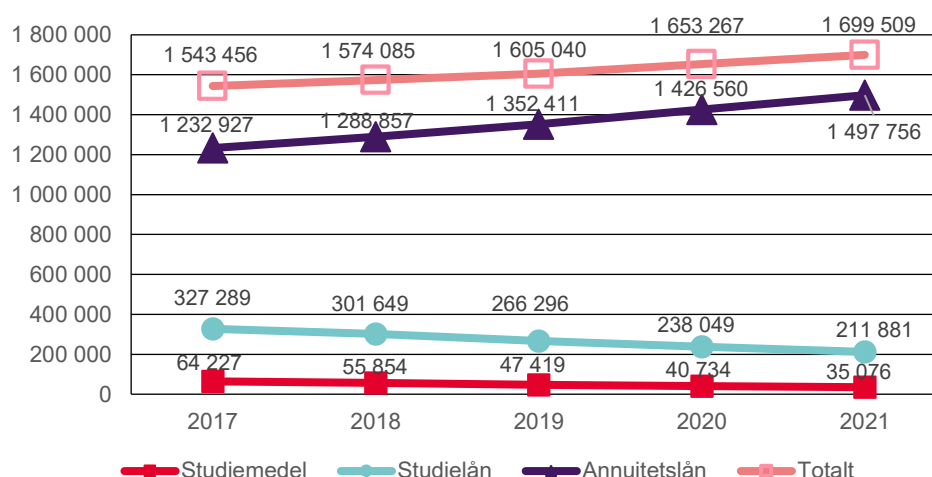
på högskolan.¹⁴⁶ En avskrivning kan även göras om det finns synnerliga skäl. Denna prövning är mycket restriktiv.

8.2. Låntagare och fordran

8.2.1. Antal låntagare och lån

Den 31 december 2021 fanns det 1 699 500 låntagare med en studieskuld, vilket är en rekordhög siffra. Antalet låntagare med en studieskuld ökade med 46 200 personer under 2021. De senaste årens ökning har varit förhållandevis stora, vilket beror på att de nya låntagarna har varit fler än de låntagare som har slutreglerat sina lån. Det totala antalet lån var 1 744 700 stycken.

Diagram 8.1 Antal personer med studieskuld, 2017–2021¹
Fördelat efter lånetyp och totalt²

¹ Den 31 december respektive år.

² Personer med flera lånetyper räknas bara en gång. Nettoräknat antal.

Antalet låntagare minskar naturligt nog för de båda äldre lånetyperna, medan de ökar för lånetypen annuitetslån. Antalet låntagare med annuitetslån ökade med 71 200 personer under 2021, trots att 38 600 låntagare slutreglerade sina annuitetslån under året.

Av alla låntagare var 58 procent kvinnor och 42 procent män. Andelen kvinnor var högst inom lånetypen studielån (61 procent kvinnor och 39 procent män). Andelen kvinnor var lägst inom lånetypen annuitetslån, där 58 procent av låntagarna var kvinnor och 42 procent var män.

Könsfördelningen bland låntagarna med annuitetslån har varit oförändrad de senaste åren. Inom lånetypen studielån har det successivt skett en svag minskning av andelen män de senaste tio åren. Det beror på att män med lånetypen studielån tidigare hade högre genomsnittliga årsbelopp än kvinnor. Fler män slutreglerade därmed sina studieskulder. Från och med 2020 har dock kvinnor högre årsbelopp än män, se vidare avsnitt 8.3.2. Andelen kvinnor inom den äldsta lånetypen studiemedel ökade

¹⁴⁶ Rätten till avskrivning av lån för behörighetsgivande studier upphörde den 1 januari 2018 men gäller fortfarande dem som har studerat på grundskole- eller gymnasienivå före 2018.

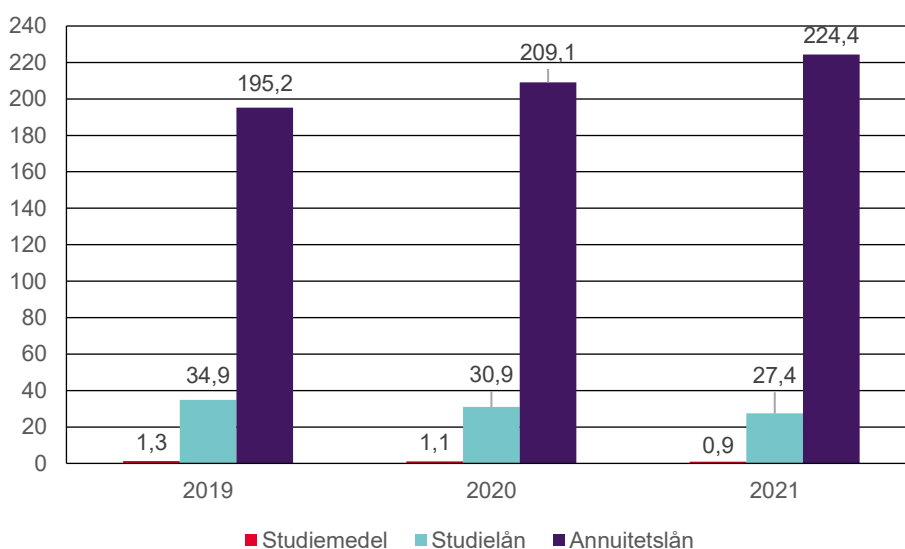
under många år, men sedan 2016 har andelen kvinnor inom denna lånetyp istället minskat något.

De flesta låntagare har bara en lånetyp. Antalet låntagare som bara har ett lån ökar i takt med antalet nya studiemedelstagare med annuitetslån, samtidigt som låntagare med flera lånetyper slutreglerar sina lån. Vid ingången av 2022 hade 97 procent av låntagarna endast en lånetyp, varav nio av tio hade lånetypen annuitetslån. Ungefär 44 000 personer hade två lånetyper, vilket är en minskning med 13 procent jämfört med januari 2021. Den vanligaste kombinationen var lånetyperna annuitetslån och studielån. Antalet låntagare med tre lånetyper uppgick till drygt 600 personer.

8.2.2. Fordran på lån

Den utestående fordran var 252,7 miljarder kronor¹⁴⁷ för de tre lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån den 31 december 2021, inklusive uppsagda lån och avgifter. Kvinnors andel av den totala fordran för lån är 59 procent.

Diagram 8.2 Utestående fordran av lån för studier, 2019–2021¹
Fördelat efter lånetyp, miljarder kronor

¹ Den 31 december respektive år.

Den totala fordran ökade med 11,5 miljarder kronor under 2021, vilket är en ökning med 5 procent från föregående år. Det är dock bara inom lånetypen annuitetslån som fordran ökar. Inom de två äldre lånetyperna minskar den, vilket beror på att det endast är annuitetslånet som fortfarande betalas ut.

Den främsta orsaken till att fordran ökar är att utbetalningarna av lån är större än inbetalningarna. Under 2021 betalade CSN ut 25,4 miljarder kronor i form av lån medan inbetalningarna av lån var 13,6 miljarder kronor.

¹⁴⁷ Den totala utestående lånefordran var 253,3 miljarder kronor. I detta belopp ingår lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån, uppsagda lån, studielån enligt studiehjälpsreglementet (beviljade 1964-1973) samt belopp som lyfts ut från ordinarie lån i samband med skuldsanering.

Jämfört med utgången av 2020 har den utestående fordran för avgifter inom lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån¹⁴⁸ ökat med 3 procent till drygt 1,9 miljarder kronor. Att fordran för avgifter ökar beror på att många av dem som debiteras påminnelseavgifter redan har betalningssvårigheter. Därför ligger påminnelseavgifterna, som uppgår till 450 kronor styck, ofta obetalda under en lång tid.

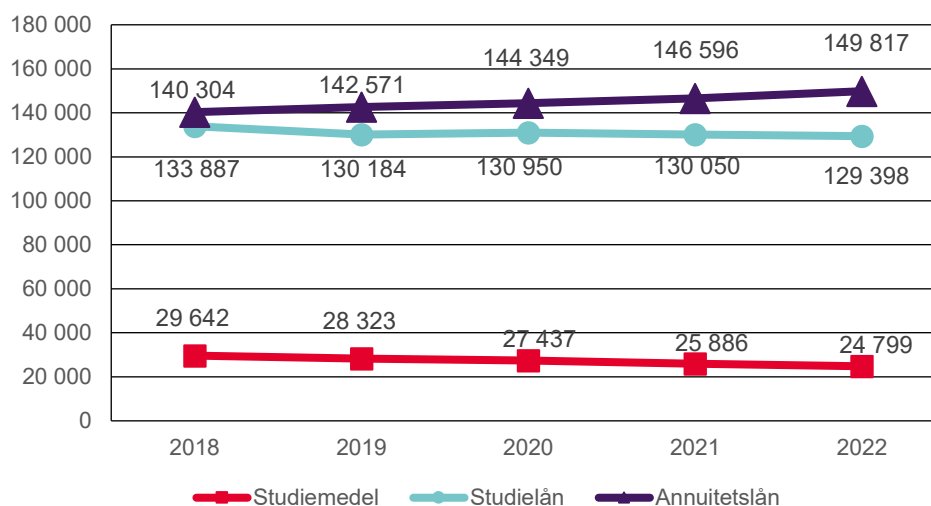
Låntagarnas ålder skiljer sig åt mellan de tre lånetyperna. Låntagarna med studiemedel är äldst, medan låntagarna med annuitetslån är yngst. Ålderskillnaderna innebär även att låntagarnas inkomster och utgifter varierar. Detta gör det svårt att jämföra lånetyperna, exempelvis när det gäller debiterade och inbetalda belopp, reserveringar för låneförluster och andelen låntagare som beviljas nedsättning.

8.2.3. Skuldsättning

Den 1 januari 2022 var den genomsnittliga skulden för alla låntagare 148 700 kronor, vilket är 2 800 kronor högre än året innan. Den genomsnittliga studieskulden varierar dock mellan lånetyperna.

Den främsta orsaken till skillnaderna i genomsnittliga skulder mellan lånetyperna är att låntagare med lånetyperna studiemedel och studielån är äldre än låntagare med annuitetslån. De allra flesta med de båda äldre lånetyperna har lämnat studierna bakom sig och betalar i stället av på sina studieskulder.

Diagram 8.3 Genomsnittlig ingående¹ studieskuld, 2018–2022
Fördelat efter lånetyp, belopp i kronor

¹ Den 1 januari respektive år.

Den genomsnittliga skulden för låntagare med annuitetslån ökade under 2021, och uppgick till 149 800 kronor vid ingången av 2022.¹⁴⁹ Den genomsnittliga skulden beror både på hur mycket de studerande lånar och på hur mycket de betalar på sina

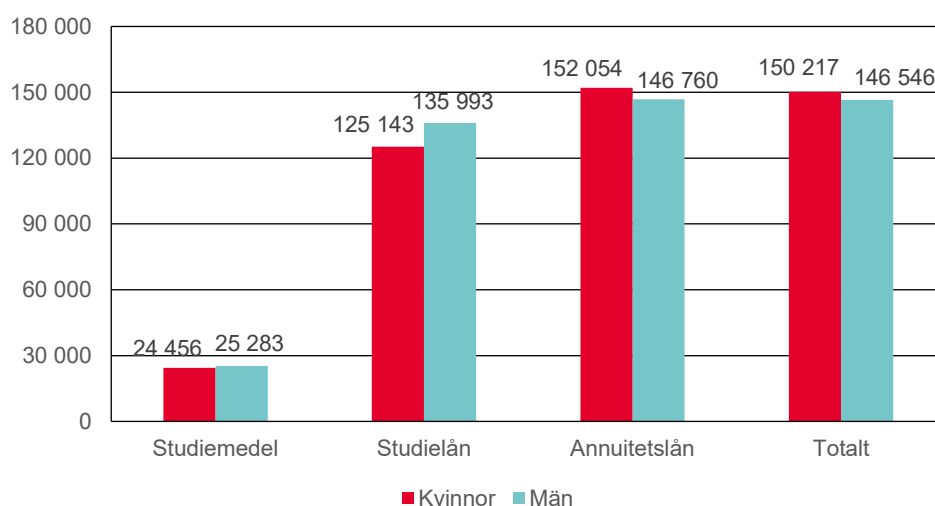
¹⁴⁸ Inklusivt uppsagda lån.

¹⁴⁹ Att den genomsnittliga skulden inom annuitetslån är något högre än den totala genomsnittliga skulden beror på att den senare även innefattar låntagare som har mer än en lånetyp, exempelvis annuitetslån och studielån.

lån. Lånedelen har höjts flera gånger de senaste åren inom lånetypen annuitetslån, vilket leder till ökad skuldsättning.

Genomsnittsskulden för lånetyperna studielån och studiemedel fortsatte minska under 2021, till 129 400 kronor för studielån respektive 24 800 kronor för studiemedel.

Diagram 8.4 Genomsnittlig skuld, 1 januari 2022
Fördelat efter kön, lånetyp och totalt¹, belopp i kronor

¹ Kategorin inkluderar även låntagare med mer än ett lån.

Kvinnor har högre genomsnittlig skuld inom annuitetslån än män. Det beror på att kvinnor i genomsnitt tar lån under något längre tid än män. Den 1 januari 2022 var den genomsnittliga skulden för kvinnor med lånetypen annuitetslån 152 000 kronor och för män 146 800 kronor. Det är en ökning jämfört med året innan för både kvinnor och män, men ökningen är något större bland kvinnor än bland män.

För att ge en tydligare bild av hur mycket de studerande med lånetypen annuitetslån lånar under studietiden redovisar vi i avsnitt 5.5.2 studieskulden vid återbetalningens början, bland annat fördelat på utbildningsnivå.

Inom lånetyperna studielån och studiemedel har män högre genomsnittlig skuld än kvinnor. Detta beror på att lånetyperna är på väg att fasas ut och på att många låntagare med lägre kvarvarande skulder slutreglerar sina lån. Allt eftersom låntagare slutreglerar sina skulder utgörs de kvarvarande låntagarna i allt högre utsträckning av låntagare som inte betalar enligt betalningsplan. Männen är överrepresenterade bland dessa. Under 2021 betalade kvinnor och män in ungefär lika stora genomsnittliga belopp, men för de äldre lånetyperna betalar kvinnor en betydligt större andel i förhållande till den skuld de har, jämfört med män.

8.3. Debitering och inbetalning

8.3.1. Återbetalningsskyldiga låntagare

En låntagare blir återbetalningsskyldig vid det årsskifte som inträffar tidigast sex månader efter den senaste perioden med studiestöd.

Den 1 januari 2021 var det 1 391 300 låntagare som var återbetalningsskyldiga, vilket är en ökning med 14 900 personer jämfört med 2020. Av de återbetalningsskyldiga låntagarna var 58 procent kvinnor och 42 procent män.

Totalt blev 79 500 personer återbetalningsskyldiga vid ingången av år 2021, vilket är en minskning med 2 000 personer jämfört med januari 2020. Av alla låntagare var 84 procent återbetalningsskyldiga under 2021.

Andelen återbetalningsskyldiga inom lånetypen annuitetslån har minskat med 1 procentenhet och låg på 82 procent under 2021. Minskningen är en följd av att det tillkom många nya studerande med studiemedel under året. Inom de två äldre lånetyperna studiemedel och studielån är alla låntagare återbetalningsskyldiga. Av alla återbetalningsskyldiga låntagare 2021 hade 2 500 personer enbart administrativa avgifter kvar att betala.

8.3.2. Årsbelopp

CSN debiterade låntagarna totalt 14,2 miljarder kronor i årsbelopp för betalningsåret 2021. Efter ändringar under året var årsbeloppen som slutligen debiterades vid utgången av 2021 totalt 12,5 miljarder kronor, det vill säga 1,7 miljarder kronor lägre än de ursprungliga årsbeloppen i januari. Det innebär att det debiterade beloppet minskade med 12 procent under året.

Den främsta orsaken till att ett årsbelopp ändras är nedsättning (se avsnitt 8.4), medan omprövning av årsbelopp, samordnad betalning och uppsägning av lån endast stod för 35 miljoner kronor av den minskade debiteringen under 2021.

Det genomsnittliga årsbeloppet är högst inom lånetypen studielån. Det beror på att årsbeloppet inom studielån utgör 4 procent av den senast taxerade inkomsten. Årsbeloppet återspeglar därmed inkomstnivån bland låntagare med den lånetypen och det är vanligast med ett årsbelopp i intervallet 15 000–19 999 kronor.

Hälften (52 procent) av alla återbetalningsskyldiga med lånetypen annuitetslån debiterades ett årsbelopp inom intervallet 7 000–7 999 kronor för år 2021. Det beror på att nya återbetalningsskyldiga låntagare vars återbetalningstid beräknas till mindre än 25 år debiteras ett årsbelopp som är 15 procent av prisbasbeloppet.¹⁵⁰ Detta motsvarade 7 140 kronor under 2021.

Bland återbetalningsskyldiga med lånetypen studiemedel var det vanligast med ett årsbelopp i intervallet 4 000–4 999 kronor.

Av de återbetalningsskyldiga låntagarna med lånetypen annuitetslån debiterades 6 procent ett årsbelopp på 15 000 kronor eller högre. Motsvarande andel var 42 procent bland låntagarna med lånetypen studielån och 2 procent bland låntagarna med lånetypen studiemedel.

¹⁵⁰ Prisbasbeloppet för 2021 var 47 600 kronor.

Tabell 8.1 **Genomsnittligt ursprungligt årsbelopp 2021**
Kronor, fördelat efter kön och lånetyp

	Kvinnor	Män	Totalt
Studiemedel	4 836	3 613	4 351
Studielån	13 452	13 099	13 315
Annuitetslån	9 460	9 287	9 387

Vid ingången av 2021 hade kvinnor ett högre genomsnittligt ursprungligt årsbelopp än män inom alla tre lånetyper. Under många år var skillnaderna i årsbelopp mellan kvinnor och män störst inom lånetypen studielån, men från och med 2018 är skillnaderna störst inom lånetypen studiemedel. Under 2021 hade kvinnor med lånetypen studiemedel 1 200 kronor högre ursprungligt årsbelopp än män.

För lånetypen studielån hade män högre genomsnittligt ursprungligt årsbelopp än kvinnor fram till och med 2019, men vid ingången av 2020 skedde ett trendbrott och kvinnor har nu något högre genomsnittligt årsbelopp än män även för den lånetypen. Detta beror främst på att inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män med denna lånetyp minskar i takt med att män med höga inkomster slutreglerar sina lån.

Skillnaderna mellan kvinnors och mäns årsbelopp är minst inom lånetypen annuitetslån. Återbetalningsskyldiga kvinnor med annuitetslån debiteras ett genomsnittligt årsbelopp som är cirka 170 kronor högre än männens. Det förklaras av att kvinnor har högre genomsnittliga skulder än män.

8.3.3. Inbetalningar

Under 2021 gjordes inbetalningar på 13,6 miljarder kronor¹⁵¹ för lånetyperna studiemedel, studielån, annuitetslån. Det är en ökning med 188 miljoner kronor jämfört med 2020. De förtida inbetalningarna ökade med 51 miljoner kronor under 2021.

I det inbetalda beloppet ingår kapital, ränta och avgifter (inklusive uppläggningsavgifter för annuitetslån). För annuitetslånet betalades det in 10,2 miljarder kronor under 2021. Motsvarande siffra för studielånet var 3,2 miljarder kronor. För lånetypen studiemedel betalades det in 142 miljoner kronor under 2021.

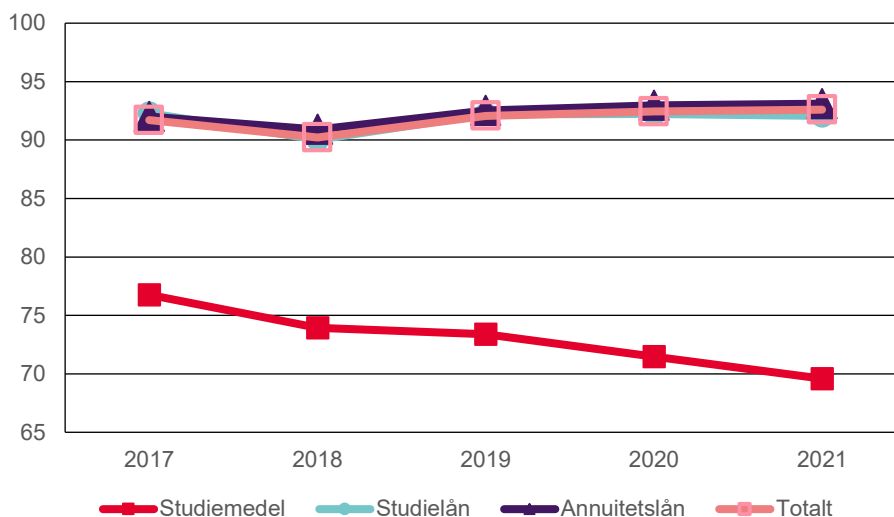
Över tid ökar det inbetalda beloppet för annuitetslånet medan det minskar för lånetyperna studielån och studiemedel. Det beror på att antalet återbetalningsskyldiga låntagare ökar för annuitetslånet. Inom lånetyperna studielån och studiemedel blir låntagarna färre i takt med att lånen slutregleras.

Av de debiterade årsbeloppen för 2021 betalade låntagarna under året in totalt 11,6 miljarder kronor exklusive avgifter.

Totalt betalade låntagarna in 92,6 procent av det debiterade årsbeloppet under 2021, vilket är en ökning med 0,2 procentenheter jämfört med 2020.

¹⁵¹ Här ingår inbetalningar av årsbelopp för 2021, inbetalningar av tidigare årsbelopp, förtida inbetalningar, avgifter och inbetalningar på uppsagda lån.

Diagram 8.5 Inbetalt¹ av debiterat årsbelopp 2017–2021
Andel i procent², fördelat efter betalningsår och lånetyp

¹ Autogirodragningen för december 2018 genomfördes först den 2 januari 2019, vilket gör att andelarna blir lägre för betalningsåret 2018 än om dessa inbetalningar skulle räknas in. Om inbetalningarna via autogiro den 2 januari 2019 räknas samman med inbetalningarna för betalningsåret 2018 blir andelen inbetalt av debiterat årsbelopp per lånetyp och totalt i stället följande: Studiemedel: 74,7, procent, studielån: 92,0 procent, annuitetslån 92,1 procent. Totalt: 91,7 procent (2018).

² Observera att skalan i diagrammet är bruten.

Under 2021 betalade låntagare med lånetypen annuitetslån in högst andel av det debiterade årsbeloppet med 93,1 procent, vilket var en liten ökning jämfört med 2020. Låntagare med lånetypen studielån betalade in 92,1 procent av årsbeloppet och låntagare med lånetypen studiemedel betalade in klart lägst andel, 69,6 procent. Andelen inbetalt minskade dessutom något jämfört med föregående år för låntagare med de äldre lånetyperna. Framförallt inom lånetypen studiemedel har många av de låntagare som har betalat tillbaka enligt sina ordinarie betalningsplaner redan slutreglerat sina skulder. Detta innebär att många av de kvarvarande låntagarna har någon form av betalningsproblem.

Tabell 8.2 Inbetalt¹ av debiterat årsbelopp 2021
Inbetalt under betalningsåret, fördelat på lånetyp och kön. Andel i procent.

	Kvinnor	Män	Totalt
Annuitetslån	94,1	91,8	93,1
Studielån	93,8	89,2	92,1
Studiemedel	79,2	48,9	69,6
Totalt	93,8	90,8	92,6

¹ Inbetalningarna har ställts i förhållande till det aktuella debiterade beloppet per den 31 december 2021.

Kvinnor betalar in en högre andel av det debiterade årsbeloppet inom alla tre lånetyperna. Betalningsgraden är högst bland kvinnor med lånetyperna studielån och

annuitetslån, medan män med den äldsta lånetypen studiemedel betalar in lägst andel av det debiterade årsbeloppet.

Inom lånetypen studiemedel skiljer det nära 30 procentenheter i betalningsgrad mellan kvinnor och män. Som tidigare nämnts har de som betalat enligt plan slutreglerat sina skulder och låntagarna som återstår utgörs i hög grad av personer som har eller har haft betalningsproblem. Män är överrepresenterade bland dessa.

Det är stora skillnader mellan i vilken utsträckning bosatta i Sverige och bosatta utomlands betalar det debiterade årsbeloppet. Under betalningsåret 2021 var betalningsgraden 94 procent bland låntagare som var bosatta i Sverige jämfört med 80 procent bland låntagare som var bosatta utomlands.

Andelen inbetalt av debiterat årsbelopp under 2021 har främst ökat bland låntagare bosatta utomlands. Sedan 2013 har betalningsgraden under betalningsåret ökat med hela 12 procentenheter för bosatta utomlands, medan betalningsgraden för bosatta i Sverige har ökat med 1 procentenhet under samma period.

Låntagare som CSN saknade adress till betalade in 3,6 procent av de debiterade årsbeloppen under 2021.

Tabell 8.3 Ackumulerade inbetalningar av debiterade årsbelopp 2018–2021
Andel i procent^{1,2}, fördelat på alla lånetyper, betalningsår och bosättning

		Betalningsår			
		2018	2019	2020	2021
Betalnings- året	Totalt oavsett bosättning	90,2	92,1	92,4	92,6
	- Bosatta i Sverige	92,2	94,0	94,3	94,4
	- Totalt bosatta utomlands och okänd bosättning ³	61,3	63,5	64,8	65,8
	- Bosatta utomlands	72,2	75,2	78,2	80,0
	- Okänd bosättning	3,6	3,8	3,5	3,6
Betalnings- året +1	Totalt oavsett bosättning	94,2	94,3	94,5	
	- Bosatta i Sverige	96,0	96,0	96,2	
	- Totalt bosatta utomlands och okänd bosättning ³	67,2	68,6	69,5	
	- Bosatta utomlands	78,6	80,9	83,4	
	- Okänd bosättning	6,4	5,9	6,2	
Betalnings- året +2	Totalt oavsett bosättning	95,0	95,2		
	- Bosatta i Sverige	96,7	96,7		
	- Totalt bosatta utomlands och okänd bosättning ³	70,2	71,3		
	- Bosatta utomlands	81,5	83,2		
	- Okänd bosättning	9,1	8,8		
Betalnings- året +3	Totalt oavsett bosättning	96,0			
	- Bosatta i Sverige	97,5			
	- Totalt bosatta utomlands och okänd bosättning ³	73,1			
	- Bosatta utomlands	84,4			
	- Okänd bosättning	11,8			

¹ Inbetalningarna har ställts i förhållande till det aktuellt debiterade beloppet per den 31 december respektive år. För det tredje året efter betalningsåret har inbetalningarna ställts i relation till det aktuellt debiterade beloppet per den 30 november samma år.

² Autogirodragningen för december 2018 genomfördes först den 2 januari 2019, vilket gör att andelarna blir lägre än om dessa inbetalningar skulle räknas in. Om inbetalningarna via autogiro den 2 januari 2019 räknas samman med inbetalningarna för betalningsåret 2018 blir andelen inbetalt av debiterat årsbelopp enligt följande: Totalt oavsett bosättning: 91,7 procent. Bosatta i Sverige: 93,7 procent. Totalt bosatta utomlands och okänd bosättning: 61,6 procent. Bosatta utomlands: 72,6 procent. Okänd bosättning: 3,6 procent. Andelsberäkningarna påverkas inte för betalningsåren 2018+1, +2 och +3 eftersom alla inbetalningar ackumuleras.

³ I denna uppgift ingår dels de som är bosatta utomlands, dels de som CSN saknar adress till och där större andelen antas vara bosatta utomlands.

Det görs relativt stora inbetalningar även efter betalningsåret. Under 2021 betalade låntagarna in totalt 693 miljoner kronor i årsbelopp och avgifter för tidigare år. Det beror på att årsbeloppet debiteras i tre år efter betalningsåret. Därefter återförs beloppet till låntagarens skuld, om det fortfarande är obetalt.

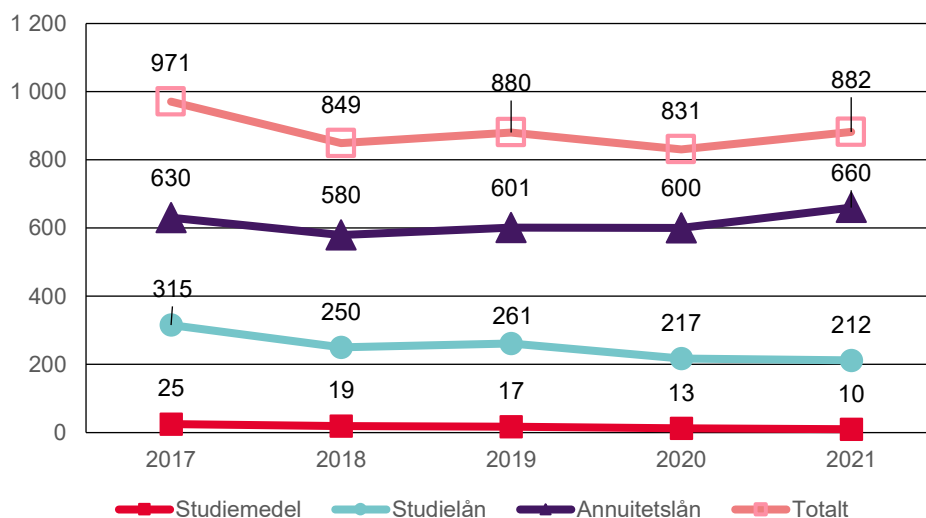
Bosatta i Sverige hade betalat in 92,2 procent av det debiterade beloppet under betalningsåret 2018 och 97,5 procent tre år efter betalningsåret, det vill säga 2021. Bosatta utomlands hade betalat in 84,4 procent av det debiterade beloppet tre år efter betalningsåret, jämfört med 72,2 procent under betalningsåret. Det innebär att bosatta utomlands betalar in en relativt stor andel av det debiterade beloppet efter betalningsåret.

Totalt, oavsett bosättning, hade alla låntagare betalat in 96,0 procent av det debiterade årsbeloppet tre år efter betalningsåret 2018.

Ökning av förtida inbetalningar

Under 2021 betalade låntagarna in 882 miljoner kronor i förtida inbetalningar, vilket är en ökning med 51 miljoner kronor. Under 2020 betalades 831 miljoner kronor in i förtid, vilket var den lägsta nivån av förtida inbetalningar sedan 2003.

Diagram 8.6 Förtida inbetalningar¹ 2017–2021
Miljoner kronor, fördelat efter lånetyp och totalt

¹ På grund av försenade autogirodragningar i december 2018 kom det in 65 000 kronor i förtida inbetalningar den 2 januari 2019 som borde ha bokförts under kalenderåret 2018.

De förtida inbetalningarna utgjorde 7 procent av de totala inbetalningarna¹⁵² under 2021. Det var en högre andel kvinnor än män som gjorde en förtida inbetalning.

Högst andel förtida inbetalningar gjordes av låntagare med den äldsta lånetypen studiemedel. Knappt hälften av de med lånetypen studiemedel som gjorde en förtida inbetalning under 2021 slutreglerade även sin skuld. De som slutreglerade sin skuld betalade totalt in 8,7 miljoner kronor i förtida inbetalningar, vilket motsvarar nästan 90 procent av de förtida inbetalningarna under året inom lånetypen.

¹⁵² Totala inbetalningar utan avgifter.

Inom lånetypen annuitetslån ökade summan av det förtida inbetalda beloppet relativt kraftigt jämfört med 2020. Samtidigt ökade antalet låntagare som gjorde en förtida inbetalning med 3 400 personer till 88 700 personer. Skillnaderna i antalsuppgifter mellan olika år bör dock tolkas försiktigt eftersom många förtida inbetalningar, särskilt när det gäller mindre belopp, beror på rättelser och misstag.

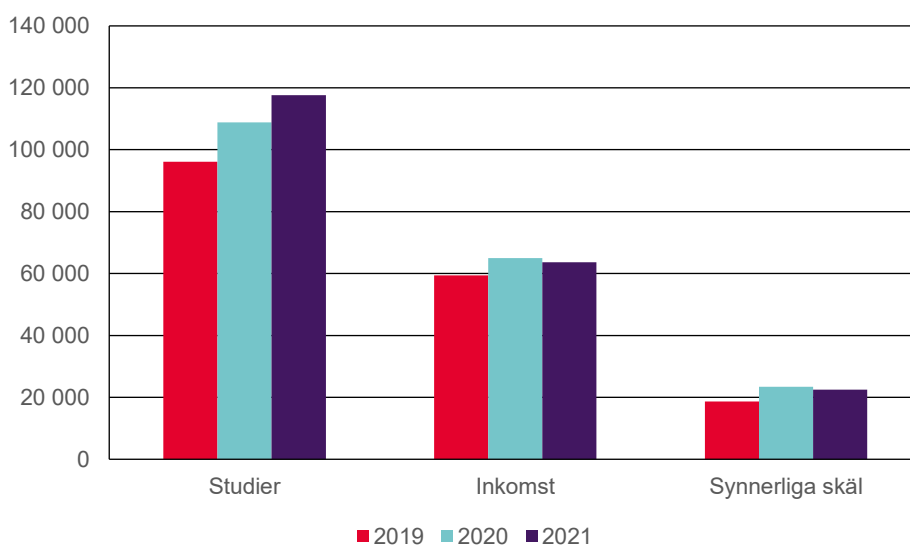
Under 2021 slutreglerade 11 700 personer sina annuitetslån genom en förtida inbetalning, vilket är en ökning med 500 personer jämfört med 2020.

8.4. Nedsatta årsbelopp

Nedsättning av årsbelopp kan bland annat beviljas om låntagaren har låg inkomst, om låntagaren börjar studera med studiestöd igen eller om det finns synnerliga skäl. Vid utgången av 2021 hade knappt 192 500 låntagare hel eller delvis nedsättning av sina årsbelopp för 2021. Det är en ökning med 7 300 personer, eller 4 procent, jämfört med 2020. Andelen låntagare med nedsättning ökade från 13,5 procent 2020 till 13,9 procent 2021.

Förklaringen till ökningen är att fler personer studerade under 2021¹⁵³ och fler fick därmed nedsättning med hänsyn till studier. Nedsättning med hänsyn till studier ökade med 8 procent under 2021 och är det klart vanligaste skälet till nedsättning.

Diagram 8.7 Antal låntagare med nedsättning av årsbeloppet fördelat efter skäl till nedsättning¹
2019–2021, per den 31 december respektive år

¹ Samma låntagare kan förekomma i flera kategorier eftersom låntagare kan beviljas nedsättning med hänsyn till mer än ett skäl.

Antalet låntagare som fick årsbeloppen nedsatta med hänsyn till sin inkomst minskade med 2 procent jämfört med 2020. Låntagare som fick sina årsbelopp nedsatta med hänsyn till synnerliga skäl minskade med 4 procent, från 23 400 till 22 500 personer.

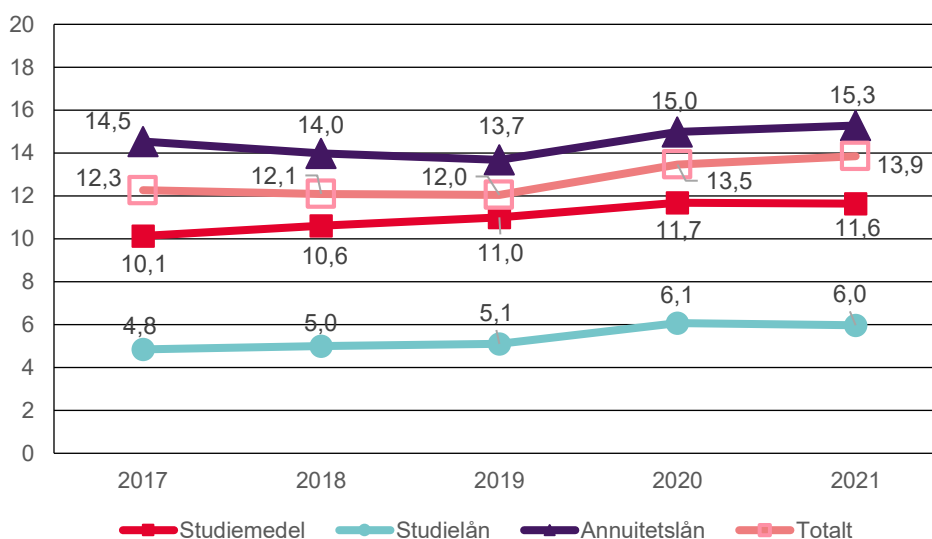
¹⁵³ Ökningen av antalet studerande under 2021 beror till viss del på covid-19-pandemin. Läs mer i avsnitt 5.2 om antal studiemedeltagare och utbetalda belopp.

Under föregående år ökade antalet låntagare med nedsättning ovanligt mycket inom alla kategorier. Detta bedöms till stor del bero på covid-19-pandemin. Under 2021 minskade däremot antalet personer med nedsättning med hänsyn till inkomst och synnerliga skäl, men har inte återgått till samma nivåer som före pandemin. Nedsättning på grund av skuldsanering ingår i synnerliga skäl för nedsättning och utgör 61 procent av dessa ärenden. Nedsättning med hänsyn till skuldsanering blir allt vanligare och ökningen har pågått under en längre tid.¹⁵⁴

Vanligast med nedsättning för låntagare med annuitetslån

Andelen och antalet låntagare som får nedsättning av årsbeloppet ökade inom lånetypen annuitetslån men minskade något inom de båda äldre lånetyperna, studielån och studiemedel. Det rör sig dock om en marginell minskning och andelen och antalet låntagare med nedsättning inom de sistnämnda lånetyperna ligger, trots minskningen, fortfarande kvar på en hög nivå.

Diagram 8.8 Andel av återbetalningsskyldiga låntagare med nedsättning av aktuellt årsbelopp, den 31 december 2017–2021
Fördelat efter lånetyp, andelar i procent

Högst andel låntagare med nedsättning vid utgången av 2021 fanns inom lånetypen annuitetslån. Här hade 15 procent av låntagarna nedsättning. Att nedsättning är vanligast för låntagare som har annuitetslån beror på att det är relativt många återbetalningsskyldiga låntagare med denna lånetyp som fortfarande studerar med studiemedel och därmed får nedsättning med hänsyn till studier.

Lånetypen studielån är den lånetyp där lägst andel av låntagarna har nedsättning. Det förklaras av att årsbeloppen för denna lånetyp som huvudregel redan är inkomst-baserade, vilket gör att nedsättning med hänsyn till låg inkomst är ovanligt.

Studiemedel är den lånetyp där högst andel låntagare har nedsättning med hänsyn till låg inkomst. Det beror dels på att nedsättningsreglerna för denna lånetyp är mer generösa än nedsättningsreglerna för de två nyare lånetyperna, dels på att låntagarna

¹⁵⁴ Mer information om skuldsanering finns under kapitel 8.6.3.

med lånetypen studiemedel i allt högre utsträckning utgörs av låntagare med låga inkomster.

Antalet män och kvinnor med nedsättning ökade

Antalet låntagare med nedsättning ökade med cirka 4 procent bland både män och kvinnor. Andelen låntagare som fick nedsättning var dock oförändrad jämfört med 2020. Andelen låntagare med nedsättning med hänsyn till studier ökade däremot med knappt 1 procentenhet för kvinnor.

Av alla låntagare som hade nedsättning av årsbeloppet, oavsett skäl, var 61 procent kvinnor och 39 procent män. Eftersom 58 procent av alla återbetalningsskyldiga är kvinnor innebär det att kvinnorna var något överrepresenterade bland dem som fick nedsatt årsbelopp. Det beror på att det är en högre andel av kvinnorna än av männen som har nedsättning med hänsyn till studier. Däremot är det ingen skillnad mellan könen när det gäller andelen låntagare som har nedsättning med hänsyn till inkomst eller synnerliga skäl.

Det nedsatta beloppet under 2021 ökade med knappt 114 miljoner kronor, eller 7 procent, jämfört med 2020. Av det totalt nedsatta beloppet stod annuitetslånen för 91 procent, studielånen för 7 procent och studiemedlen för 2 procent. Männen andel av det totalt nedsatta beloppet var 39 procent, vilket har varit oförändrat under flera år.

Tabell 8.4 Nedsatt belopp, 2017–2021

Fördelat efter kön och totalt, samt det totala nedsatta beloppet som andel av ursprungligt debiterat årsbelopp, miljoner kronor

	2017	2018	2019	2020	2021
Kvinnor	805	823	852	961	1 029
Män	526	533	551	624	670
Totalt	1 331	1 356	1 403	1 585	1 698
Andel av ursprungligt totalt debiterat årsbelopp	10 %	10 %	10 %	11 %	12 %

Det nedsatta beloppet motsvarade 12 procent av det ursprungliga debiterade årsbeloppet. Det är en ökning med 1 procentenhet jämfört med 2020.

8.4.1. Resterande slutliga årsbelopp

CSN gör en inkomstkontroll i efterhand för låntagare som har fått årsbeloppet nedsatt med hänsyn till sin inkomst. Om den faktiska inkomsten under betalningsåret var högre än den inkomst som låntagaren uppgav i ansökan om nedsättning, debiteras låntagaren ett så kallat resterande slutligt årsbelopp samt en tilläggsavgift.

Vid ingången av 2021 debiterades 27 700 låntagare resterande slutliga årsbelopp för betalningsåret 2019. Det motsvarar 47 procent av de 59 000 låntagare som i samband med efterkontrollen hade nedsättning med hänsyn till sin inkomst för 2019. Av dem som fick ett resterande slutligt årsbelopp var 61 procent kvinnor. Antalet låntagare

som debiterades resterande slutliga årsbelopp minskade något jämfört med 2020 då 28 100 personer debiterades ett resterande slutligt årsbelopp för betalningsåret 2018.

Låntagare bosatta utomlands, eller som har inkomster i utlandet, är överrepresenterade bland dem som får resterande slutliga årsbelopp.¹⁵⁵ Det beror på att de själva måste styrka sin inkomst i utlandet inför efterkontrollen. Om de inte kan styrka sin inkomst i utlandet, eller att de saknar inkomst i utlandet, måste de betala hela det ursprungliga årsbeloppet. Av samtliga utlandsbosatta med nedsättning på grund av inkomst under 2019, var det 64 procent som fick ett resterande slutligt årsbelopp i samband med efterkontrollen.

De resterande slutliga årsbeloppen som debiterades i januari 2021, gällande betalningsåret 2019, uppgick till totalt 146 miljoner kronor.

8.5. Avskrivning av lån

Lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån kan skrivas av om låntagaren uppnår en viss ålder eller avlider. Ett annat skäl kan vara att låntagare har sjukersättning och låga inkomster, eller om det finns andra synnerliga skäl. Lån kan också skrivas av vid sjukdom under studierna.¹⁵⁶ För låntypen studiemedel kan avskrivning även ske vid vård av barn med funktionsnedsättning.

Under 2021 skrev CSN av 668 miljoner kronor. I det avskrivna beloppet ingår kapital, ränta och avgifter för ordinarie och uppsagda lån, äldre lån¹⁵⁷ samt skuldsanering¹⁵⁸. Det är en minskning med 110 miljoner kronor jämfört med 2020. CSN skrev av skulder helt eller delvis för 20 000 personer med låntyperna studiemedel, studielån och annuitetslån, vilket är en minskning med 43 procent jämfört med 2020. Av dem som fick avskrivning under 2021 var 57 procent kvinnor och 43 procent män.

Minskningen under 2021 beror till stor del på att avskrivning på grund av behörighetsgivande studier flyttades fram med anledning av covid-19-pandemin.¹⁵⁹ Under 2021 skrevs 5 miljoner kronor av på grund av behörighetsgivande studier, vilket kan jämföras med 2020 då 125 miljoner skrevs av.¹⁶⁰

¹⁵⁵ CSN (2018b).

¹⁵⁶ Vid sjukdom under studierna skrivs lånedelen av efter 30 dagars karens. Avskrivning vid sjukdom behandlas i denna rapport som en sjukförsäkringsförmån i avsnitt 5.8.5.

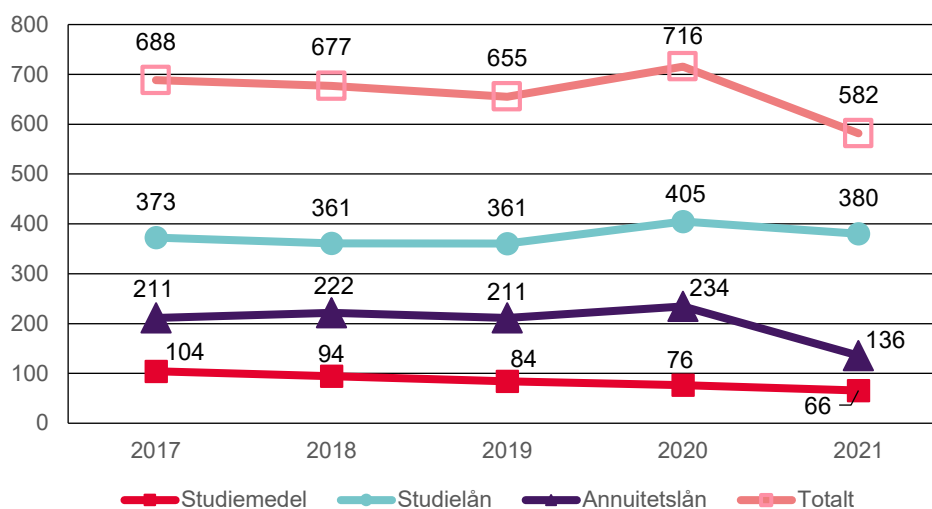
¹⁵⁷ Äldre lån är lån enligt studiehjälpsreglementet, beviljade 1964-1973 för studier på gymnasienivå.

¹⁵⁸ Avser de delar som blir avskrivna av de belopp som lyfts ut från ordinarie lån i samband med skuldsanering.

¹⁵⁹ Under 2021 har CSN prioriterat utbetalning av studiemedel med anledning av den väsentligt ökade efterfrågan under covid-19-pandemin, vilket inneburit att bland annat avskrivning på grund av behörighetsgivande studier har skjutits fram.

¹⁶⁰ Studerande som från och med den 1 januari 2018 lånar till studier på grundskole- eller gymnasienivå kan inte längre få delar av lånet avskrivet om de studerar vidare vid högskolan. Däremot kan låntagare som har tagit lån före den 1 januari 2018 fortfarande få avskrivning av sitt lån.

Diagram 8.9 Avskrivna belopp för kapital och ränta¹ 2017–2021
Miljoner kronor, fördelat efter lånetyp² och totalt

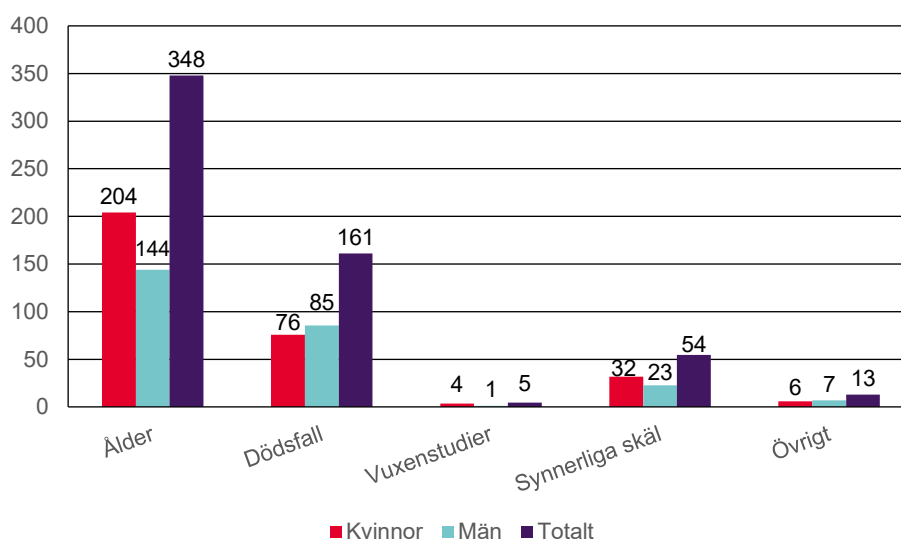
¹ Administrativa avgifter ingår inte i beloppen.

Det avskrivna beloppet för ordinarie lån, exklusive administrativa avgifter, minskade under 2021 med 134 miljoner kronor till 582 miljoner kronor. Avskrivningarna minskade inom samtliga lånetyper, men den största minskningen förekom inom lånetypen annuitetslån.

Högst belopp skrivs av på grund av ålder

Det vanligaste skälet till att låntagare får sitt lån avskrivet är att de nått den ålder då lånen skrivs av. Under 2021 skrev CSN av 348 miljoner kronor på grund av låntagarnas ålder. Nästan hela beloppet, 99 procent, skrevs av inom de äldre lånetyperna studiemedel och studielån. Näst högst belopp, 161 miljoner kronor, skrevs av på grund av dödsfall.

Diagram 8.10 Avskrivna belopp för kapital och ränta^{1,2} 2021
Miljoner kronor, fördelat på skäl^{3,4,5} och kön

¹ Administrativa avgifter ingår inte i beloppen.

² Korrigering av lån redovisas inte i diagrammet (korrigeringar ingår i diagram 9.12).

³ Avskrivning på grund av små belopp uppgick till 72 000 kronor och avskrivning på grund av årets premie uppgick till 52 000 kronor.

⁴ Behörighetsgivande studier benämns vuxenstudier i diagrammet av utrymmesskäl.

⁵ Från och med den 1 december 2021 registreras avskrivning på grund av hel sjukersättning och en inkomst som understiger garantinivån som ett eget skäl, och inte som tidigare under synnerliga skäl. Eftersom förändringen kom så sent på året har ingen hänsyn tagits till förändringen i årets rapport.

Den stora variationen i det belopp som skrivits av med hänsyn till synnerliga skäl beror på att regelverket för sjukersättning har förändrats under de senaste åren. När garantinivån den 1 juli 2018 höjdes till 2,53 prisbasbelopp blev det inte längre möjligt att skriva av på den grunden, eftersom gränsen gick vid 2,5 prisbasbelopp enligt rättspraxis. Från och med den 1 januari 2020 har det med hänsyn till detta införts en ny grund för avskrivning i studiestödslagen kopplad till garantinivån för sjukersättning.¹⁶¹ Förändringarna ledde till att beloppet för avskrivning med hänsyn till synnerliga skäl minskade 2019 och därefter ökade under 2020.

Avskrivningar med anledning av den premie¹⁶² som kan ges vid förtida inbetalningar av den äldsta lånetypen studiemedel, fortsatte att minska under 2021 och uppgick till 52 000 kronor. Det förklaras av att premien minskar med stigande ålder och att antalet låntagare inom lånetypen blir färre, vilket innebär färre förtida inbetalningar.

Antalet beviljade avskrivningsärenden minskade med knappt 15 000 ärenden till 21 500 ärenden under 2021. Framst beror det på att prövningen av avskrivning på grund av behörighetsgivande studier har skjutits fram.

¹⁶¹ Proposition 2019/20:1 Utgiftsområde 15 Studiestöd.

¹⁶² Låntagare med studiemedel får en viss premie vid förtida inbetalningar, som innebär att CSN drar av mer från skulden än inbetalt belopp. Premiens procentsats minskar med åldern, och upphör helt det år låntagaren fyller 65 år.

Tabell 8.5 **Antal beviljade avskrivningsärenden¹ 2021**
 Antal ärenden, fördelat på, skäl, kön och totalt

	Ålder	Dödsfall	Vuxenstudier	Synnerliga skäl	Små belopp	Årets premier	Övrigt	Totalt
Kvinnor	7 086	855	105	325	2 586	828	376	12 161
Män	5 600	1 061	44	237	1 919	153	306	9 320
Totalt	12 686	1 916	149	562	4 505	981	682	21 481

Flest antal avskrivningar beviljades för att låntagaren uppnått den ålder som ger rätt till avskrivning. Det näst vanligaste skälet till avskrivning var på grund av små belopp. Avskrivning på grund av små belopp blir aktuellt om den resterande skulden understiger 101 kronor. Det skälet till avskrivning utgör en relativt stor andel av de beviljade avskrivningsärendena, men en mycket liten andel av de avskrivna beloppen. Under 2021 skrev vi av 72 000 kronor i kapital och ränta på grund av att beloppen var små.

Kraftig ökning av avskrivning på grund av inställda kurser

Avskrivningar inom kategorin övrigt har ökat från knappt 100 ärenden under 2020 till 680 ärenden under 2021. Den största orsaken till ökningen är att avskrivning på grund av covid-19-pandemin ingår under övrigt. Våren 2020 beslutade riksdagen och regeringen att de låntagare som drabbats av att kurser eller delkurser ställts in på grund av covid-19-pandemin har möjlighet att få sina studielån avskrivna och få tillbaka sina studiemedelsveckor för den tid de inte kunnat studera.

Många av kurserna som ställdes in blev inställda i början av pandemin på grund av restriktioner och smittorisk. Därefter har olika typer av distanslösningar erbjudits vilket minskat pandemins påverkan. Eftersom avskrivning alltid sker i efterhand gäller många av de avskrivningar som beviljats under 2021, perioder under 2020.

Det var totalt 460 skulder som skrevs av på grund av inställda studier i samband med pandemin, beloppet för avskrivning uppgick till knappt 6 miljoner kronor.¹⁶³ Även avskrivning på grund av vård av barn och nära anhörig ingår i övriga avskrivningar i tabellen ovan. Dessa har också ökat kraftigt under 2021.¹⁶⁴

8.6. Låntagare som inte betalar i tid

8.6.1. Påminnelseavgifter

Om en betalning uteblir eller kommer in till CSN mer än fem bankdagar efter förfalldatum skickar CSN en påminnelse till låntagaren och debiterar en påminnelseavgift på 450 kronor. Under 2021 debiterades 277 700 låntagare totalt 1 miljon påminnelseavgifter. Det debiterade beloppet för påminnelseavgifter under 2021 var 445 miljoner

¹⁶³ Avskrivning på grund av covid-19 finns även beskrivet i kapitel 5.8.5.

¹⁶⁴ Avskrivning på grund av vård av barn och nära anhörig uppgick till 1,5 miljoner kronor och omfattade 170 skulder.

kronor¹⁶⁵. Antalet låntagare som debiterades påminnelseavgift minskade med 2 procent jämfört med 2020, medan antalet debiterade påminnelseavgifter minskade med 4 procent.

Antalet debiterade påminnelseavgifter har minskat kontinuerligt de senaste åren, trots att antalet återbetalningsskyldiga låntagare har ökat varje år. Minskningen har varit särskilt kraftig sedan 2015, då påminnelseavgiften höjdes till 450 kronor.

Yngre låntagare får oftare enstaka påminnelseavgifter medan äldre får påminnelser vid upprepade tillfällen. Bland dem som har fått tre eller fler påminnelseavgifter är män och låntagare som är äldre än 39 år överrepresenterade.¹⁶⁶

8.6.2. Låntagare med krav överlämnade till Kronofogden

CSN överlämnar varje år krav på hela eller delar av obetalda årsbelopp till Kronofogden. De senaste åren har CSN överlämnat sådana krav för cirka 6 procent av de återbetalningsskyldiga låntagarna. Under 2021 överlämnades obetalda belopp för 78 900 låntagare till Kronofogden, vilket är en minskning med 3 500 personer eller drygt 4 procent jämfört med 2020.

¹⁶⁵ Efter hänsyn till krediteringar i samband med nedsättningar av årsbelopp.

¹⁶⁶ CSN (2017c).

Tabell 8.6 Krav som överlämnats till Kronofogden per år, 2017–2021

Antal personer, överlämnat kravbelopp och procentuell förändring jämfört med föregående år

	Antal låntagare med överlämnade krav	Procentuell förändring, antal låntagare med överlämnat krav	Överlämnat kravbelopp, mnkr	Procentuell förändring, överlämnat kravbelopp
2017	90 327	-5,3	940	-2,0
2018	88 120	-2,4	924	-1,7
2019	85 458	-3,0	911	-1,4
2020	82 441	-3,5	890	-2,4
2021	78 940	-4,2	867	-2,6

De överlämnade kravbeloppen minskade med 23 miljoner kronor under 2021, vilket innebär en minskning med knappt 3 procent.

För många låntagare som får ett krav överlämnat till Kronofogden är det inte första gången detta sker. En del av de ärenden som överlämnas gäller dock låntagare som aldrig tidigare haft ett årsbelopp lämnat till Kronofogden. Under 2021 överlämnade CSN krav för 10 300 låntagare som inte haft något sådant krav sedan 2007.¹⁶⁷

Tabell 8.7 Återbetalningsskyldiga låntagare med krav hos Kronofogden, 2017–2021¹

Fördelat efter kön, antal och andel i procent

	Kvinnor		Män		Totalt	
	Antal	Andel med krav ²	Antal	Andel med krav ²	Antal	Andel med krav ²
2017	43 011	5,5	42 218	7,8	85 229	6,4
2018	40 760	5,2	40 158	7,3	80 918	6,0
2019	39 532	4,9	39 154	7,0	78 686	5,8
2020	36 733	4,5	36 830	6,5	73 563	5,4
2021	34 678	4,3	35 512	6,2	70 190	5,1

¹ Den 31 december respektive år.

² Andel av totalt återbetalningsskyldiga låntagare.

En del av låntagarna reglerar sina betalningskrav relativt omgående, vilket innebär att det är färre låntagare som har kronofogdekrav vid utgången av året än antalet som har ett sådant krav någon gång under året. Totalt hade 5 procent av de återbetalningsskyldiga låntagarna krav hos Kronofogden den 31 december 2021. Både antalet och andelen låntagare med krav hos Kronofogden vid utgången av året har minskat mellan 2020 och 2021. Antalet låntagare med ett sådant krav minskade med 3 400 personer.

Män är överrepresenterade bland låntagare med kronofogdekrav. Överlag är män sämre betalare än kvinnor vilket även speglas i andelen med krav hos Kronofogden.¹⁶⁸

Annuitetslånet är den lånetyp där lägst andel av de återbetalningsskyldiga låntagarna, 5 procent, har krav hos Kronofogden. Av låntagarna med lånetypen studielån hade

¹⁶⁷ Uppgifter om låntagare som tidigare haft krav hos Kronofogden finns endast tillgängliga från 2007.

¹⁶⁸ CSN (2020b).

8 procent ett kronofogdekrav. Högst andel låntagare med kronofogdekrav finns inom lånetypen studiemedel, 9 procent.

Risken för att drabbas av betalningsproblem som leder till kronofogdekrav har genom åren visat sig vara högre för låntagare som har studerat på låg utbildningsnivå.¹⁶⁹

Låntagarnas skuld hos Kronofogden var drygt 1,2 miljarder kronor vid utgången av 2021 och minskade med 39 miljoner kronor jämfört med 2020. Även om både antalet låntagare och deras skuld hos Kronofogden minskar, så har antalet låntagare minskat snabbare än vad fordran har gjort. Det innebär att den genomsnittliga skulden per person ökar, från 9 900 kronor under 2009 till 17 800 kronor under 2021.

Under 2021 ökade låneinbetalningarna via Kronofogden till 400 miljoner kronor, en ökning med 1 miljon kronor jämfört med föregående år.

8.6.3. Skuldsanering

För svårt skuldsatta personer kan det finnas möjlighet att ansöka om skuldsanering via Kronofogden. Skuldsanering innebär att en person betalar en andel av sina skulder¹⁷⁰ under vanligtvis fem år och att skulderna som ingår i skuldsaneringen därefter skrivs av. För studielån som omfattas av skuldsanering ingår normalt sett endast obetalda belopp som är förfallna till betalning. Det huvudsakliga syftet med skuldsanering är att svårt skuldsatta personer ska få möjlighet att lösa sina ekonomiska problem och därigenom få en ny chans till ett drägligare och mer samhällsnyttigt liv.

Antalet personer med skuldsanering har ökat kraftigt de senaste åren. Detta beror bland annat på de regeländringar som trädde i kraft 2016, vilka dels gjort förfarandet kring skuldsanering enklare samt att fler personer omfattas av rätten till skuldsanering.

Vid utgången av 2021 var det 15 100 personer som hade en pågående skuldsanering där det ingick någon form av låneskuld från CSN. Detta kan jämföras med år 2015, innan regeländringen trädde i kraft, då knappt 6 000 låntagare omfattades av skuldsanering.

Tabell 8.8 Antal låntagare och total fordran som omfattas av skuldsanering, 2017–2021

Miljoner kronor

	2017	2018	2019	2020	2021
Antal låntagare	8 089	9 718	11 762	14 073	15 122
Fordran	258	334	424	517	570

Den totala fordran för de lån som omfattas av skuldsaneringsbeslut uppgick vid årsskiftet till 570 miljoner kronor, vilket är en ökning med 53 miljoner kronor jämfört med 2020.

¹⁶⁹ SOU 2013:20.

¹⁷⁰ Om en person saknar betalningsutrymme kan Kronofogden även besluta att hen inte behöver betala något på sina skulder under skuldsaneringen.

8.7. Reserveringar för låneförluster

Inom samtliga tre lånetyper finns trygghetsregler som gör det möjligt att få den årliga återbetalningen nedsatt till ett lägre belopp. I vissa fall kan hela eller delar av en studieskuld skrivas av. Trygghetsreglerna kan medföra att återbetalningstiden förlängs och att hela skulden inte hinner betalas tillbaka innan låntagaren når åldern för rätt till avskrivning. En annan orsak till att hela skulden inte hinner betalas tillbaka kan vara att låntagaren missköter sin betalning.

Vid varje årsskifte beräknar CSN storleken på reserveringar för låneförluster för samtliga lånetyper och återkrav. Beräkningen sker i huvudsak utifrån en individbaserad modell och utgår från bland annat skuld, betalning och inkomst för varje låntagare. Den individuella beräkningsmodellen kompletteras med generella uppgifter om avskrivningar på grund av studier som ger behörighet till högskolestudier och avskrivningar med hänsyn till synnerliga skäl. En generell beräkning görs också för den andel låntagare som nu befinner sig i studier och som i framtiden förväntas missköta sina betalningar eller kommer att omfattas av trygghetsregler.

Reserveringarna delas in i tre övergripande kategorier:

- **Betalningsbenägenhet.** För de låntagare som inte betalat alls eller betalat mycket små belopp under tre års tid beräknas att en del av skulden kommer att behöva skrivas av i framtiden. Hur stor andel av skulderna som omfattas beror på låntagarens ålder. För en yngre låntagare anses risken inte vara lika stor som för en låntagare som närmar sig åldern för rätt till avskrivning.
- **Dödsfall.** Utifrån SCB:s statistik för dödsfallssannolikheter simuleras dödsfall för ett antal personer. Deras beräknade skuld vid den simulerade dödsfallsåldern reserveras.
- **Trygghetsregler.** För dem som betalar görs simulerade betalningsplaner utifrån skuldstorlek, inkomst, årsbelopp och återstående återbetalningstid. Vid beräkningen tas hänsyn till de nedsättningsregler som finns inom respektive lånetyp. Låntagaren förutsätts få nedsättning av årsbeloppet om inkomsten medger det. Den skuld som beräknas finnas kvar när åldern för rätt till avskrivning nås, reserveras.

I årsbokslutet för 2021 är den totala utestående återkravs- och lånefordran 252,1 miljarder kronor.¹⁷¹ Av detta belopp har 24,0 miljarder kronor reserverats¹⁷², vilket är en minskning med 0,4 miljarder kronor jämfört med 2020. Minskningen förklaras av att 7 300 färre låntagare beräknades hamna i någon av de tre kategorierna jämfört med 2020. Det minskade antalet beror främst på att låntagare med lånetyperna studiemedel och studielån slutbetalat sina lån eller nått åldern för rätt till avskrivning. Räntan som ligger till grund för beräkningen av reservationen har sänkts från 0,24 procent vid beräkningen 2020 till 0,14 procent vid beräkningen 2021, vilket också innebär att reservationen minskar. En annan orsak till att det reserverade beloppet minskar är att ingen reservation har gjorts för avskrivning till följd av covid-19-

¹⁷¹ Den 31 december 2021 för lånetyperna annuitetslån, studielån, studiemedel, uppsagda lån samt för återkrav. Avgiftsfordran för dessa lånetyper och återkrav uppgår till 1,7 miljarder kronor och ingår inte i beloppet.

¹⁷² Därutöver finns reserveringar för avgifter som uppgår till 1,0 miljarder kronor.

pandemin eller sjukdom under studier. Föregående år uppgick reserveringar för låneförluster för dessa avskrivningsorsaker till 0,15 miljarder kronor.

Diagram 8.11 Andel av total fordran som reserveras för låneförluster den 31 december 2021

Andel i procent, per lånetyp

Hur stor andel av fordringarna som reserverats varierar mycket mellan de olika lånetyperna. För studiemedel har 59 procent av fordran reserverats, för studielån 39 procent och för annuitetslån har 6 procent reserverats. Det innebär att det nuvarande annuitetslånet för närvarande har den klart lägsta risken för kreditförluster. Andelen för annuitetslånet är oförändrad jämfört med föregående år. Låntagarna med annuitetslån är dock betydligt yngre än låntagarna med studiemedel och studielån. Även dessa yngre låntagare kan få mer utbredda betalningssvårigheter i framtiden. För låntagare bosatta utomlands reserverades 24 procent av fordran för framtida låneförluster.

Tabell 8.9 Andel reserveringar för låneförluster på annuitetslån 2019–2021

Fördelat på orsak, andelar i procent

	2019	2020	2021
Bristande betalning	36	35	34
Avskrivning vid dödsfall	13	13	14
Avskrivning vid behörighetsgivande studier	3	2	2
Avskrivning med hänsyn till synnerliga skäl	7	8	8
Avskrivning inställda studier under Covid-19-pandemin och sjukdom under studier	0	1	0
Nedsättning till 0 kronor	6	6	7
Obetalda belopp vid 68 års ålder ¹	35	35	35
Totalt	100	100	100

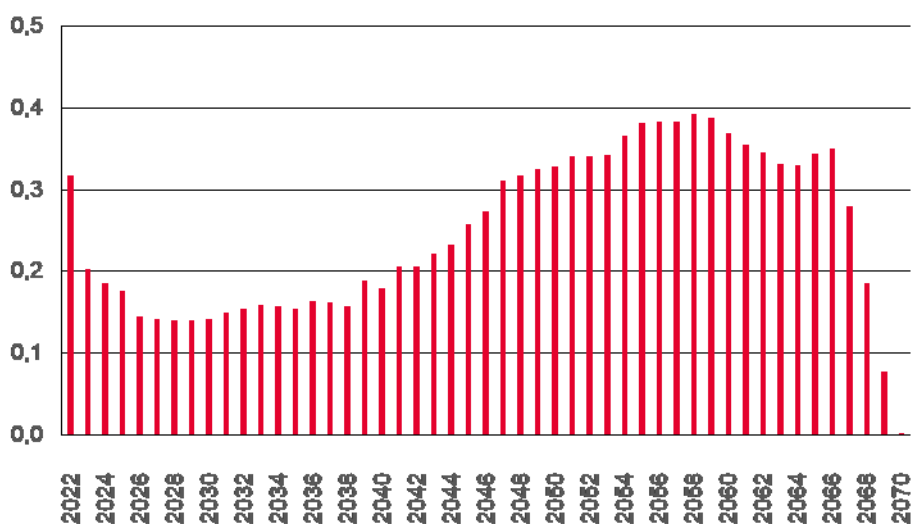
¹ Modellens beräkningar visar, vid bokföringstidpunkten, att lånet inte kommer hinna betalas klart innan låntagare når 68 års ålder. Beräkningarna utgår från bland annat låntagarens skuld, aktuell inkomstuppgift samt möjlighet till nedsättning av årsbeloppet.

Av de beräknade förlusterna för annuitetslån på sammanlagt 12,2 miljarder kronor beror 5,1 miljarder kronor på att möjligheten att få nedsättning medför att låntagare inte hinner slutbetala sin skuld. Vidare orsakas 4,2 miljarder kronor av att låntagare missköter sina lån och 1,6 miljarder kronor beror på framtida förväntade dödsfall. Resterande 1,2 miljarder kronor utgörs av förväntade framtida avskrivningar för synnerliga skäl och behörighetsgivande studier.

Vid beräkningen av de framtida avskrivningarna antas det att låntagarna betalar så lite som de har rätt till enligt regelverket. Många låntagare som har rätt till nedsättning ansöker dock inte om det. Det innebär att de faktiska avskrivningarna av annuitetslån kan bli lägre än vad som beräknas genom simuleringen.

Diagram 8.12 Beräknade framtida avskrivningar för utestående fordran på annuitetslån 2022¹–2070

Beräknad den 31 december 2021, miljarder kronor

¹Inklusive 2021 års beräknade avskrivningar för behörighetsgivande studier, som har skjutits fram till 2022 på grund av pandemin.

Uppgifterna i diagram 8.12 visar när det beräknas ske avskrivningar av annuitetslån för den aktuella skuldstocken.¹⁷³ Beloppen är beräknade i nuvärde för att kunna jämföras med dagens skulder.

De relativt stora beräknade avskrivningarna under 2022 beror på avskrivningar för behörighetsgivande studier. Dessa avskrivningar görs normalt årligen för att begränsa skulderna för vuxenstudier när grundskole- eller gymnasie studier följs av eftergymnasiala studier. CSN har skjutit fram 2021 års maskinella prövning för avskrivning på grund av behörighetsgivande studier till 2022, vilken därmed kommer att innehålla två års avskrivningar för behörighetsgivande studier. Avskrivningar för behörighetsgivande studier beräknas ske årligen 2023–2025 och även något längre fram i tiden. De beräknas dock minska eftersom avskrivning på grund av behörighetsgivande studier har tagits bort för lån som betalas ut från och med 2018.

¹⁷³ Skuldstocken per den 31 december 2021.

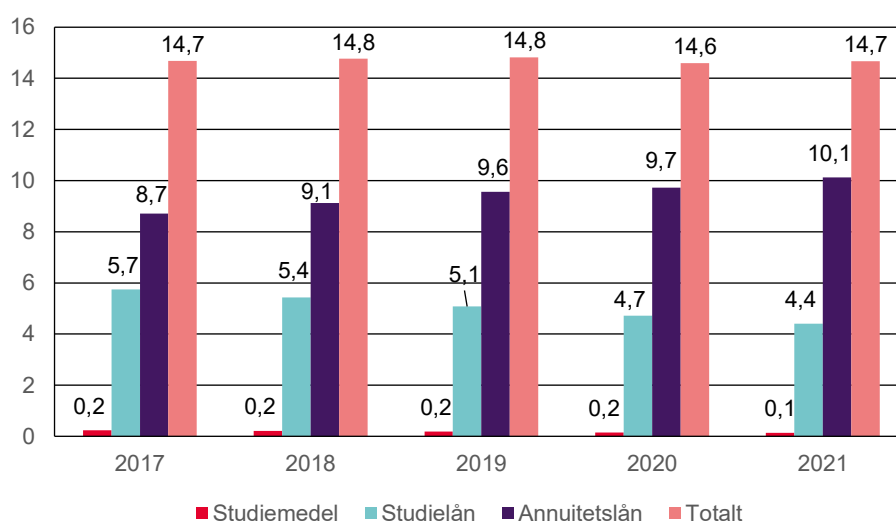
8.8. Låntagare bosatta utomlands

8.8.1. Fler låntagare bor utomlands

Under 2021 var 66 700 låntagare bosatta utomlands, vilket är en liten ökning jämfört med 2020. Av låntagarna bosatta utomlands var 56 procent kvinnor och 44 procent män.

Vid utgången av 2021 bodde flest låntagare i Storbritannien, följt av Norge, USA, Danmark och Tyskland. I alla dessa länder hade flest låntagare annuitetslån.

Diagram 8.13 Utestående fordran för bosatta utomlands 2017–2021¹
Miljarder kronor, fördelat efter lånetyp

¹ Den 31 december respektive år.

Vid utgången av 2021 hade låntagarna som var bosatta utomlands en total skuld på 14,7 miljarder kronor, vilket är en liten ökning jämfört med 2020. Den totala skulden var högst inom lånetypen annuitetslån och lägst inom lånetypen studiemedel.

Låntagare bosatta utomlands debiterades 648 miljoner kronor i årsbelopp för 2021, efter att hänsyn tagits till nedsättning, omprövning av årsbelopp, samordnad betalning och uppsägning av lån. Under 2021 betalade låntagare bosatta utomlands in 80,0 procent av det debiterade beloppet under betalningsåret. Det är en ökning med 1,8 procentenheter jämfört med betalningsåret 2020.

Många låntagare med okänd bosättning antas vara bosatta utomlands. Om låntagare med okänd bosättning räknas samman med låntagare som är bosatta utomlands blir andelen inbetalt av debiterat belopp 65,8 procent för denna grupp, vilket är en ökning jämfört med 2020.

Bland återbetalningsskyldiga låntagare var Storbritannien det vanligaste bosättningslandet, följt av Norge och USA.

Tabell 8.10 Återbetalningsgrad för bosatta utomlands 2021
Antal personer och andel i procent, fördelat på de tio länderna med flest återbetalningsskyldiga låntagare

Land	Antal återbetalnings-skyldiga låntagare 2021 ^{1,2}	Andel inbetalt 2019 (%)	Andel inbetalt 2020 (%)	Andel inbetalt 2021 (%)
Storbritannien	10 435	75,5	79,2	79,9
Norge	9 766	87,8	88,8	89,9
USA	9 732	63,0	70,8	74,7
Danmark ³	4 631	89,0	90,3	91,1
Tyskland	3 162	90,9	91,6	93,1
Finland ⁴	2 552	63,4	65,6	67,4
Australien	2 299	81,7	82,4	83,8
Spanien	1 998	73,8	75,3	76,7
Schweiz	1 744	95,1	93,8	94,9
Frankrike	1 689	84,9	88,8	88,9
<i>Bosatta utomlands</i>	<i>63 650</i>	<i>75,2</i>	<i>78,2</i>	<i>80,0</i>
<i>Okänd bosättning</i>	<i>19 459</i>	<i>3,8</i>	<i>3,5</i>	<i>3,6</i>
<i>Totalt bosatta utomlands och okänd bosättning⁵</i>	<i>83 109</i>	<i>63,5</i>	<i>64,8</i>	<i>65,8</i>
Sverige	1 308 215	94,0	94,3	94,4

¹ Per den 1 januari.

² Låntagare med uppsagda lån ingår i uppgift om antal återbetalningsskyldiga låntagare. De ingår dock inte i uppgiften om andel inbetalt av debiterat belopp eftersom de inte debiteras något årsbelopp.

³ Danmark inklusive Färöarna och Grönland.

⁴ Finland inklusive Åland.

⁵ I denna uppgift ingår dels de som är bosatta utomlands, dels de som CSN saknar adress till och där större andelen antas vara bosatta utomlands.

Låntagarna i Schweiz, Tyskland och Danmark betalade in mer än 90 procent av de debiterade beloppen, medan låntagarna i Finland bara betalade in drygt 67 procent av det belopp som har debiterats. Skillnaderna mellan olika länder kan ha flera orsaker, bland annat låntagarnas ålder, deras inkomster och möjligheterna för CSN att driva in skulder.

Återbetalningsgraden har ökat i samtliga av de tio länder där CSN har flest återbetalningsskyldiga låntagare. I USA ökade återbetalningsgraden med nära 4 procentenheter jämfört med 2020. När återbetalningsgraden beräknas ingår inte uppsagda lån. Återbetalningsgraden kan därför påverkas i positiv riktning när utredningar om uppsägning av lån leder till att lånen sägs upp.

8.8.2. Uppsägning av lån till omedelbar betalning

För att effektivisera indrivningen av fordringar, främst för låntagare bosatta utomlands, infördes den 1 juli 2010 regler som gör det möjligt att säga upp lånetyperna studiemedel, studielån och annuitetslån till omedelbar betalning. Hittills har regelverket bara tillämpats för indrivning av skulder för återbetalningsskyldiga låntagare bosatta utomlands.

Tabell 8.11 Uppsagt lån och utestående fordran 2019–2021¹
 Antal personer och miljoner kronor, fördelat efter lånetyp, kön och totalt

	2019		2020		2021	
	Antal personer	Utestående fordran	Antal personer	Utestående fordran	Antal personer	Utestående fordran
Studiemedel						
– Kvinnor	17	0,9	15	0,8	24	1,4
– Män	16	0,7	15	0,7	21	1,4
– Totalt	33	1,7	30	1,6	45	2,8
Studielån						
– Kvinnor	408	147,5	551	204,3	652	235,2
– Män	375	137,9	546	207,5	647	241,7
– Totalt	783	285,3	1 097	411,8	1 299	476,9
Annuitetslån						
– Kvinnor	566	176,2	699	222,3	784	248,5
– Män	458	142,4	563	170,9	621	191,1
– Totalt	1 024	318,6	1 262	393,2	1 405	439,7
Alla lånetyper²						
– Kvinnor	791	324,6	1 018	427,5	1 178	485,2
– Män	680	281,0	897	379,1	1 037	434,3
– Totalt	1 471	605,6	1 915	806,6	2 215	919,4

¹ Den 31 december respektive år.

² Nettoräknat antal. Personer som har flera uppsagda lån räknas här bara en gång.

CSN har under 2021 sagt upp 430 lån till omedelbar betalning för 380 personer.¹⁷⁴ Vid utgången av 2021 fanns det 2 200 låntagare med uppsagda lån som tillsammans hade en skuld på 919 miljoner kronor. Både antalet personer och skuldens storlek har ökat under lång tid, vilket beror på att fler lån sägs upp och på att det tar lång tid innan uppsagda lån slutregleras.

I slutet av 2021 var 53 procent av alla låntagare med uppsagda lån kvinnor och 47 procent var män. Det är en lägre andel kvinnor än män som har fått sitt lån uppsagt, jämfört med fördelningen bland alla återbetalningsskyldiga låntagare. Det beror på att män generellt är sämre på att betala tillbaka sina studielån än kvinnor.

Under 2021 betalade 562 personer in 25,1 miljoner kronor på sina uppsagda lån. Av dessa slutbetalade 49 personer sin skuld. Inbetalningarna från de slutbetalade lånen uppgick till 6,5 miljoner kronor. Av statens fordran för uppsagda lån var det alltså en relativt liten andel som betalades in under 2021, ett mönster som är liknande jämfört med tidigare år (jämför med tabell 8.11). Arbetet med uppsagda lån har visat att det tar tid innan uppsägning ger effekt, i synnerhet i de fall CSN måste vidta rättsliga åtgärder utomlands.

¹⁷⁴ CSN (2021b).

Tabell 8.12 Inbetalt belopp på uppsagda lån 2021
Antal personer och kronor, fördelat på alla uppsagda lån och slutreglerade lån

	Alla uppsagda lån		varav lån som slutbetalats	
	Antal personer	Inbetalt belopp	Antal personer	Inbetalt belopp
Studiemedel	6	183 873	2	113 691
Studielån	289	14 351 796	27	3 910 602
Annuitetslån	285	10 523 687	35	2 505 648
Totalt¹	562	25 059 356	49	6 529 941

¹ Nettoräknat antal. Personer som har flera uppsagda lån räknas här bara en gång.

Det har visat sig att visar att möjligheterna att driva in skulder tycks betyda ganska mycket för låntagarnas agerande när ett lån sägs upp. Det är också relativt vanligt att det görs inbetalningar på skulden under utredningen, så att lånet inte behöver sägas upp.¹⁷⁵

8.8.3. Ärenden till inkasso

När en låntagare som bor utomlands inte betalat trots två påminnelser och ett betalningskrav skickas ärendet vidare till inkasso i utlandet. Under 2021 skickade CSN 9 700 ärenden till inkasso, till ett värde av 462 miljoner kronor. Totalt betalades knappt 34 miljoner kronor in efter inkassokrav under 2021. Av detta belopp kom drygt 32 miljoner kronor via inkasso och 1,5 miljoner kronor som direktinbetalning till CSN.

Jämfört med 2020 skickades 600 färre ärenden till inkasso, en minskning med 6 procent. Samtidigt ökade inbetalningarna efter inkassokrav med 800 000 kronor eller 2 procent. Det beror främst på att det kan ta lång tid innan inkassoarbetet ger effekt.

8.9. Låntagare som saknar känd adress

En låntagare är skyldig att meddela de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av återbetalningsreglerna till CSN. Det kan exempelvis gälla adressuppgifter för att CSN ska kunna hantera återbetalnings- och kravverksamheten. En låntagare som inte har sin aktuella adress registrerad i folkbokföringsdatabasen ska lämna uppgift om adressen till CSN.

För att låntagarna ska ha rätt förutsättningar att ta ansvar för sin återbetalning behöver CSN ha korrekta kontaktuppgifter. Under 2021 har vi prioriterat utbetalningsverksamheten på grund av den ökade efterfrågan på studiemedel som covid-19-pandemin orsakat. Prioriteringen har påverkat vår möjlighet att efterforska kontaktuppgifter, vilket i sin tur har inneburit att vi inte har kunnat identifiera giltiga adresser till lika många låntagare som föregående år.¹⁷⁶

¹⁷⁵ CSN (2014).

¹⁷⁶ CSN (2022).

Den 31 december 2021 saknade CSN en giltig adress¹⁷⁷ till 20 400 låntagare, vilket är en ökning med 900 personer, eller 5 procent, jämfört med 2020. Män är kraftigt över-representerade bland låntagare med saknad giltig adress. Andelen män utgör 65 procent av dem med saknad adress, trots att de utgör 42 procent av samtliga låntagare.

Antalet låntagare som CSN saknar adress till motsvarar 1 procent av samtliga låntagare. Inom den äldsta lånetypen studiemedel saknas dock giltig adress till 20 procent av låntagarna. Motsvarande andelar inom lånetyperna studielån och annuitetslån är 4 respektive 0,5 procent.

Antalet låntagare med saknad adress hos CSN ökade för samtliga lånetyper under 2021. Den totala fordran minskade för lånetypen studiemedel, men ökade för studielån och annuitetslån. Bland låntagarna som CSN saknade adress till vid utgången av 2021 stod låntagare med lånetypen studielån för 51 procent.

Den totala utestående fordran för låntagare där CSN saknar giltig adress var 2,2 miljarder kronor vid utgången av 2021. Det är en ökning med 103 miljoner kronor, eller 5 procent, jämfört med 2020.

8.10. Ränteutveckling

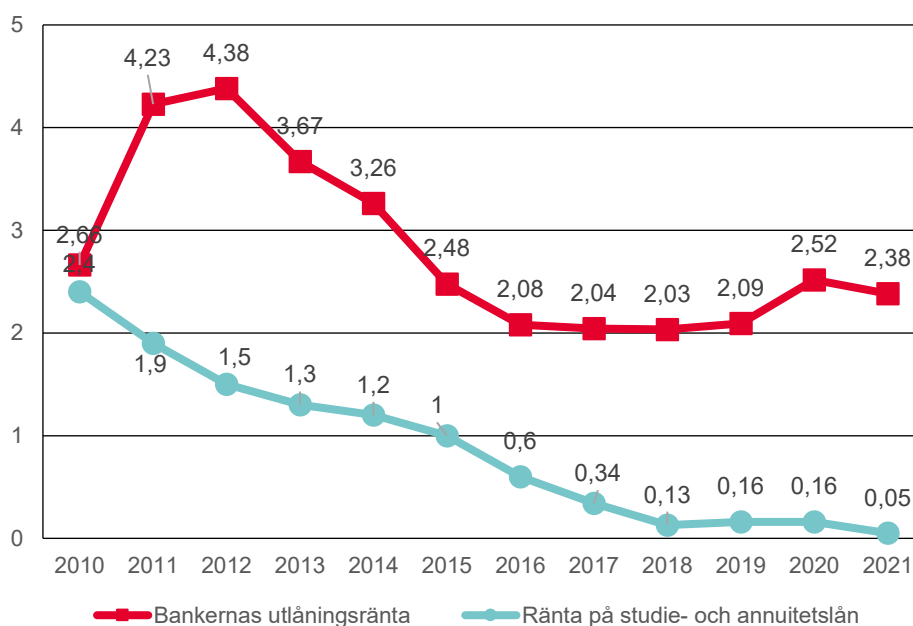
Räntan på studielån och annuitetslån fastställs varje år av regeringen och beräknas på ett genomsnitt av statens upplåningskostnad de senaste tre åren. Räntan minskas med 30 procent för att anpassas till rätten till avdrag för kapitalkostnader som finns för andra lån. Räntan är därför inte avdragsgill.

Motivet för att beräkna räntan som ett genomsnitt av statens upplåningskostnader är att ränteutvecklingen inte ska vara allt för hastig. Räntan ska ändras långsammare än på ett marknadsmässigt lån för att på så sätt vara mer förutsägbar. Räntesättningen ska bidra till att individer vågar välja att påbörja studier med studielån.

¹⁷⁷ Med giltig adress menas att CSN har en registrerad adress och att de utskick myndigheten gör inte kommer i retur.

Diagram 8.14 Ränta på studielån och annuitetslån samt bankernas genomsnittliga utlåningsränta¹

Procent, 2010–2021

¹ Med bankernas utlåningsränta menas bankernas genomsnittliga utlåningsränta vid lån till svenska hushåll i mars respektive år (utestående avtal). Det ska observeras att denna ränta i motsats till räntan på annuitetslån och studielån är avdragsgill, vilket det inte har korrigerats för i diagrammet.

Räntan på studielån och annuitetslån har varit mer trögrörig än bankernas utlåningsränta.¹⁷⁸ De flesta år har räntan varit 1–3 procentenheter lägre än bankernas genomsnittliga utlåningsränta. Eftersom räntan på banklån är avdragsgill vid inkomsttaxering, är ränteskillnaden i praktiken inte fullt så stor som diagrammet visar. Under 2010 var räntesatsen för ett genomsnittligt banklån ungefär densamma som på ett studielån eller annuitetslån. År 2011 återgick ränteskillnaderna till ett mer normalt läge genom att räntan på studielånen sjönk samtidigt som bankernas genomsnittliga utlåningsräntor steg. Under 2021 skiljde det drygt 2 procentenheter mellan räntan på studielån och bankernas genomsnittliga utlåningsräntor.

8.11. Återbetalning av återkrav

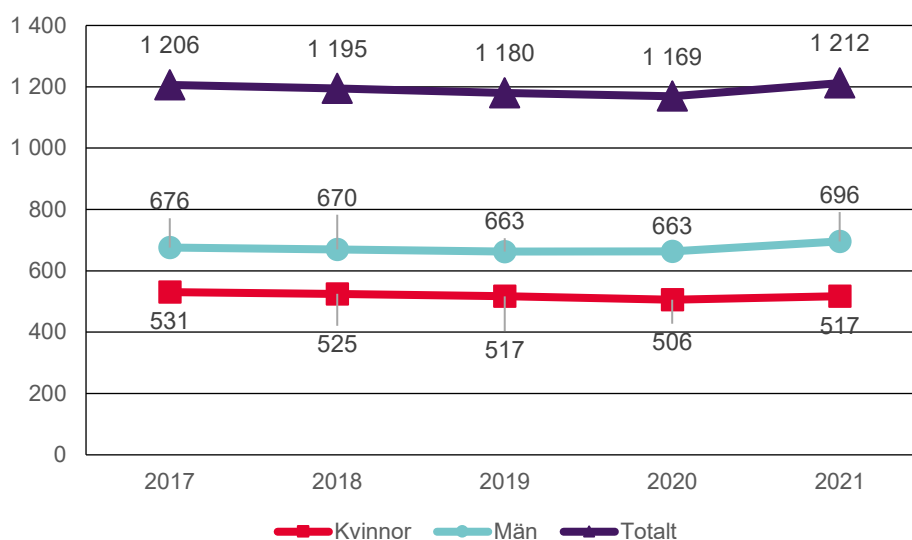
Studiestöd som betalas ut felaktigt kan krävas tillbaka. CSN fattar i regel beslut om återkrav per kalenderhalvår. Den som får ett återkrav ska betala det omedelbart men CSN medger betalningsplaner om det finns skäl för detta. På återkrav av studiemedel utgår ränta från den dag pengarna betalas ut. Under 2021 var räntan på återkrav 2,10 procent.

¹⁷⁸ Statistiska centralbyrån, Tabell Utlåningsräntor till hushåll och icke-finansiella företag fördelat på räntebindningstid.

8.11.1. Återkravsskulder

Den utestående fordran på återkrav var 1,2 miljarder kronor den 31 december 2021. Fordran har ökat med 4 procent jämfört med 2020. Männens andel av återkravsfordran var 57 procent, vilket är oförändrat mot föregående år.

Diagram 8.15 Återkravsfordran, 2017–2021
Fördelat efter kön och totalt, per den 31 december, miljoner kronor

Vid utgången av 2021 fanns det 82 000 återkravsskulder med ett genomsnittligt skuldbelopp på 14 800 kronor. Genomsnittsbeloppet har ökat med 400 kronor sedan 2020.

Återkravsskulderna var fördelade på 60 500 personer, vilket är en ökning med 400 personer sedan 2020. Antalet personer ökade därmed för första gången på flera år. Av personerna som hade en återkravsskuld 2021 var 48 procent kvinnor och 52 procent män. Det kan jämföras med att könsfördelningen bland dem som fick beslut om återkrav under 2021 var 55 procent kvinnor och 45 procent män.

Den genomsnittliga återkravsskulden per person var 20 000 kronor vid utgången av 2021, vilket var 600 kronor mer än året innan. Återkravsskulderna är avsevärt högre än de genomsnittliga skulder som har beslutats. Detta beror på att vissa personer har flera återkravsskulder, att lägre skulder oftare betalas omgående samt att många återkravsskulder är gamla och på att ränta har tillkommit under många år.

Vid utgången av 2021 var 43 procent av återkraven minst 10 år gamla. Gamla återkravsskulder är i genomsnitt högre än nya återkravsskulder. Den genomsnittliga återkravsskulden bland återkraven som är upp till ett år gamla är 13 900 kronor, medan den genomsnittliga skulden för återkrav som är 21 år eller äldre är 23 600 kronor.

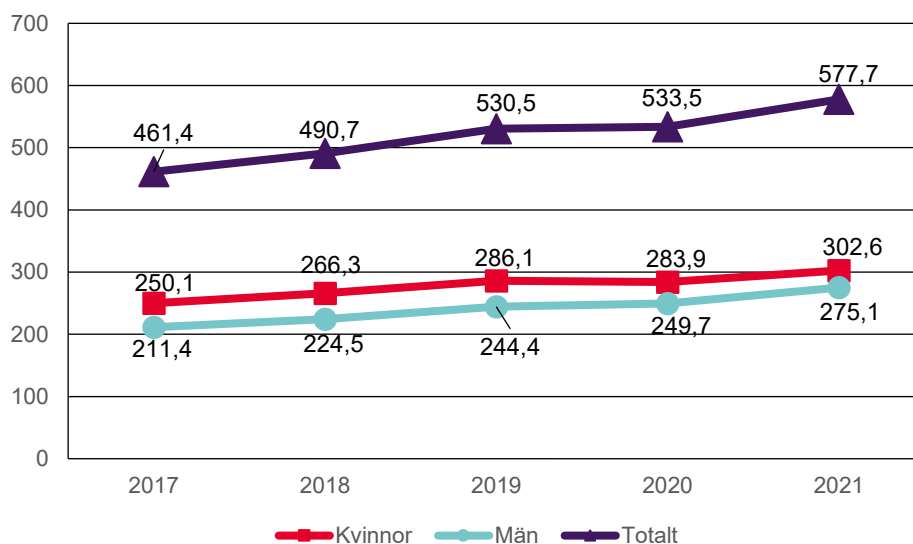
Ju äldre återkravsskulderna är, desto högre andel av skulderna utgörs av räntor och avgifter. Den del av återkravsfordran som är upp till ett år gammal utgörs till 3 procent av räntor och avgifter. Den del av fordran som är mellan 10 och 20 år gammal består till 37 procent av räntor och avgifter, och den del av fordran som är 21 år eller äldre utgörs till 58 procent av räntor och avgifter.

CSN beräknar årligen reserveringar för förluster för återkrav. De väntade kreditförlusterna för återkrav belastar anslaget för konstaterade förluster för återkrav först det år då avskrivning av återkravet sker. Av den utestående fordran för återkrav har 635 miljoner kronor reserverats 2021, vilket är 23 miljoner kronor mindre jämfört med 2020. Det belopp som har reserverats utgör 54 procent av den totala fordran för återkrav, vilket är en minskning med 4 procent jämfört med 2020. Reserveringarna minskar då antalet nyare återkravsskulder ökar och gamla skulder minskar.

8.11.2. Betalning av återkrav

Under 2021 betalade personer med återkrav in 578 miljoner kronor på sina återkrav, vilket är en kraftig ökning jämfört med 2020 då 534 miljoner kronor betalades in.

Diagram 8.16 Inbetalt belopp på återkrav, 2017–2021
Fördelat efter kön och totalt, miljoner kronor

Män betalar in ett lägre belopp än kvinnor, trots att männens andel av den totala återkravsfordran är högre än kvinnornas. Under 2021 stod män för 48 procent av inbetalningarna, medan deras andel av återkravsfordran vid årets slut var 57 procent.

Fördelningen av antalet återkrav per återkravsorsak skiljer sig åt mellan de obetalda återkravsskulderna och de beslut som fattats under året.

Av de ännu obetalda återkravsskulderna den 31 december 2021 beror 32 procent, 25 900 återkrav, på studieavbrott. Eftersom studieavbrott bara är orsak till 22 procent av besluten om återkrav, finns det därmed en särskilt stor risk att de som avbryter sina studier med återkrav som följd, inte betalar detta omedelbart. De som får återkrav på grund av inkomst över inkomstgränsen betalar däremot ofta återkravet direkt.

Tabell 8.13 Andel av fattade beslut 2021 respektive återkravsskulder den 31 december
Fördelat efter återkravsorsak, andelar i procent

	Andel av fattade beslut	Andel av återkravsskulderna
Studieavbrott	22	32
Minskad studieomfattning	21	23
Efterkontrollerad inkomst ¹	31	14
Ogiltig frånvaro ²	14	13
Övrigt	11	10
Uppgift saknas ³	-	8
Inkomständring	1	0,2

¹ Beslutsorsaken efterkontrollerad inkomst gäller endast återkrav av studiemedel.

² Beslutsorsaken ogiltig frånvaro gäller endast återkrav av studiehjälp, riktade till studerande på gymnasiet eller till deras föräldrar.

³ För återkravsbeslut före 1999 saknas det uppgift om orsak.

Under 2021 slutreglerades 72 300 återkravsskulder, fördelade på 58 700 personer. Antalet återkrav som slutreglerades ökade med 4 procent jämfört med 2020. Av personerna som slutreglerade sina återkrav var 56 procent kvinnor och 44 procent män.

Av återkravsskulderna den 31 december 2021 fanns 23 procent hos Kronofogden eller hos ett inkassoföretag. Det är en minskning med 1 procentenhet jämfört med år 2020.

8.12. Utvecklingen för indikatorerna inom återbetalningsområdet

8.12.1. Indikatorer för att mäta god effekt på samhällsekonomin

För att mäta effekten på samhällsekonomin tar indikatorerna sin utgångspunkt i att studiestödssystemet ska säkerställa att lån ska återbetalas i sin helhet. Utgångspunkten tar sikte på att systemet ska vara hållbart dels ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, dels ur den enskildes perspektiv.

Förväntade förluster

En indikator som används för att mäta god effekt på samhällsekonomin är andelen förväntade förluster av den totala studieskulden.

Av den totala återkravs- och lånefordran har 24,0 miljarder kronor reserverats, vilket är en minskning med 0,4 miljarder kronor jämfört med 2020.¹⁷⁹ Reservationen för enbart låneskulder utgör 23,4 miljarder kronor och har minskat med 0,4 miljarder kronor. Indikatorn ger alltså vid handen att studiemedelssystemets effekt på samhällsekonomin har förbättrats.

¹⁷⁹ Därutöver finns reserveringar för avgifter som uppgår till 1,0 miljarder kronor.

Andel inbetalt av debiterat belopp

Andel inbetalt årsbelopp för samtliga låntagare, fördelat efter bosättning är en av indikatorerna som används för att mäta hur väl målet att studielån ska betalas tillbaka i sin helhet är uppfyllt.

Betalningsgraden har ökat under 2021. Att andelen ökar indikerar en positiv utveckling ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Betalningsgraden ökar både för låntagare som är bosatta i Sverige och utomlands. Allra mest ökar betalningsgraden bland låntagare som är bosatta utomlands, vilket till stor del bedöms bero på insatser från CSN för att öka inbetalningar från denna grupp. När återbetalningsgraden beräknas ingår inte uppsagda lån. Återbetalningsgraden kan därför påverkas i positiv riktning när utredningar om uppsägning av lån leder till att lånen sägs upp för låntagare som inte betalar sina debiterade årsbelopp.

Andel med nedsättning och nedsatt belopp

Studiestödet ska ha en god effekt på samhällsekonomin över tid. Systemet ska vara hållbart ur både ett samhällsekonomiskt perspektiv och ur den enskildes perspektiv. Andelen av låntagarna som har beviljats nedsättning av årsbeloppet vid årets slut, samt totalt värde på nedsättningen, är indikatorer som används i bedömningen av denna del av studiestödets måluppfyllelse.

Av samtliga återbetalningsskyldiga låntagare hade 13,9 procent nedsättning av årsbeloppet vid utgången av 2021, vilket är en ökning med knappt 0,5 procentenheter sedan 2020. Att antalet och andelen låntagare som har nedsättning av årsbeloppen har ökat kan anses vara negativt för både samhällsekonomin och för låntagarna. Det ökar risken för framtida avskrivningar av lån och ökar dessutom kostnaderna för enskilda låntagare. Det är dock positivt att låntagare som har haft betalningsproblem har ansökt om och fått nedsättning. Nedsättning med hänsyn till studier var både den vanligaste orsaken till besluten om nedsättning och den orsak som ökade mest. Även om nedsättning generellt kan få negativa effekter för samhällsekonomin bör studier ses som ett sätt för den som studerar att förbättra sin betalningsförmåga på sikt.

Det nedsatta beloppet har ökat med 114 miljoner kronor, eller med 7 procent. Att det nedsatta beloppet har ökat kan ses som negativt för samhällsekonomin, som tidigare nämnt kan dock nedsättning med hänsyn till studier förbättra återbetalningen på sikt vilket är positivt för samhällsekonomin och den enskilde låntagaren.

Det finns både positiva och negativa aspekter av beslut om nedsättning. Eftersom ökningen av antalet personer med nedsättning och det nedsatta beloppet beror på att fler studerar med studiemedel bedöms den sammantagna effekten på samhällsekonomin i princip vara oförändrad under 2021.

Antal avskrivningar och avskrivna belopp

Antal beviljade avskrivningsärenden fördelat på skäl och totalt avskrivet belopp är en av indikatorerna som används för att mäta hur väl målet att studielån ska betalas tillbaka i sin helhet har uppfyllts.

Antalet beviljade avskrivningsärenden minskade kraftigt under 2021, vilket är positivt för samhällsekonomin. Minskningen beror dock främst på att CSN flyttat fram

prövningen av avskrivning med hänsyn till behörighetsgivande studier under 2021.¹⁸⁰ Det finns därmed ett antal låntagare som ännu inte beviljats avskrivning trots att de har rätt till det. Detta kommer att medföra en ökning av antalet avskrivningar när prövningen av avskrivning med hänsyn till behörighetsgivande studier väl genomförs.

Även det avskrivna beloppet minskade, till 668 miljoner kronor under 2021. Detta kan också förklaras med att betydligt färre fått avskrivning med hänsyn till behörighetsgivande studier. Att det avskrivna beloppet minskar är positivt för samhällsekonomin, men även denna minskning bedöms vara tillfällig då större belopp kommer att skrivas av när prövningen av avskrivning med hänsyn till behörighetsgivande studier så småningom genomförs.

Total fordran på utomlands bosatta återbetalare, varav andel reserveringar för låneförluster, tidigare kallade osäkra fordringar.

En annan av de indikatorer som används för att mäta effekten på samhällsekonomin är total fordran för utomlands bosatta återbetalare och andelen som reserveras för låneförluster.

Den 31 december 2021 var den totalt utestående fordran för låntagare bosatta utomlands 14,7 miljarder kronor. Av denna reserverades 3,5 miljarder för framtida låneförluster. Det reserverade beloppet svarar mot 24 procent av fordran. Den 31 december 2020 var fordran 14,6 miljarder och det reserverade beloppet 3,7 miljarder kronor. Det svarade mot 25 procent av fordran.

Fordran för låntagare bosatta utomlands har således ökat med 0,1 miljarder kronor medan den del av fordran som reserverats för framtida förluster har minskat med 0,1 miljarder kronor mellan den 31 december 2020 och den 31 december 2021. CSN:s bedömning är därför att systemet blivit något mer hållbart.

Total fordran för låntagare med saknad adress är 2,2 miljarder kronor den 31 december 2021 vilket är ökning med 0,1 miljarder kronor jämfört med 31 december 2020. CSN antar att en hög andel av de låntagare som CSN saknar adress till, befinner sig utomlands. Det är därför intressant att mäta utvecklingen i gruppen bosatta utomlands tillsammans med gruppen saknad adress. Den 31 december 2021 var total fordran för låntagare bosatta utomlands eller med saknad adress 16,9 miljarder kronor varav 5,4 miljarder kronor reserverades. Detta motsvarar 32 procent. Den 31 december 2020 var den totala fordran för denna grupp 16,7 miljarder kronor varav 5,5 miljarder kronor reserverades. Detta motsvarar 33 procent. Fordran för låntagare bosatta utomlands eller med saknad adress har ökat med 0,2 miljarder kronor, medan den del av fordran som reserverats för framtida förluster har minskat med 0,1 miljarder kronor mellan den 31 december 2021 och den 31 december 2020. CSN:s bedömning – att systemet blivit något mer hållbart – gäller därmed också summan av låntagare bosatta utomlands och låntagare med saknad adress.

¹⁸⁰ Under 2021 har CSN prioriterat utbetalning av studiemedel med anledning av den väsentligt ökade efterfrågan under covid-19-pandemin, vilket inneburit att bland annat avskrivning på grund av behörighetsgivande studier har skjutits fram.

9. Studiestödets måluppfyllelse

9.1. Att mäta måluppfyllelsen genom indikatorer

CSN har fått i uppdrag att följa och analysera studiestödets utveckling och effekter. Denna uppföljning och analys ska bland annat öka kunskapen om hur studiestödet har utvecklats i förhållande till målen för studiestödet.

Regeringen har fastställt ett antal indikatorer som används för att dra slutsatser om studiestödets måluppfyllelse. Dessa indikatorer har vi i denna rapport använt som utgångspunkt för bedömningen av måluppfyllelsen.

Indikatorerna är dock inte alltid entydiga. En indikator handlar exempelvis om andelen låntagare som får nedsättning av sitt årsbelopp. Andelen låntagare som får nedsättning, och värdet av nedsättningen, kan vara både positivt och negativt för samhällsekonomin. Att många ansöker om nedsättning är negativt eftersom det då tar längre tid för dem att betala tillbaka sina skulder. Det är dock positivt att personer som har betalningsproblem ansöker om nedsättning om de annars inte hade kunnat betala tillbaka årsbeloppet.

Några indikatorer ger oss en del av sanningen. Att en hög andel av de studerande väljer att använda studiemedlen när de studerar tyder på att studiestödet är rekryterande. Det finns dock även andra förklaringar till hur hög andelen som studerar med studiemedel är, till exempel arbetsmarknadsläget, andelen som studerar på deltidsutbildningar, andelen som studerar på distans, de studerandes ålderssammansättning, med flera.

Det resonemang vi för och den bedömning vi gör i detta avsnitt använder indikatorerna och indikatormått som grund. Vi väljer dock att vidga perspektivet och diskuterar även om vad som är rekryterande, utjämnande respektive samhällsekonomiskt hållbart.

9.2. Studiestödet ska rekrytera till studier

Studiestödet ska verka rekryterande för både kvinnor och män och ska därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning.

Som nämnts tidigare i rapporten har CSN ännu inte tillgång till uppgifter om andelen studerande som använde studiemedel under 2021.¹⁸¹ Uppgifter om nyttjandet av studiemedel under 2021, fördelat efter bland annat kön, skolform och utbildningsnivå, kommer att finnas tillgängliga den 20 augusti 2022.¹⁸² Under 2020 ökade andelen som

¹⁸¹ Se avsnitt 5.7.

¹⁸² Kommande publikation med diarienummer ADM/2021:643.

använde studiemedel inom samtliga skolformer och på varje utbildningsnivå inom respektive skolform. Det tyder på att studiestödets rekryterande effekt ökade. Vanligtvis är det en lägre andel som använder studiestöd på lägre utbildningsnivåer än på högre, vilket kan indikera att studiestödets rekryterande effekt är högre på eftergymnasial nivå. Det kan dock finnas andra förklaringar till detta, till exempel studerandes ålder och studietakt.

Andelen av samtliga studiemedelstagare som studerar utomlands var densamma under 2021 som föregående år. Det gällde både för utlandsstudier på gymnasienivå och på eftergymnasial nivå och oavsett kön. Pandemin har sannolikt gjort utlandsstudier mindre lättillgängliga och attraktiva, men andelen som studerar utomlands minskade även före pandemin. Den långsiktiga utvecklingen indikerar därför att studiemedlens rekryterande effekt är något avtagande för studier utomlands.

Lånebenägenheten visar andelen av studiemedelstagarna som tar något lån. Andelen minskade på grundskolenivå under 2021, dock endast bland män, medan lånebenägenheten ökade bland kvinnor på samma nivå. På gymnasienivå och eftergymnasial nivå ökade lånebenägenheten bland både kvinnor och män. Den höga och i vissa fall ökande lånebenägenheten visar att studiemedel är en betydelsefull försörjningskälla för de studerande. Även andelen som tar tilläggs lån ökar, vilket också tyder på att den rekryterande effekten ökar. Att beloppet för tilläggs lån tillfälligt höjdes under 2021 och 2022 kan också ha bidragit till att studier med studiemedel upplevs mer attraktivt.

Studiemedlens köpkraft i förhållande till konsumentprisindex (KPI) är ett någorlunda objektivt mått på hur studiemedlens värde står sig i förhållande till kostnadsutvecklingen i samhället. Detta indikatormått visar att köpkraften under 2021 var marginellt lägre än under föregående år, då köpkraften nådde en ny högsta nivå. Studiemedlens allmänna köpkraft har trots detta följt kostnadsutvecklingen väl under senare år och visar att studiemedlens rekryterande effekt bör vara god.

Det som eventuellt kan tala emot detta är att studerande har delvis andra utgifter än vad som speglas av KPI. Studerande är ofta låginkomsttagare. Låginkomsttagare kan möta en annan kostnadsbild än den som speglas av KPI, med exempelvis en större andel av utgifterna som går till boende. Därför kan studerande uppleva att studiemedlen inte har förbättrats på det sätt som studiemedlens köpkraft visar. Samtidigt har studerande viss möjlighet att arbeta vid sidan om sina studier och under 2021 har det inte gjorts någon inkomstprövning alls på grund av pandemin. Detta ger studerande med studiemedel möjligheter att arbeta vid sidan av studierna utan att riskera att få reducerade studiemedel. Det ger också den som har ett arbete möjlighet att studera med studiemedel vid sidan av arbetet.

9.3. Studiestödet ska utjämna skillnader

Studiestödet ska utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och i och med det bidra till ökad social rättvisa. Det kan röra sig om att individer av olika kön ska ha samma möjligheter att studera eller om att utjämna geografiska eller sociala skillnader.

Studiehjälpens inackorderingstillägg syftar till att undanröja geografiska hinder att studera. Av samtliga som fick studiehjälp för studier i Sverige eller utomlands under 2021 hade knappt 2 procent inackorderingstillägg, vilket är en lika hög andel som

under 2020. En lika stor del av de studerande använder därmed tillägget för att kunna läsa en utbildning på annan ort än hemorten. Av dem som fick inackorderingstillägg var 59 procent kvinnor, vilket tyder på att stödet är viktigare för kvinnor än för män. Studiestödets utjämnande effekt bedöms vara oförändrad mot bakgrund av antalet som studerar med inackorderingstillägg.

Det extra tillägget inom studiehjälpen ska ha en utjämnande effekt genom att det ger bättre ekonomiska möjligheter till gymnasiestudier för studerande som kommer från hushåll med låga inkomster. Under 2021 var andelen som hade extra tillägg, i förhållande till samtliga som fick studiehjälp för studier i Sverige eller utomlands, 4 procent. Andelen minskade med 1 procentenhet jämfört med 2020. Därmed kan det extra tilläggets bidrag till studiestödets utjämnande effekt anses ha minskat. Många av de som tidigare fått extra tillägg har varit studerande i nyanlända familjer eller ensamkommande flyktingbarn. Att färre får extra tillägg förklaras därför till stor del av att många av de ensamkommande nu gått över till studier med studiemedel eller annan sysselsättning.

Det högre bidraget riktar sig främst till studerande med studiemedel som anses ha stora utbildningsbehov. Det högre bidraget ska fungera selektivt rekryterande och ska därmed vara utjämnande. Andelen som fick det högre bidraget ökade på grundskolenivå. Ökningen skedde bland både kvinnor och män men var större bland män. På gymnasienivå var andelen som fick det högre bidraget i stort sett oförändrad jämfört med föregående år. Andelen ökade något bland kvinnor och var oförändrad bland män. Sammantaget tycks det högre bidragets utjämnande effekt öka på grundskolenivå medan utvecklingen på gymnasienivå är mer svårtolkad.

Tilläggsbidraget förväntas ha en utjämnande effekt på så sätt att det ska underlätta för föräldrar att studera med studiemedel och därmed hjälpa barn i ekonomiskt utsatta familjer. Om fler föräldrar väljer att studera med anledning av tilläggsbidraget är bidraget selektivt rekryterande. Andelen som hade tilläggsbidrag ökade under 2021 på samtliga nivåer. Ökningen var störst på grundskole- och gymnasienivå. Detta tyder på att den utjämnande effekten av tilläggsbidraget ökade något. Även barnen till dem som får tilläggsbidrag kan antas gynnas av tilläggsbidraget, eftersom de får en förbättrad ekonomisk situation. Att kvinnliga föräldrar studerar i mycket högre utsträckning än manliga tyder på att tilläggsbidraget främst undanröjer studiehinder för kvinnliga föräldrar. Vidare följer utvecklingen av tilläggsbidraget i stort sett av åldersstrukturen bland dem som studerar – blir de studerande äldre ökar andelen som har tilläggsbidrag och tvärtom.

Studiestartsstöd är ett bidrag som riktar sig till personer som har stort behov av utbildning. Detta för att stärka deras möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Antalet kvinnor och män som studerar på grundskolenivå och gymnasienivå med studiestartsstöd ger en indikation på om studiestartsstödet fungerar utjämnande. Antalet studerande med studiestartsstöd ökade med 2 000 personer under 2021. Ökningen skedde på både grundskole- och gymnasienivå och bland både kvinnor och män. Vi bedömer därmed att studiestartsstödet bidrar till att utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och att denna effekt har ökat.

9.4. Studiestödet ska ha en god effekt på samhällsekonomin

Studiestödet ska ha en god effekt på samhällsekonomin över tiden, vilket innebär att systemet ska vara hållbart både ur ett samhällsekonomiskt perspektiv och ur den enskildes perspektiv. Ur samhällets perspektiv är det av vikt att studielån betalas tillbaka i sin helhet. En av indikatorerna som används för att mäta studiestödets effekt på samhällsekonomin är därför andel inbetalt årsbelopp för samtliga låntagare, fördelat efter bosättning.

Betalningsgraden ökade under 2021, precis som den gjorde under 2020. Betalningsgraden ökade både för låntagare som är bosatta i Sverige och utomlands, men mest ökade den bland låntagare bosatta utomlands. Att så var fallet bedöms till stor del bero på de insatser CSN har genomfört för att få fler som bor utomlands att betala på sina lån. Att betalningsgraden ökar är positivt för samhällsekonomin, men samtidigt ingår inte uppsagda lån när återbetalningsgraden beräknas. Det innebär att återbetalningsgraden kan påverkas i positiv riktning när utredningar om uppsägning av lån leder till att lånen sägs upp för låntagare som inte betalar sina debiterade årsbelopp.

Studiestödet ska också ha en god effekt på samhällsekonomin ur den enskildes perspektiv. Utvecklingen av andelen låntagare som beviljats nedsättning av årsbeloppet vid årets slut, samt totalt värde på nedsättningen, är indikatorer som används i bedömningen av denna del av studiestödets målpuppfyllelse.

Av samtliga återbetalningsskyldiga låntagare hade 13,9 procent nedsättning av årsbeloppet vid utgången av 2021, vilket är en ökning med knappt 0,5 procentenheter sedan 2020 och med 2 procentenheter sedan 2019. Det nedsatta beloppet ökade med 114 miljoner kronor eller med 7 procent under 2021. En förklaring till ökningen det senaste året är att antalet studerande ökade och att fler fick nedsättning på grund av studier.

Att både det nedsatta beloppet, antalet och andelen låntagare som har nedsättning av årsbeloppen ökade under året kan anses vara negativt för både samhällsekonomin och för låntagarna. Det ökar risken för framtida avskrivningar av lån och ökar dessutom kostnaderna för enskilda låntagare. Det är dock positivt att låntagare med betalningsproblem ansöker om och beviljas nedsättning. Ytterligare en aspekt är att studier är det vanligaste skälet till nedsättning. Även om nedsättning generellt kan få negativa effekter för samhällsekonomin bör studier ses som ett sätt för den som studerar att förbättra sin betalningsförmåga på sikt och därmed som positivt för samhällsekonomin.

Antal beviljade avskrivningsärenden fördelat på skäl och totalt avskrivet belopp är en annan av de indikatorer som används för att mäta hur väl målet att studielån helt ska betalas tillbaka har uppfyllts.

Antalet beviljade avskrivningsärenden minskade kraftigt under 2021, vilket är positivt för samhällsekonomin. Även det avskrivna beloppet minskade. Minskningarna beror dock främst på att CSN flyttat fram prövningen av avskrivning med hänsyn till

behörighetsgivande studier under 2021.¹⁸³ Det finns därmed ett antal låntagare som ännu inte beviljats avskrivning trots att de har rätt till det. Detta kommer att medföra en ökning av både antalet avskrivningar och av det avskrivna beloppet när prövningen av avskrivning med hänsyn till behörighetsgivande studier väl genomförs.

Generellt sett skulle en minskning av antalet avskrivningsärenden och av de avskrivna beloppen bedömas som positivt för samhällsekonomin. Eftersom delar av prövningen skjutits upp vet vi dock inte värdet på de totala avskrivningarna och vi måste därför vänta med att bedöma dess effekt.

Andelen förväntade förluster av den totala studieskulden är också ett tecken på om studiestödet är samhällsekonomiskt hållbart eller inte. CSN beräknar varje år ett belopp som reserveras för att täcka framtida förluster. Av den totala återkravs- och lånefordran har CSN reserverat 24,0 miljarder kronor,¹⁸⁴ vilket är en minskning med 0,4 miljarder kronor jämfört med 2020. Reservationen för enbart låneskulder utgör 23,4 miljarder kronor och även den har minskat med 0,4 miljarder kronor. Indikatoren ger alltså vid handen att studiemedelssystemets effekt på samhällsekonomin har förbättrats.

En annan av de indikatorer som används för att mäta effekten på samhällsekonomin är total fordran för återbetalare bosatta utomlands och andelen av den fordran som reserveras för låneförluster. Den 31 december 2021 var den totala utestående fordran för låntagare bosatta utomlands 14,7 miljarder kronor, vilket var en ökning med 0,1 miljarder kronor jämfört med den 31 december 2020. Av den totala fordran reserverades 3,5 miljarder kronor för framtida låneförluster, vilket motsvarar 24 procent av fordran. Detta kan jämföras med att det reserverade beloppet var 3,7 miljarder kronor, 25 procent av fordran, den 31 december 2020. Även om fordran för låntagare bosatta utomlands ökade med 0,1 miljarder kronor så har den del av fordran som reserverats för framtida förluster alltså minskat med 0,1 miljarder kronor mellan 2020 och 2021. Vår bedömning är därför att systemet blivit något mer samhällsekonomiskt hållbart.

¹⁸³ Under 2021 har CSN prioriterat utbetalning av studiemedel med anledning av den väsentligt ökade efterfrågan under covid-19-pandemin, vilket inneburit att bland annat avskrivning på grund av behörighetsgivande studier har skjutits fram.

¹⁸⁴ Därutöver finns reserveringar för avgifter som uppgår till 1,0 miljarder kronor.

Referenser

Arbetsförmedlingen. (2020). *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2020*. Arbetsförmedlingen, Af-2020/0027 1163

Arbetsförmedlingen. (2021). *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2021*. Arbetsförmedlingen, Af-2021/0030 6123

CSN (2012). *Studierande med extra tillägg – En grupp i förändring*. Dnr 2012-522-4905.

CSN (2014). *Uppsägning av lån till omedelbar betalning – uppföljning av regler*. CSN, rapport 2014:10. Dnr 2014-113-8467.

CSN (2017a). *Studiestöd bland flyktingar - Kommenterad statistik*. CSN, rapport 2017:6. Dnr 2017-219-6403.

CSN (2017b). *Lånebenägenhet bland studierande med studiemedel*. CSN, rapport 2017:4. Dnr.2017-219-5265.

CSN (2017c). *Höjd påminnelseavgift 2015 – påverkan på låntagarna*. CSN, rapport 2017:8. Dnr 2017-219-8449.

CSN (2018a). *Studierandes ekonomiska och sociala situation 2017*. CSN, rapport 2018:3. Dnr 2018-219-2451.

CSN (2018b). *Resterande slutliga årsbelopp – en genomlysning*. CSN, rapport 2018:5. Dnr 2018-213-4582.

CSN (2019). *Studiestartsstöd – slutrapport*. CSN, rapport 2019:1. Dnr 2018-100-9150.

CSN (2020a). *Vilka studerar utan studiemedel?* CSN, rapport 2020:1. Dnr ADM/2020:16.

CSN (2020b). *Skilnader mellan kvinnor och män i nyttjandet av studiestöd och återbetalning av studielån*. CSN, rapport 2020:3. Dnr ADM/2020:27.

CSN (2020c). *Det livslånga lärandet och studiestödet*. CSN, rapport 2020:2. Dnr ADM/2019:601.

CSN (2021a). Tabellbilaga till: *Högskolestuderandes ekonomiska och sociala situation 2020*. CSN, rapport 2021:1. Dnr ADM/2020:630.

CSN (2021b). *Årsrapport 2021 – Aktiviteter för rättsliga gruppen i Umeå*. Intern rapport.

CSN (2021c). *Komvux- och folkhögskolestuderandes ekonomiska och sociala situation 2021*, rapport 2021:4. Dnr ADM/2021: 344

CSN (2021d). *Statistik över studiestödsnyttjandet 2020*. Dnr ADM/2021:49.

CSN (2021e) *Högskolestuderandes inkomster och utgifter 2020*. Dnr ADM/2021:274.

CSN (2022). *Årsredovisning 2021*. Dnr ADM/2022:97

CSN, *Officiell statistik om studiestödet*, <https://www.csn.se/om-csn/statistik-och-rapporter/officiell-statistik-om-studiestod.html> (hämtad 2022-02-02)

CSN, Tabell *Indragen studiehjälp till följd av ogiltig frånvaro*,
https://statistik.csn.se/PXWeb/pxweb/sv/CSNstat/CSNstat__SU__L__SH__SV/SUSHSVL10.px/ (hämtad 2022-03-06)

Migrationsverket, Tabell *Översikt över beviljade uppehållstillstånd 2009–2020*,
<http://www.migrationsverket.se> (hämtad 2021-03-06)

Migrationsverket, Tabell *Asylsökande ensamkommande barn till Sverige under 2000–2021*,
<http://www.migrationsverket.se> (hämtad 2022-03-01)

Migrationsverket, Tabell: *Asylsökande till Sverige under 2000–2021*,
<http://www.migrationsverket.se> (hämtad 2022-02-03)

Proposition 2019/20:1 *Budgetpropositionen för 2020*. Utgiftsområde 15 Studiestöd.

Proposition 2020/21:122. *Bättre studiestöd högre upp i åldrarna*.

Riksdagen, *Förordning (2020:201) om studiestöd vid spridning av viss smitta*,
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2020201-om-studiestod-vid-spridning_sfs-2020-201
(hämtad 2022-03-01)

SFS 2000:655. *Studiestödsförordning*, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/studiestodsforordning-2000655_sfs-2000-655 (hämtad 2022-03-01)

SFS 2021:475 *Lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)*,
<https://svenskforsattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2021-06/SFS2021-475.pdf> (hämtad 2022-03-01)

SOU 2020:33 *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning*.

Statistiska centralbyrån, *Konsumentprisindex (KPI)*, <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/priser-och-konsumtion/konsumentprisindex/konsumentprisindex-kpi/> (hämtad 2022-03-01)

Statistiska centralbyrån, Tabell *Utlåningsräntor till hushåll och icke-finansiella företag fördelat på räntebindningstid*, <http://www.statistikdatabasen.scb.se> (hämtad 2022-02-14).

Statistiska centralbyrån, *Tabell Folkmängd efter ålder, år och kön 2021*,
<http://www.statistikdatabasen.scb.se> (hämtad 2022-02-14)

Ungdomsstyrelsen (2013). *Unga med attityd 2013 Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2013:3.

Universitetskanslersämbetet (2021). *Studentmobiliteten under coronapandemin – en intervjustudie och statistisk uppföljning*. Stockholm: UKÄ, rapportnummer 2021:38.

Universitetskanslersämbetet (2022). *Studenternas prestationer och avbopp under coronapandemin*. Promemoria.

Utbildningsdepartementet. (2020a). *Budgetsatsningar inom utbildningsområdet för att möta det nya coronaviruset*, <https://www.regeringen.se/artiklar/2020/03/satsningar-inom-utbildningsområdet/> (hämtad 2022-02-24)

Utbildningsdepartementet. (2020b). *Tilläggslånet höjs under 2021 och 2022*,
<https://www.regeringen.se/presmeddelanden/2020/12/tillaggslandet-hojs-under-2021-och-2022/> (hämtad 2022-02-24)

Vi gör studier möjligt.